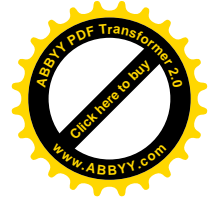
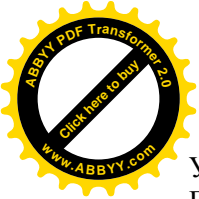

Лазебний В.С., Розорінов Г.М., Толюпа С.В.

Основи інтелектуальної власності та її захисту

Київ 2011

УДК 347.78
ББК 67.404.3
Л97

Лазебний В.С., Розорінов Г.М., Толюпа С.В.

Основи інтелектуальної власності та її захисту. — К.: Ліра-К, 2011. — 150 с.

ISBN 0-0000-0000

В посібнику розглянуто загальні положення права інтелектуальної власності й стисло характеризуються його основні інститути - авторське й патентне право, правова охорона товарних знаків і інших засобів індивідуалізації, і ін. Їхній аналіз ведеться як з позицій вимог основних міжнародних угод у розглянутій області й прийнятого у світі розуміння головних проблем права інтелектуальної власності, так і з позицій українського законодавства і його відповідності міжнародним стандартам.

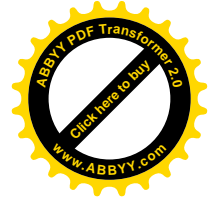
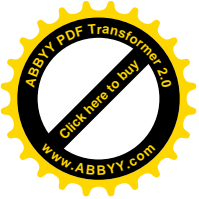
Посібник призначено для поглиблення знань студентів всіх форм навчання в галузі винахідницької діяльності й спрямовано на активізацію технічної творчості під час навчального процесу. Посібник може бути корисним науково-технічним працівникам, діяльність яких пов'язана з технічною творчістю.

УДК 347.78

ББК 67.404.3

ISBN 0000-0000-0000

© Ліра-К. Оформлення, 2011

ЗМІСТ

Перелік термінів та скорочень

1. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1 Стисла історія виникнення та сучасне розуміння поняття "інтелектуальна власність"

1.2 Характеристика поняття "промислова власність"

1.3 Всесвітня організація інтелектуальної власності

1.4. Зміст основних домовленостей закріплених міжнародними угодами щодо інтелектуальної власності

1.4.1. Паризька конвенція.

1.4.2. Спеціальні угоди щодо захисту інтелектуальної власності

1.4.3. Бернська конвенція

1.4.4. Всесвітня конвенція про авторське право (Женевська конвенція)

1.4.5. Римська конвенція

1.5. Європейська регіональна патентна система

1.6. Євразійська регіональна патентна система

2 АВТОРСЬКЕ ПРАВО

2.1 Теоретичне обґрунтування необхідності охорони авторських прав

2.1.1 Передумови та виникнення авторського права

2.1.2 Вплив авторського права на творчий розвиток суспільства

2.1.3 Загальна характеристика сучасного стану авторського права

2.1.4 Захист авторських та суміжних прав в Україні

2.1.5 Закон України „Про авторське право і суміжні права”

2.1.5.1 Об’єкти та суб’єкти авторського права

2.1.5.2 Майнові й немайнові права авторів

2.1.5.3 Вільне використання творів іншими особами

2.1.5.4 Строк дії авторського права

2.1.5.5 Порядок передавання майнових авторських прав іншим особам

2.1.5.6 Об’єкти та суб’єкти суміжного права

2.1.5.7 Майнові й немайнові суміжні права

2.1.5.8 Використання фонограм і відеогам, опублікованих з комерційною метою (ст. 43)

2.1.5.9 Захист авторського права та суміжних прав

3 КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ

3.1 Міжнародні підходи до правової охорони комерційної таємниці

3.1.1 Виникнення „комерційної таємниці” як об’єкту правовідносин

3.1.2 Соціально - економічне підґрунтя охорони комерційної таємниці

3.1.3 Структура міжнародних угод, що стосуються охорони комерційної таємниці

3.1.4 Поняття охорони комерційної таємниці

3.1.5 Способи отримання комерційної таємниці

3.1.5.1 Незаконні способи отримання комерційної таємниці

3.1.5.2 Правомірні способи отримання комерційної таємниці конкурентами

3.1.6 Регулювання взаємин між роботодавцем та найманим працівником у сфері охорони комерційної таємниці

3.1.6.1 Права роботодавця у випадку відсутності трудової угоди з працівником

3.1.6.2 Регулювання відносин роботодавця та найманого працівника у випадку наявності трудового контракту

3.2 Захист комерційної таємниці в Україні

3.2.1 Об’єкти комерційної таємниці

3.2.2 Законодавче обмеження об’єктів комерційної таємниці

3.2.3 Суб’єкти комерційної таємниці

3.2.4 Відповідальність за розголошення комерційної таємниці

4. ОСНОВИ ВИНАХІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

4.1 Загальні положення

4.2. Патентування винаходу або корисної моделі

4.2.1 Право на одержання патенту

4.2.1.1 Загальні права винахідників.

4.2.1.2 Права на винахід, створений в результаті службової діяльності.

4.2.1.3 Право першого заявника.

4.2.2 Порядок одержання патенту.

4.2.3 Експертиза заявки на патент або корисну модель.

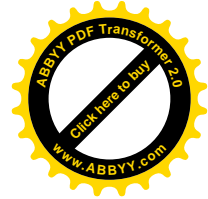
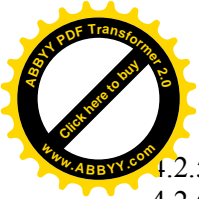
4.2.3.1 Попередня експертиза.

4.2.3.2 Формальна експертиза.

4.2.3.3 Тимчасова правова охорона.

4.2.3.4 Кваліфікаційна експертиза.

4.2.4 Відкликання заявок на патент

4.2.5 Реєстрація патенту

4.2.6 Видача патенту.

4.2.7 Права та обов'язки, що впливають з патенту

4.2.8 Захист прав власника патенту

4.2.9 Додаткові положення

4.3 Пошук інформації та патентні дослідження

4.3.1 Визначення технічного рівня галузі

4.3.2 Мета та зміст патентних досліджень

4.3.3 Патентні дослідження під час виконання курсового або дипломного проекту

4.3.4 Пошук інформації про винахід

4.3.5 Класифікація винаходів

4.3.6 Різновиди пошуку інформації про винаходи

4.3.7 Пошук патентів-аналогів

4.3.8 Аналіз об'єкта

4.3.9 Виділення сукупності істотних ознак об'єкта

4.4 Оцінка результатів науково-технічної творчості

4.4.1 Основні етапи процесу виявлення винаходів. Формулювання мети винаходу

4.4.2 Встановлення різновиду об'єкта, що підлягає правовій охороні

4.4.3 Аналіз об'єкта

4.4.4 Виділення сукупності істотних ознак об'єкта

4.4.5 Визначення існуючого стану розвитку техніки

4.4.6 Вибір прототипу

4.4.7 Аналіз прототипу

4.4.8 Порівняльний аналіз

4.4.9 Обґрунтування істотних відмінностей об'єкта винаходу

4.4.10 Обґрунтування техніко-економічних показників винаходу

4.4.11 Складання формули винаходу

4.4.11.1. Основні вимоги до формули винаходу

4.4.11.2. Загальна структура формули винаходу

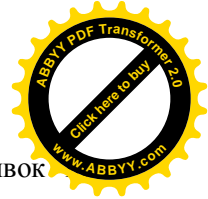
4.4.11.3. Вимоги до складових частин формули винаходу

4.4.11.4. Особливості формули винаходу на пристрій

4.4.11.5. Особливості формули винаходу на спосіб

4.4.11.6. Структура опису винаходу

4.5 Експертиза об'єкта розробки на патентну чистоту

4.6 Програма формування електронних примірників заявок
об'єкти промислової власності

4.6.1 Введення нової заявки на винахід (корисну модель)

5. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ, ІННОВАЦІЇ І ТРАНСФЕР
ТЕХНОЛОГІЙ

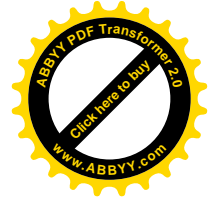
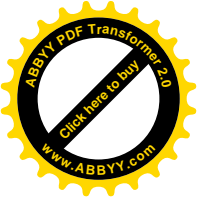
6. ЗАКОНИ УКРАЇНИ ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ

Література

Додаток А. Зразок титульного аркуша авторського свідоцтва
на винахід СРСР

Додаток Б. Зразок патенту на винахід України

Додаток В. Зразок патенту на винахід Російської Федерації

Перелік термінів та скорочень

Автор винаходу – особа, творчою працею якої створено винахід.

Акцентована заявка на винахід – заявка, за якою прийнято рішення про видачу охоронного документа, але сам документ ще не видано.

Аналог – об'єкт того самого призначення, що й об'єкт винаходу, подібний за технічною сутністю та за результатом використання.

Винахід – технологічне (технічне) рішення, що відповідає умовам патентоспроможності.

Винахідник – фізична особа, результат творчої праці якої визнано винаходом (корисною моделлю).

ВОІВ – Всесвітня організація інтелектуальної власності.

Дата пріоритету – дата подання заявки до Держдепартаменту чи до відповідного органу держави – учасниці Паризької конвенції з охорони промислової власності, за якою заявлено пріоритет.

Державна система правової охорони інтелектуальної власності – "Український інститут промислової власності" (Установа) й сукупність експертних, наукових, освітніх, інформаційних та інших державних закладів відповідної спеціалізації, що входять до сфери управління Установи.

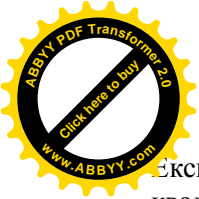
Держдепартамент – Державний департамент інтелектуальної власності, що діє у складі Міністерства освіти та науки України.

Договір – Договір про патентну кооперацію.

Доручення роботодавця – видане працівникові у письмовій формі завдання, яке має безпосереднє відношення до специфіки діяльності підприємства або діяльності роботодавця й може призвести до створення винаходу (корисної моделі).

Заявка на винахід або корисну модель – сукупність документів, необхідних для видачі Держдепартаментом патенту на винахід (секретний винахід) або патенту на корисну модель (секретну корисну модель).

Заявник – особа, яка подала заявку.

Експертиза на локальну новизну – складова част. кваліфікаційної експертизи, що встановлює локальну новизну винаходу.

Інструкція – інструкція до Договору про патентну кооперацію.

Кваліфікаційна експертиза (експертиза по суті) – експертиза, що встановлює відповідність винаходу умовам патентоспроможності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності).

Корисна модель – нове й промислово придатне конструктивне виконання пристрою або здійснення процесу.

Ліцензія – дозвіл власника патенту (ліцензіара), що видається іншій особі (ліцензіату), на використання винаходу (корисної моделі) на певних умовах.

Локальна новизна – новизна, що встановлюється за виданими в Україні патентами й поданими до Держдепартаменту заявками на видачу патентів.

Міжнародна заявка – заявка, яка подається згідно з Договором про патентну кооперацію.

Міжнародний пошуковий орган – орган, що здійснює міжнародний пошук за міжнародною заявкою відповідно до Договору про патентну кооперацію.

МПК – Міжнародна патентна класифікація.

МКВ – Міжнародна класифікація винаходів.

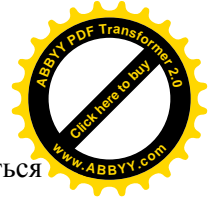
НКВ – Національна класифікація винаходів.

Особа – фізична або юридична особа.

Паризька конвенція – Паризька конвенція з охорони промислової власності.

Патент на винахід, патент на корисну модель, патент на секретний винахід, секретну корисну модель – охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство та право власності на винахід (корисну модель).

Патент на винахід – різновид патенту, що видається результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід.

Патент на секретний винахід – різновид патенту, що видається на винахід, який містить інформацію, віднесenu до державної таємниці.

Патенти-аналоги – патенти, видані в декількох країнах на один винахід, називаються патентами-аналогами.

Попередня заявка – заявка, яка була подана до Держдепартаменту або до відповідного органу держави-учасниці Паризької конвенції з охорони промислової власності й за якою заявлено пріоритет.

Положення – Положення про порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2001 № 543.

Правила складання – Правила складання й подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 22.01.2001 № 22 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 27.02.2001 за № 173/5364.

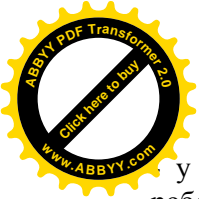
Представник – представник у справах інтелектуальної власності (патентний повірений) або інша довірена особа.

Пріоритет заявки (пріоритет) – першість у поданні заявки.

Реєстр – Державний реєстр патентів і деклараційних патентів України на винаходи, Державний реєстр деклараційних патентів України на корисні моделі, Державний реєстр патентів і деклараційних патентів України на секретні винаходи, Державний реєстр деклараційних патентів України на секретні корисні моделі.

Роботодавець – особа, яка найняла працівника за трудовим договором (контрактом).

Службовий винахід (корисна модель) – винахід (корисна модель), створений працівником:

у зв'язку з виконанням службових обов'язків або доручення роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачено інше;

- з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва й обладнання роботодавця.

Службові обов'язки – зафіксовані у трудових договорах (контрактах), посадових інструкціях функціональні обов'язки працівника, що передбачають виконання робіт, які можуть призвести до створення винаходу (корисної моделі).

Укрпатент – Державне підприємство "Український інститут промислової власності" Міністерства освіти і науки України – уповноважений державний заклад для розгляду й проведення експертизи заявок (Установа).

Формальна експертиза (експертиза за формальними ознаками) – експертиза, під час якої встановлюється належність зазначеного у заявці об'єкта до переліку об'єктів, які можуть бути визнані винаходами (корисними моделями), й відповідність заявки та її оформлення встановленим вимогам.

1. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1 Стисла історія виникнення та сучасне розуміння поняття "інтелектуальна власність"

Коли у XIX ст. започатковували міжнародну систему охорони інтелектуальної власності, у літературній та винахідницькій діяльності визначальну роль відігравали автори одинаки, як, наприклад, Жюль Верн або Томас Едісон. Тобто, інтелектуальна власність була персоніфікованою. Саме необхідність охороняти права авторів стала політичним та ідеологічним підґрунтям для укладання перших угод про охорону права інтелектуальної власності. Згодом, у XX ст., ситуація багато в чому змінилася. Наукові досягнення та технічні винаходи здебільшого стають результатом цілеспрямованої діяльності групи людей, які здійснюють свою інтелектуальну діяльність на замовлення певного роботодавця, користуючись потужною фінансовою та матеріальною підтримкою. У результаті таких обставин основними виробниками інтелектуальної власності на сьогодні є великі міжнародні корпорації. Такі корпорації мають великий вплив на економіку окремих країн або цілих груп країн, тому вони мають змогу активно лобіювати свої права на законодавчому рівні.

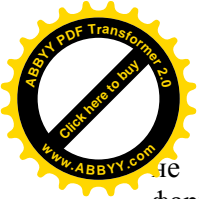
На початку XX ст. найбільш швидкими темпами розвивались вугільна галузь, металургія, автомобілебудування і саме у цих галузях було зроблено та запроваджено багато технічних винаходів. У наш час найбільш активно створюють об'єкти інтелектуальної власності компанії, що функціонують у сфері розробки програмного забезпечення, фармакології, у сфері розважального бізнесу тощо. Базуючись на правах інтелектуальної власності промислові компанії часто висували суперечливі вимоги щодо захисту своїх прав. З одного боку вони вимагали доступу на ринки інших країн, а з другого – вимагали закрити ринки країн свого розташування від імпорту подібної продукції з інших країн. Деякі галузі людської діяльності більш активно розвиваються навпаки за умов більш вільного пересування товарів та послуг.

Таким, наприклад, є виробництво комп'ютерів. Результатом зазначеної зацікавленості є створення зон вільної торгівлі. Саме ця обставина була одним із факторів, що сприяв створенню Європейського союзу, укладання Північноамериканської угоди щодо вільної торгівлі. Крім того, такий підхід сприяв перетворення міжнародної Генеральної угоди з тарифів та торгівлі – ГУТТ (General Agreement on Tariffs and Trade, 1947 р.) у Всесвітню торговельну організацію – ВТО (World Trade Organization, 1995 р.)

Всесвітня торговельна організація (ВТО). ВТО було створено у 1995 р. з метою удосконалити міжнародні економічні відносини, які не було врегульовано ГУТТ. Зокрема ГУТТ не передбачала здійснювати регулювання питань пов'язаних з продажем послуг та купівлею інтелектуальної власності. Крім того, ГУТТ не передбачала примусових механізмів, що здатні забезпечити виконання положень угоди. Міждержавні переговори між зацікавленими сторонами були непростими і увійшли в історію як Уругвайський раунд міжнародних переговорів. Цей раунд розпочався у 1986 і завершився у 1994 р. підписанням Завершального акту про створення ВТО. Однією із складових Завершального акту була Угода щодо торгових аспектів прав інтелектуальної власності – ТРІПС (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights — TRIPs). Ця угода містить положення про те, що кожна країна-член ВТО поділяє вимоги міжнародних договорів щодо інтелектуальної власності, забезпечує на своїй території рівень її охорони не менший, ніж це впливає з чинних міжнародних угод, а також забезпечує застосування ефективних механізмів примусового виконання договірних зобов'язань.

У разі виникнення претензій щодо неправомірного використання інтелектуальної власності скаргу буде розглянуто у Комісії з регулювання суперечок. Ця комісія може або відхилити скаргу як необґрунтовану, або може підтвердити факт порушення. У другому випадку стороні-порушниці надають попередньо обґрунтований час достатній для усунення порушень. Якщо порушення не буде усунено, тоді країні, що виграла спір може бути надано право застосувати проти порушниці репресії (здійснити заходи відплати). Прикладом може бути ситуація, що виникла через скаргу Сполучених Штатів Америки, до якої згодом приєднався і Європейський Союз, до Індії. США вважали, що Індія

не виконує своїх зобов'язань щодо патентної охорони фармацевтичної та хімічної продукції для сільського господарства. Цю скаргу було визнано обґрунтованою і Індія доопрацювала свою систему патентної реєстрації.

Сучасна діяльність у сфері інтелектуальної власності регламентується міждержавними та національними законодавчо-правовими актами. Основні поняття інтелектуальної власності у міжнародному розумінні визначено положеннями міжнародного права з проблем інтелектуальної власності, що почало формуватися на основі міждержавних угод, укладених ще в XIX сторіччі.

Першим міжнародним документом, положеннями якого було окреслено поняття "інтелектуальна власність", стала підписана одинадцятьма державами світу в 1883 р. Паризька конвенція з охорони промислової власності (далі – Паризька конвенція). У 1993 році склад учасників Паризької конвенції налічував уже 108 країн, у тому числі учасником конвенції стала й Україна.

На продовження процесу розвитку охорони авторських прав у світі в 1886 році десятьма державами було підписано Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів. У преамбулі Бернської конвенції проголошено її мету: охороняти настільки ефективно і однаково, наскільки це можливо, права авторів на їхні літературні та художні твори. Бернською конвенцією визначено чіткі критерії для надання такої правової охорони. Зараз учасниками цієї конвенції є також уже більше 100 країн.

За час, що минув з моменту підписання перших міждержавних угод, поняття "інтелектуальна власність" і "права інтелектуальної власності" постійно уточнювалися, відповідно, неодноразово переглядалися положення вказаних вище конвенцій. Такий багаторазовий перегляд зумовлений розвитком суспільних відносин у сфері авторського права – це об'єктивний і закономірний процес удосконалення міжнародної охорони прав інтелектуальної власності.

З метою подальшого удосконалення та розвитку цього процесу, 6 вересня 1952 р. у Женеві було підписано ще одну угоду – Всесвітню конвенцію про авторське право (далі – Женевську

конвенцію). Положення Женевської конвенції базуються на законодавчих засадах охорони авторських прав, що є логічним продовженням принципів, закладених Паризькою та Бернською конвенціями. Отже, викладені в цьому документі поняття принципово не відрізняються від затверджених раніше та, завдяки відмінностям окремих положень, більш ґрунтовно враховують ті соціально-економічні й політичні зміни, що сталися у світі.

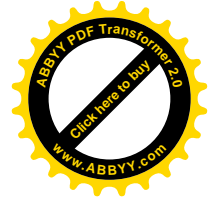
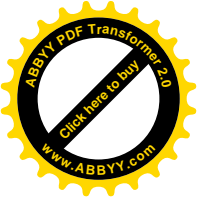
Зміна положень усіх зазначених вище конвенцій здійснювалася шляхом укладання їх учасниками додаткових угод, що стосуються окремих питань. Наприклад, у 1967 році таку додаткову угоду було укладено у м. Стокгольм учасниками Паризької конвенції, а учасники Бернської конвенції останнього разу переглянули її положення на зустрічі в Парижі 24 липня 1971 р.

Стокгольмською угодою достатньо повно і докладно вписано сучасні межі, що охоплюють поняття та сферу приналежності об'єктів до прав інтелектуальної власності. За статтею 2 Стокгольмської угоди права інтелектуальної власності поширюються на:

- літературні, художні й наукові здобутки;
- виконавську діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійних передач;
- винаходи в усіх сферах людської діяльності;
- наукові відкриття;
- промислові зразки;
- товарні знаки, знаки обслуговування, фірмі найменування й комерційні позначення;
- сфери захисту від несумлінної конкуренції; а також усі інші права, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях.

Що стосується понять сучасного національного законодавства, то згідно з чинними законодавчими актами України, об'єктами інтелектуальної власності, що охороняються, є:

- 1) здобутки науки, мистецтва та літератури, а також програми для електронних обчислювальних машин і бази даних;
- 2) артистичне та музичне виконання, фонограми, передачі організацій ефірного чи кабельного віщання;

- 3) винаходи;
- 4) корисні моделі;
- 5) промислові зразки;
- 6) відкриття;
- 7) раціоналізаторські пропозиції;
- 8) селекційні досягнення;
- 9) топології інтегральних мікросхем;
- 10) фірмові найменування;
- 11) товарні знаки і знаки обслуговування;
- 12) найменування місць походження товарів;
- 13) відомості, що складають службу або комерційну

таємницю;

14) інші результати інтелектуальної діяльності і прирівняні до них засоби індивідуалізації, що охороняються законом відповідно до міжнародних договорів України.

Права інтелектуальної власності є особливим різновидом прав, що охороняються законом, й суттєво відрізняються від прав на матеріальні об'єкти, тому що об'єкти інтелектуальної власності є нематеріальними. Матеріальний об'єкт можна продати одній особі або обмеженій групі осіб. Нематеріальний об'єкт (ідея) може бути використаний необмеженим колом осіб. На відміну від матеріальної речі, повернути ідею її власнику, наприклад, шляхом примусового вилучення, неможливо. Тому матеріальні та нематеріальні об'єкти потребують різних механізмів захисту.

Зазвичай інтелектуальну власність поділяють на авторське право (об'єкти інтелектуальної власності 1, 2, наведеного вище переліку) і промислову власність (об'єкти інтелектуальної власності 3, 4, 5, 10, 11, 12). Крім того, виділяють ще нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності (об'єкти інтелектуальної власності 6, 7, 8, 9, 13).

Громадянин або юридична особа має виключне право на результати своєї інтелектуальної діяльності. Виключні права – це права, що забезпечують особам наділеним такими правами правомочність здійснення різних дій з використанням результатів творчої праці, одночасно із заборонаю всім третім особам робити зазначені дії. Виключні права характеризують терміном дії та територією, на якій вони забезпечені.

Термін дії виключних прав є дуже важливою характеристикою оскільки для кожного об'єкта інтелектуальної власності законодавством встановлено термін дії цих прав. Так, термін дії авторського права дорівнює терміну життя автора й 50 років після його смерті. Термін дії права на об'єкти промислової власності з моменту реєстрації різні і становлять:

для патенту на винахід – 20 років;

для товарного знака – 10 років, з можливістю кількаразового продовження цього терміну;

для промислового зразка – 10 років з можливістю продовження не більш ніж на 5 років;

для корисної моделі – 5 років з можливістю продовження не більше, ніж на 3 роки.

1.2 Характеристика поняття "промислова власність"

Промислова власність є частиною інтелектуальної власності. Об'єкти промислової власності – це винаходи, корисні моделі, промислові зразки, фірмові найменування, товарні знаки і знаки обслуговування, найменування місця походження товарів.

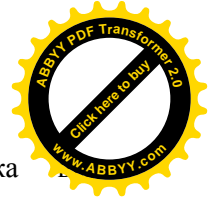
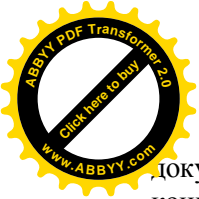
У широкому сенсі промислова власність – це виключні права на захищені законом результати інтелектуальної діяльності, що використовуються у виробництві, а також на захищені законом символи та позначення, що використовуються в торговому обороті продуктів виробництва – фірмові найменування, товарні знаки, позначення найменування походження товарів.

Виключні права на винахід, корисну модель чи промисловий зразок засвідчуються патентом. За чинним законодавством України патент є єдиним документом, що засвідчує такі права.

Отже, патент – це офіційний охоронний документ, що видається уповноваженим на це органом. В Україні патентування здійснює Державний орган виконавчої влади з інтелектуальної власності (Укрпатент). Патент може бути видано тільки автору чи роботодавцю або ж правонаступникам зазначених осіб.

Запатентований винахід може використовуватися (виготовлятися, застосовуватися, продаватися, імпортуватися) за звичайних обставин тільки з дозволу власника патенту. Патент є

документом, що забезпечує захист патентовласника конкурентів на ринку.

Винахід – це ідея винахідника, що дозволяє на практиці вирішити конкретну проблему в сфері техніки. Об'єктами винаходу можуть бути: пристрій, спосіб, речовина, штам мікроорганізму, культури клітин рослин і тварин, а також застосування відомого пристрою, способу, речовини, штаму за новим призначенням.

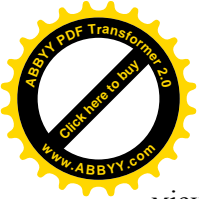
До **промислових зразків** належать не тільки власне зразки виробів, а й художньо-конструкторське вирішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд, тобто, дизайн виробу. Наприклад, промисловим зразком може бути зовнішній вигляд телефонного апарата, килима, якого-небудь пакування тощо.

Корисна модель визначається в національному законодавстві України як конструктивне виконання засобів виробництва і предметів споживання, а також їхніх складових частин.

У самому загальному розумінні, поняття "корисна модель" – це так званий малий винахід, тобто винахід, який є відповідним критерію новизни, але має невисокий творчий рівень. Наприклад, у Кореї захищено як корисну модель конструкцію запальнички, скомбіновану з відкривачкою для пивних пляшок. За невисокого творчого рівня такого технічного рішення, практична цінність цієї моделі безсумнівна, оскільки вона забезпечує виробнику високий прибуток. Охорона корисних моделей дає змогу швидко і дешево патентувати конструктивні розробки.

Правову охорону корисних моделей надають на 5 років, на відміну від патенту на винахід, термін охорони якого 20 років. Більш короткий термін, обумовлено швидким оновленням споживчого ринку в умовах конкуренції, й компенсується більш простим механізмом захисту заявок на корисні моделі. Заявку на корисну модель розглядають тільки за процедурою формальної експертизи, що дозволяє заявнику швидко одержати свідоцтво про інтелектуальну власність на корисну модель (не пізніше ніж через півроку).

Товарний знак і знак обслуговування – це символи, які застосовують для ідентифікації виробника. Наприклад, товарний знак фірми "Мерседес" – трипроменева зірка.

Товарні знаки, знаки обслуговування та найменування місць походження товарів також охороняються законом. Найменування місць походження товарів охороняються для підтримки і стимулювання певних виробництв і ремесел, що поставляють на ринок продукцію з унікальними якостями. Наприклад, «Яготинське масло», «Моршинська вода».

1.3 Всесвітня організація інтелектуальної власності

Як уже зазначалося, діяльність у сфері інтелектуальної власності на міжнародному рівні регулюється трьома базовими угодами: Паризькою, Бернською та Женевською конвенціями.

Держави, що підписали конвенцію чи приєдналися до неї (іншими словами – країни-учасниці цих конвенцій) формують відповідні союзи:

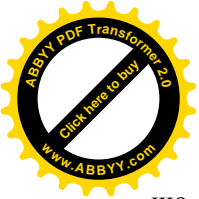
- союз охорони промислової власності (або Паризький союз);
- союз охорони прав авторів на їх літературні та художні твори (або Бернський союз);
- інші спеціальні союзи.

Відповідно до перегляду положень конвенцій з проблем інтелектуальної власності, для втілення нових умов діяльності в цій сфері та здійснення адміністративного управління, країнами-учасницями було створено різні спеціалізовані служби з відповідними назвами.

На сьогодні найбільш авторитетна з таких служб має назву Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). Міжнародна назва цієї служби – WIPO (World Intellectual Property Organization). Вона має штаб-квартиру в Женеві. ВОІВ було засновано країнами-учасницями Стокгольмської угоди 1967 року (положення якої спрямовано на перегляд Паризької конвенції). Нині ця організація є одним із 16-и спеціалізованих відділень ООН.

Основними функціями ВОІВ, що було передбачено Стокгольмською угодою, є:

- реєстраційна діяльність;
- сприяння міжнародному співробітництву в управлінні інтелектуальною власністю;
- матеріальна (програмна) діяльність.

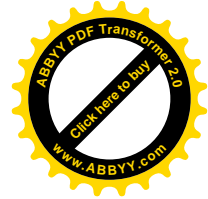
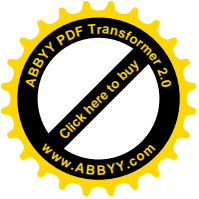
Реєстраційна діяльність полягає в наданні послуг особам, що подають заявки на права промислової власності. У ВОІВ здійснюють обробку міжнародних заявок відповідно до Договору про патентну кооперацію і міжнародну реєстрацію товарних знаків і промислових зразків. Сприяння міжнародному співробітництву полягає у збиранні та накопиченні патентних документів, що використовують для патентного пошуку; у забезпеченні можливості одержати необхідну інформацію; у підтримці та відновленні міжнародних систем класифікації; у складанні статистичних зведень; контролі щодо дотримання законодавства про авторське право. Матеріальна (програмна) діяльність ВОІВ полягає у сприянні державам у прийнятті міжнародних договорів, відновленні й перегляді міжнародних угод, організації співробітництва між державами.

Секретаріатом Всесвітньої організації інтелектуальної власності є міжнародне бюро (МБ ВОІВ), очолюване Генеральним директором.

МБ ВОІВ має чотири служби міжнародної реєстрації: патентів, товарних знаків, промислових зразків, найменувань місць походження товарів. МБ ВОІВ централізує інформацію з охорони інтелектуальної власності (ІВ). Значну частину цієї інформації регулярно публікують у спеціальному журналі, що видається англійською, французькою та іспанською мовами. МБ ВОІВ пропонує нові проекти і реалізує існуючі, наприклад, проекти удосконалення інформаційного пошуку і розвитку систем класифікації об'єктів промислової власності.

МБ ВОІВ публікує всі міжнародні заявки в спеціальному бюлетені, що має назву "HCN Gazette". Служба міжнародної реєстрації товарних знаків забезпечує ведення міжнародного реєстру знаків і видання відповідного бюлетеня французькою мовою. Контроль над роботою МБ ВОІВ здійснює Генеральна Асамблея ВОІВ, що збирається раз на два роки, та конференція держав-учасників ВОІВ. Крім того, кожен союз має свою асамблею, що контролює і координує діяльність МБ ВОІВ у межах даного союзу.

1.4. Зміст основних домовленостей закріплених міжнародними угодами щодо інтелектуальної власності

1.4.1. Паризька конвенція.

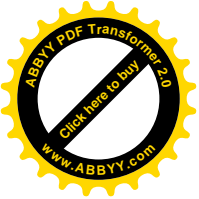
За змістом положення Паризької конвенції можна розділити на чотири основні групи:

- 1) право національного режиму;
- 2) право пріоритету;
- 3) загальні правила у сфері матеріального права;
- 4) правила, що стосуються адміністративних, організаційних і фінансових питань.

Право національного режиму. Положення про національний режим стосуються всіх об'єктів промислової власності. Ними встановлено (статті 2, 3 конвенції), що кожна країна Паризького союзу зобов'язана надавати громадянам інших країн цього союзу таких же прав, як і громадянам своєї країни. До громадян країн союзу прирівнюються громадяни країн, що не беруть участь у союзі, але проживають на території однієї з країн союзу або мають там діючі та серйозні промислові чи торгові підприємства.

Право пріоритету. Положення про право пріоритету (в основному ст. 4 конвенції) поширюються на винаходи, корисні моделі, промислові зразки і товарні знаки. Відповідно до права пріоритету, заявник на підставі заявки, поданої в одній із країн союзу, має право протягом певного терміну просити захисту своїх інтересів в будь-якій іншій країні союзу, подавши туди заявку із збереженням пріоритету за датою подачі першої заявки. Термін подачі наступних заявок складає 12 місяців для винаходів і корисних моделей, 6 місяців – для промислових зразків і товарних знаків. Таким чином, якщо заявник хоче одержати захист прав інтелектуальної власності в кількох країнах, він не зобов'язаний подавати заявки в цих країнах одночасно. Він має час, щоб остаточно вирішити питання щодо доцільності патентування в конкретних країнах.

Загальні правила у сфері матеріального права. Загальні правила у сфері матеріального права застосовуються до патентів на винаходи, товарних знаків, промислових зразків, фірмових найменувань, покажчиків місця походження товарів. Стосовно різних об'єктів інтелектуальної власності загальні правила мають певні особливості:

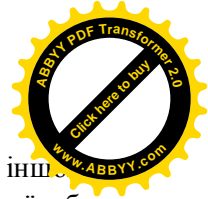
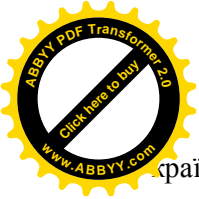

а) загальні правила стосовно патентів на винаходи.

Видані в різних країнах союзу патенти на той самий винахід не залежать один від одного, тобто видача патенту в одній із країн не зобов'язує інші країни видавати патенти. Передбачено можливість примусової видачі ліцензії для того, щоб запобігти зловживанню монопольним правом на винахід (стаття 5). Таке зловживання може полягати, наприклад, у небажанні патентовласника налагодити промислове використання винаходу, хоча воно потрібно для суспільства. У цьому разі державний орган на вимогу, але не раніше, ніж через чотири роки з дати надходження заявки або три роки з дати видачі патенту примусово видає ліцензію. На практиці примусова видача ліцензії зустрічається дуже рідко. У примусовому ліцензуванні зацікавлені насамперед країни, що розвиваються, де патентовласниками в основному є іноземці, що можуть блокувати розвиток національної промисловості. Примусове ліцензування розповсюджується також на корисні моделі.

б) загальні правила стосовно товарних знаків, знаків обслуговування, колективних знаків.

Умови подачі заявки і реєстрації товарних знаків визначаються законодавством кожної країни союзу окремо. Таким чином, заявку на реєстрацію товарного знаку не може бути відхилено на підставі того, що її не було подано в країні походження. Передбачено можливість відхиляти або визнавати недійсною реєстрацію та забороняти застосування товарного знаку, що являє собою відтворення, імітацію або переклад іншого знаку, що вже є в цій країні загальновідомим як знак, який користується перевагами наданими Конвенцією, і використовується для ідентичних або подібних виробів. Країни союзу зобов'язуються охороняти знаки обслуговування. Вони не зобов'язані передбачати реєстрацію цих знаків. Країни союзу зобов'язуються приймати заявки на реєстрацію й охороняти колективні знаки, що належать колективам, існування яких не суперечить закону країни походження, навіть якщо ці колективи не є власниками промислового або торгового підприємства. На будь-яку продукцію, на яку незаконно поставлено товарний чи фірмовий знак або найменування, може бути накладено арешт. Арешт може бути накладено відповідно до внутрішнього законодавства кожної

країни на вимогу прокуратури, або будь-якого іншого компетентного органа, чи зацікавленої сторони – фізичної або юридичної особи. Представники влади не зобов'язані накладати арешт лише у разі провозу продукції транзитом.

в) загальні правила стосовно промислових зразків.

Промислові зразки охороняються в усіх країнах союзу одночасно.

г) загальні правила стосовно фірмових найменувань.

Фірмове найменування охороняється в усіх країнах союзу без обов'язкової подачі заявки чи реєстрації.

д) загальні правила стосовно покажчиків місця походження виробу або продукту.

У разі прямого чи непрямого використання неправильних (помилкових) покажчиків походження продуктів або автентичності особи виробника (промисловця) чи торговця, на продукцію накладається арешт.

е) загальні правила стосовно несумлінної конкуренції.

Країни союзу зобов'язані забезпечити громадянам країн, що є учасниками союзу, ефективний захист від несумлінної конкуренції. Несумлінною конкуренцією вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним правилам діяльності у промислових і торгових справах. Зокрема, підлягають забороні:

- усі дії, здатні викликати плутанину відносно підприємства, або результатів промислової чи торгової діяльності конкурента;

- хибні твердження під час здійснення комерційної діяльності, здатні дискредитувати підприємство, чи результати промислової або торгової діяльності конкурента;

- твердження, використання яких у комерційній діяльності може ввести громадськість в оману щодо характеру, способу виготовлення, властивостей, придатності до застосування або кількості товарів.

Кожна з країн-учасниць повинна забезпечити охорону від несумлінної конкуренції і створити службу охорони промислової власності, що має видавати бюлетень з інформацією про зареєстровані об'єкти промислової власності.

ж) загальні правила стосовно тимчасової охорони міжнародних виставках винаходів, корисних моделей, промислових зразків і товарних знаків для продукції.

Країни союзу надають тимчасову охорону цим об'єктам права інтелектуальної власності на офіційних і офіційно визнаних міжнародних виставках на території країн, що входять до складу союзу.

Правила Паризької конвенції, що стосуються адміністративних, організаційних і фінансових питань.

Паризький союз виступає на міжнародній арені як юридична особа. Адміністративними органами союзу є Генеральна Асамблея, Виконавчий комітет і МБ ВОІВ. Головний орган союзу – Генеральна Асамблея союзу, що збирається на сесії раз на два роки разом з Генеральною Асамблеєю ВОІВ. Асамблея обирає Виконавчий комітет, що збирається на сесії один раз на рік. Поточні адміністративні завдання союзу вирішуються МБ ВОІВ.

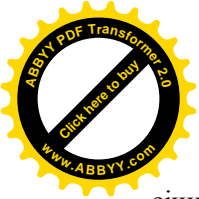
Джерелами фінансових надходжень до бюджету союзу є:

- внески країн союзу;
- збори і платежі за надані Міжнародним бюро ВОІВ послуги;
- надходження від продажу публікацій МБ ВОІВ, що пов'язані з діяльністю союзу, і передавання прав на такі публікації;
- дарунки, успадковані кошти і субсидії;
- рента, відсотки, інші доходи.

1.4.2. Спеціальні угоди щодо захисту інтелектуальної власності

У рамках Паризької конвенції укладено та підтверджено низку угод, що стосуються товарних знаків. Серед них – **Мадридська угода** про міжнародну реєстрацію знаків, яку було укладено у Мадриді 1891 року.

Мадридську угоду було укладено для того, щоб запобігти нанесенню помилкових або таких, що вводять в оману, позначок на товарах, що визначають їх походження. Учасники угоди повинні забороняти використовувати будь-які позначки на товарних знаках, що можуть увести громадськість в оману щодо походження товарів і мають рекламний характер.

Мадридська угода переглядалася кілька разів. Зокрема, 11 січня 1994 р. до угоди приєдналася 31 країна. На початок 2000 р. у Мадридській угоді брало участь більш як 50 держав, хоча деякі індустріально розвинуті країни, наприклад, США, Японія, Великобританія, не приєдналися до Мадридської угоди.

Суть угоди полягає в тому, що на всі товари, що містять помилкові чи неправдиві позначки щодо походження продукції, які безпосередньо або опосередковано вказують на одну з держав-учасниць або місце походження в державі-учасниці угоди, має бути накладено арешт у разі їхнього ввезення на територію держави-учасниці або має бути заборонено вивезення цих товарів з території держави-учасниці.

У порівнянні з попередніми умовами Паризької конвенції новим є те, що органи митної адміністрації зобов'язані повідомляти зацікавленій стороні про факт затримки товару, на якому проставлено помилкові або хибні позначки. Це необхідно для того, щоб зацікавлена сторона мала можливість ужити заходів із запобігання подальшого незаконного використання позначень.

Основні переваги участі країн у Мадридській угоді такі:

- можливість одержати в усіх країнах-учасницях правову охорону товарного знака, зареєстрованого в країні походження, на підставі однієї заявки, поданої в МБ ВОІВ через національне патентне відомство. Охорона прав набувається протягом року з дати внесення заявки до Міжнародного реєстру, тоді як у багатьох країнах, що не є членами угоди, цей термін складає від 3 до 5 років;
- спрощення процедури оформлення заявки на реєстрацію товарного знака, що подається на типовому бланку французькою мовою, замість оформлення окремих заявок у всіх країнах, де просять охорони, відповідно до законодавств цих країн;
- уніфіковані мита за реєстрацію і продовження терміну дії товарного знака в єдиній валюті – швейцарських франках;
- відсутність внесків за членство в союзі. При цьому за реєстрацію іноземних товарних знаків країни-учасниці одержують на своїй території певні відрахування.

З 1995 року діє Протокол до Мадридської угоди, учасницями якого є близько 50 країн. У порівнянні з Мадридською угодою, Протокол дозволяє подавати й обґрунтовувати міжнародну заявку не тільки на підставі реєстрації знака в країні походження, а

і на підставі національної заявки в країні походження. Термін ухвалення рішення за заявкою подовжується до 18 місяців. Країни-учасниці можуть вибирати оподаткування як за міжнародною так і за національною митною системою.

У 1957 році у м. **Ніцца** було укладено ще одну угоду – **Угоду про міжнародну класифікацію товарів і послуг** для реєстрації товарних знаків. Заснована цією угодою міжнародна класифікація товарів і послуг (МКТП) складається з переліку класів (34 класи товарів і 11 класів послуг) і алфавітного покажчика товарів і послуг (більше 110000 найменувань товарів і послуг). Зараз діє 8-а редакція МКТП.

На початок 2000 р. до цієї угоди приєдналися 50 країн. Україна також є учасницею угоди.

У 1958 р. було укладено **Лісабонську угоду** про охорону найменувань місця походження та їхню міжнародну реєстрацію. Її мета – забезпечити охорону географічних назв, однозначно пов'язаних у свідомості споживачів з одним із товарів, виготовлених у даній місцевості.

У статті 2 Лісабонської угоди найменування місця походження визначається як географічна назва країни, місцевості чи регіону, що визначає місце походження продукції, виробленої у цьому місці, якість і характеристики якого значним чином обумовлено місцевими умовами, включно з природним і людським фактором.

МБ ВОІВ здійснює реєстрацію таких найменувань (ст. 5 угоди) на підставі заявки країни-учасниці Лісабонської угоди. МБ ВОІВ повідомляє інші держави-учасниці угоди про реєстрацію найменування місця походження товарів. Усі країни-учасниці зобов'язані забезпечити правову охорону будь-якому зареєстрованому найменуванню місця походження на час дії такої охорони у країні походження.

У 1994 р. було проведено 730 міжнародних реєстрацій найменувань місць походження. У рамках Лісабонської угоди створено відповідний союз (**Лісабонський союз**). У 2000 р. членами Лісабонського союзу були 17 країн.

1.4.3. Бернська конвенція

Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів встановлено основні принципи авторсько-правової охорони (1886р.). Правова охорона в країнах-учасниках Бернського союзу базується на таких засадах (принципах):

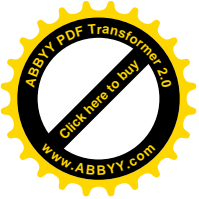
- право національного режиму;
- принцип автоматичної охорони, за яким національний режим не залежить від будь-яких формальних умов;
- принцип незалежності охорони.

Встановленням права національного режиму цієї угоди передбачається, що літературні та художні твори, створені в одній із країн-учасниць Бернського союзу, мають одержувати в усіх інших країнах союзу таку саму охорону, яку ці країни надають творам своїх власних громадян. Тобто, літературні та художні твори однаково охороняються в усіх країнах-учасниках Бернської конвенції.

Об'єктом правової охорони Бернська конвенція проголошує будь-які літературні, мистецькі або наукові твори, незалежно від форми і способу їх подання. Перелік творів, що мають охоронятися національним законодавством і яким надається охорона даною конвенцією, невичерпний. Це можуть бути твори будь-якого рівня, жанру, призначення.

Зокрема (ст. 2 Бернської конвенції), до літературних і художніх творів віднесено усі твори у сфері літератури, науки і мистецтва як-от:

- книги, брошури, інші письмові опуси;
- лекції, звернення, проповіді тощо;
- драматичні і музично-драматичні твори;
- хореографічні композиції та пантоміми;
- музичні твори з текстом і без тексту;
- кінематографічні твори, до яких порівнюються твори, виражені способом, аналогічним кінематографії;
- малюнки, твори живопису, архітектури, скульптури, графіки і літографії;
- фотографічні та аналогічні фотографії твори;
- витвори прикладного мистецтва;

- ілюстрації, географічні карти, плани, ескізи і пластичні композиції, що стосуються географії, топографії чи архітектури.

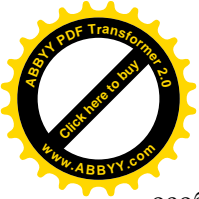
У разі, якщо національне законодавство містить певні категорії творів з наведеного переліку, які не охороняються законом, на національному рівні має бути наведено чіткий і вичерпний перелік творів, яким правова охорона не надається.

Правовий режим офіційних текстів законодавчого, адміністративного і судового характеру мають бути визначені національними законодавствами. Похідні твори (переклад іншою мовою, аранжування музичного твору тощо) за Бернською конвенцією охороняються нарівні з оригінальними. Збірники літературних і художніх творів, наприклад, енциклопедії і антології, що є результатом інтелектуальної творчості стосовно підбору та розташування матеріалів, також охороняються як твори без утиску прав авторів творів, що ввійшли до зазначених збірників. Усі вказані твори набувають правової охорони у кожній із країн-учасниць Бернського Союзу.

Відповідно до принципу автоматичної охорони, національний режим не призводить до виникнення будь-яких додаткових формальних умов, тобто охорона надається автоматично (якщо її вже надано у країні-учасниці) і не зумовлена реєстрацією, депонуванням, іншими формальними умовами. Твір українського письменника, виданий у Франції, підлягає такій самій охороні, як і твори французьких письменників, оскільки обидві країни є членами Бернського союзу.

Третій принцип Бернської конвенції – принцип незалежності охорони – полягає в тому, що права іноземного автора із країни-учасниці союзу мають бути захищені. Вони охороняються в іншій країні-учасниці союзу, незалежно від того, чи охороняються вони на батьківщині походження твору.

Суб'єктами прав на твори науки, літератури і мистецтва визнаються автори та їх правонаступники. Авторами можуть бути будь-які фізичні особи. Правовій охороні підлягають як випущені, так і не випущені у світ твори за умови, що їх автори є громадянами однієї із країн-членів союзу або вони мають постійне місце проживання у ній.

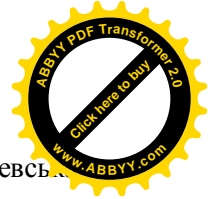
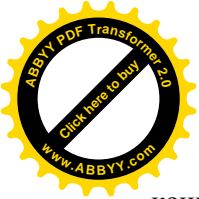
Бернською конвенцією чітко встановлено поняття особистих "немайнових прав" і "майнових прав" авторів. До особистих немайнових прав за конвенцією належить право авторства і право протидіяти будь-якому перекрученню твору, його спотворенню, а також будь-якому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі і репутації автора.

Майновими правами авторів є право на переклад і відтворення творів будь-яким способом і в будь-якій формі (що включає будь-який звуковий або візуальний запис – ст. 9 конвенції), право на публічне виконання драматичних, музично-драматичних і музичних творів (ст. 11), право на передавання в ефір або оприлюднення засобами безпроводового і проводового зв'язку, за допомогою гучномовця або іншого подібного апарата, а також право на публічне читання, переробку, аранжування та інші зміни твору (ст. 12).

На початок 70-х років минулого сторіччя, Бернська конвенція, не зважаючи на численні її перегляди, у певних своїх принципових положеннях уже не відповідала соціально-економічним і технічним перетворенням сучасності. Тому до Бернської конвенції було розроблено і додано додатковий розділ, який передбачає певні пільги для країн, що розвиваються. Узаконено цей розділ було на зустрічі країн-учасниць Бернського союзу в м. Париж у 1971 році, тому цей розділ дістав назву **Паризького акта** до Бернської конвенції.

Країн, що стали незалежними, стало багато і з ними не можна було не рахуватись. Передусім, Паризьким актом було полегшено вступ цих країн до Бернського союзу, тобто їх приєднання до Бернської конвенції. Зазначеним країнам було надано також пільги щодо перекладу і відтворення творів іноземних авторів.

Додатковий розділ до конвенції істотно розширив перелік винятків із загального правила про виключність прав автора. Ним було передбачено обов'язкові не виключні ліцензії на переклад і відтворення творів іноземних авторів з метою освіти (передачу яких іншим особам заборонено). Цей додатковий розділ використовується і зараз як Паризький акт Бернської конвенції.

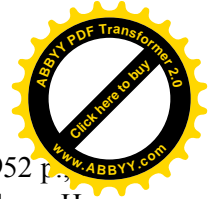
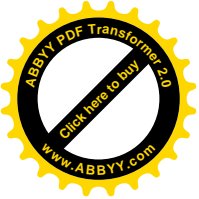
1.4.4. Всесвітня конвенція про авторське право (Женевська конвенція)

Описані вище умови охорони інтелектуальної власності за Бернською конвенцією в основному було розраховано на розвинуті країни Західної Європи. На початку другої світової війни членами Бернської конвенції іще не були США та низка інших країн. США з їх потужною поліграфічною промисловістю та величезним книжковим ринком, таким чином, випадали з орбіти Бернського союзу. Тому відразу після закінчення другої світової війни почалися пошуки шляхів охоплення США та інших країн міжнародною конвенцією з авторського права.

Такою конвенцією і стала Женевська конвенція. Принципової різниці між Бернською і Женевською конвенціями немає. Є відмінності в окремих положеннях. Женевська конвенція не містить широкого переліку творів науки, літератури і мистецтва, що підпадають під її охорону. Немає у цій конвенції і детальної регламентації охорони окремих об'єктів авторського права. У ст. 1 угоди наведено лише приблизний перелік творів науки, літератури і мистецтва, що підпадають під правову охорону. Всесвітня конвенція нічого не говорить про твори прикладного мистецтва і фотографії.

Разом з тим, всесвітня Женевська конвенція також базується на принципі національного режиму. Водночас, ця конвенція містить специфічні норми щодо формального оформлення авторських прав, виходячи з того, що багато країн у своїх національних законодавствах містять такі норми. Згідно з конвенцією прийнято компромісне рішення, за яким формальності, передбачені національним законодавством (депонування примірників, виробництво або випуск у світ твору на території даної держави тощо), вважаються виконаними щодо будь-якого твору, який користується конвенційною охороною, якщо буде дотримано формальностей, встановлених самою конвенцією.

Строки охорони об'єктів авторського права визначаються Женевською конвенцією терміном не менше 25 років після смерті автора. На відміну від Бернської, цією конвенцією не передбачено охорони особистих немайнових прав.

Після підписання Женевської конвенції 6 вересня 1952 р. положення було переглянуто в Парижі – 24 липня 1971 р. На Паризькій конференції виникла тривала дискусія з приводу проблеми охорони особистих немайнових прав. Проте, позитивного рішення не було прийнято, оскільки ряд держав, у тому числі і США, не визнають особистих немайнових прав.

До переглянутої в Парижі в 1971 р. Женевської конвенції колишній СРСР приєднався в 1973 р. Прийняття цієї конвенції дозволило зблизити норми законодавства про авторське право країн Західної Європи, Америки, соціалістичних країн, і країн, що розвиваються. На сьогодні участь України у Женевській конвенції становить інтерес тільки тому, що надає правову охорону українським громадянам і юридичним особам у тих країнах конвенції, що не входять до Бернського союзу.

Норми Всесвітньої конвенції не застосовуються і правова охорона не надається творам, які на момент набуття конвенцією чинності, перестали охоронятися або взагалі ніколи не охоронялися на території держави-члена конвенції. Конвенція встановлює спеціальний режим і щодо не випущених у світ творів. Автори таких творів користуються охороною в державах-учасницях конвенції, в яких ця охорона є правовою формою реалізації авторських прав. Отже, постає питання охорони суміжних прав.

1.4.5. Римська конвенція

Першою міжнародною угодою стосовно охорони суміжних прав стала Римська конвенція. Статтею 1 Римської конвенції визначено, що охорона суміжних прав має здійснюватись у такий спосіб, щоб не зашкодити авторським правам. Об'єктами охорони Римської конвенції є права на виконання творів, права виробників фонограм та права організацій ефірного мовлення на свої передачі (програми). Суб'єктами зазначених прав є виконавці, виробники фонограм та організації ефірного мовлення.

Конвенція передбачає можливість надавати охорону суб'єктам суміжних прав, незалежно від того, чи охороняються літературні і художні твори, використані виконавцями, виробниками фонограм та організаціями ефірного мовлення.

Членами Римської конвенції можуть стати лише члени Бернської або Женевської конвенції, які є одночасно і членами ООН. Основним принципом цієї конвенції також є принцип національного режиму, за яким виконавцям, виробникам фонограм та організаціям ефірного мовлення з однієї держави-учасниці конвенції в іншій державі-учасниці надається така сама правова охорона, як і власним громадянам та юридичним особам. Проте, конвенцією встановлюється мінімальний рівень охорони, нижче якого опускатися не можна.

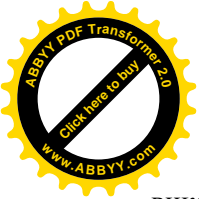
Римська конвенція визначає чіткі критерії застосування національного режиму. Національний режим виконавцям надається за таких умов:

- виконання має місце в іншій договірній державі;
- воно включено до фонограми, що охороняється конвенцією;
- виконання транслюється в живому виконанні у передачі, що є об'єктом правової охорони конвенції;
- незалежно від того, до якої держави належить виконавець, де мало місце виконання.

За Римською конвенцією встановлено низку критеріїв надання прав національного режиму.

Національний режим надається виробнику, якщо він є громадянином іншої договірної держави (**критерій національності**) або першу фіксацію було здійснено в іншій договірній державі (**критерій фіксації**), або фонограма була вперше чи одночасно випущена у світ в іншій договірній державі (**критерій випуску у світ**).

Національний режим надається організаціям ефірного мовлення за умови, що постійне місцезнаходження цієї організації перебуває в іншій договірній державі (принцип національності) або, якщо передача транслювалася з передавача, розташованого в іншій договірній державі, незалежно від розташування первинної організації ефірного мовлення (принцип територіальності). Договірні держави можуть заявити, що вони забезпечать охорону радіо- і телепередач лише у тому разі, якщо задовольняються критерії національності та територіальності відносно однієї і тієї ж договірної держави.

Римська конвенція містить також і певні обмеження прав виконавців, виробників фонограм і організацій ефірного мовлення. Деякі з них встановлено самою конвенцією, деякі встановлюються національним законодавством договірної держави. Мінімальний строк охорони, який передбачено Римською конвенцією, становить 20 років, починаючи від кінця року, в якому було здійснено фіксацію, що стосується фонограм і виконання, які було включено до цих фонограм; або, якщо у тому році мало місце виконання даного твору, яке не було включено до фонограми; або, якщо фіксацію здійснено у вигляді радіо- чи телепередачі.

Таким чином, Римська конвенція є першим міжнародним документом у галузі суміжних прав, що активно розвиваються, і тому потребують більш детального правового регулювання.

Крім зазначених, Україна бере участь також у багатьох інших міжнародних угодах у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, діють двосторонні угоди з питань охорони промислової власності з Російською Федерацією, Казахстаном, Грузією, іншими країнами.

1.5. Європейська регіональна патентна система

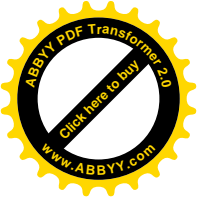
До Європейського союзу входять країни, у яких уже протягом тривалого часу існують системи охорони інтелектуальної власності. Країни-учасниці ЄС та керівні органи ЄС у сфері інтелектуальної власності мають на меті виконання таких завдань:

- а) посилити охорону інтелектуальної власності;
- б) запобігати застосуванню прав на інтелектуальну власність для здійснення недобросовісної конкуренції;
- в) здійснити гармонізацію (всєбічне узгодження) законодавства у сфері інтелектуальної власності;
- г) зменшити рівень дублювання зусиль національних патентних служб та структур для захисту товарних знаків.

Для вирішення зазначених завдань ЄС застосовує низку механізмів, а саме:

- 1) видання обов'язкових керівних документів (директив);
- 2) участь у роботі основних міжнародних організацій та підготовці відповідних угод;

- 3) підготовка угод для країн, що прагнуть приєднатись до країн-членів ЄС;
- 4) створення власних інституцій, зокрема Європейського патентного бюро з товарних знаків

Робота патентних відомств різних країн має однаковий характер, тому логічною була би організація єдиного патентного відомства для ряду країн, що забезпечила би приймання і реєстрацію охоронних документів, що діють на території цих країн.

Вперше таку ідею було реалізовано в Європі, у зв'язку з рухом європейських країн до економічної інтеграції. У 1973 р. в м. Мюнхен (Німеччина) 16 країн підписали Європейську патентну конвенцію. У 1977 р. було створено Європейське патентне відомство (ЄПВ), що приймає заявки на європейський патент.

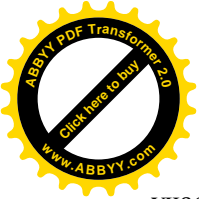
На 1994 р. учасницями європейської регіональної патентної системи було 17 країн. У ЄПВ брали участь: Австрія, Бельгія, Швейцарія, Німеччина, Данія, Іспанія, Франція, Великобританія, Греція, Ірландія, Італія, Ліхтенштейн, Люксембург, Монако, Нідерланди, Португалія і Швеція.

ЄПВ – повністю самооплатна організація. Її очолює Президент ЄПВ, що має п'ять заступників – віце-президентів. До складу відомства входять спеціалізовані директорати: "Пошук", "Експертиза", "Скарги", "Адміністрація", "Міжнародні відносини", а також апарат Президента.

Країни-учасниці Європейської патентної конвенції одержують низку переваг: раціоналізацію функціонування і запобігання дублюванню робіт, кооперацію у сфері патентної документації й інформації.

Використання європейської патентної системи дає переваги і заявнику, а саме такі:

- економія часу і коштів на патентування;
- єдиний варіант патенту для всіх країн-учасниць, що спрощує захист прав;
- одержання «сильного» патенту, тому що європейський патент видається тільки після експертизи в установленому порядку, тоді як у ряді країн національне законодавство передбачає явочну систему експертизи.

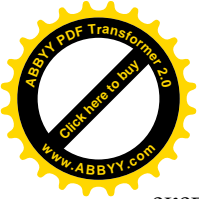
Заявник подає одну заявку в ЄПВ, вказуючи в ній країну-учасницю Європейської патентної конвенції, в якій він просить охорону. У разі видачі за цією заявкою європейського патенту, він має в кожній з країн-учасниць Європейської патентної конвенції автономний режим, тобто, анулювання патенту в одній із країн не впливає на дію патенту в інших країнах.

Заявка про видачу патенту заповнюється на бланку ЄПВ англійською, французькою або німецькою мовою, або мовою країни-учасниці конвенції, з якої подано заявку, з наступним наданням перекладу.

Європейські патенти не видаються на: програми для ЕОМ, методи хірургічного чи терапевтичного лікування організму людини чи тварин, методи діагностики, здійснювані безпосередньо на організмі людини чи тварин, на сорти рослин чи породи тварин, а також інші, переважно біологічні способи виведення рослин чи тварин.

Заявку на європейський патент подають в ЄПВ (міста Мюнхен, Гаага чи Берлін) або в національне патентне відомство, звідки її направляють до ЄПВ. При подачі європейської заявки сплачуються мита: за подачу, за пошук, за кожен пункт патентної формули понад десять пунктів, окремо за кожен пункт патентної формули понад десять пунктів, окремо за кожну державу, в якій просять охорони (крім Швейцарії та Ліхтенштейну, що зазначаються спільно).

На першій фазі розгляду європейської заявки проводиться формальна експертиза і патентний пошук. За їхніми результатами у Європейському патентному бюлетені публікується європейська патентна заявка та звіт про пошук. У звіті про пошук наводиться бібліографічна інформація про документи, що мають в розпорядженні ЄПВ і можуть бути використані для оцінки новизни і винахідницького рівня технічного рішення, описаного в заявці. У звіті не оцінюється патентоспроможність заявки. Звіт пересилається заявнику. Заявник може відкликати заявку, якщо не бачить сенсу в продовженні процедури за результатами пошуку, чи внести до заявки зміни, які не повинні виходити за межі початкової заявки. Заявка публікується через 18 місяців від дати подачі. Вона містить опис, пункти формули, креслення і реферат. Після публікації починається тимчасова правова охорона винаходу.

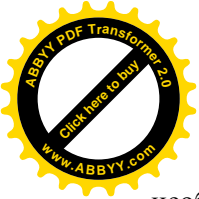
Друга фаза розгляду європейської заявки – власна експертиза – здійснюється тільки за бажанням заявника. Протягом 6 місяців від дати публікації заявник подає клопотання про проведення експертизи, тобто на відповідність заявки критеріям патентоспроможності за результатами пошуку і сплачує мито за її проведення. Після цього експерт ЄПВ проводить експертизу заявки на відповідність критеріям патентоспроможності за результатами звіту про пошук.

Рішення за заявкою виноситься колегією експертів. Якщо заявка відповідає вимогам патентоспроможності, приймається рішення про видачу патенту. Патент набирає сили за умови: погодження заявником тексту опису, сплати їм мита і перекладу пунктів формули винаходу на дві офіційні мови конвенції, що не є мовами діловодства за заявкою.

Європейський патент вважається виданим від дати публікації зведення про його видачу в європейському патентному бюлетені. Одночасно публікується опис до патенту, що містить креслення і патентну формулу. Патентовласник одержує грамоту європейського патенту. При цьому в країнах, зазначених у патенті, він буде діяти тільки після перекладу пунктів патентної формули на офіційні мови цих країн.

Після публікації зведення про видачу патенту настає третя фаза діловодства за заявкою. З цього моменту треті особи (конкуренти) протягом 9 місяців, сплативши мито, можуть подати в ЄПВ протест проти видачі патенту. Рішення за протестом приймає спеціальний відділ ЄПВ. Можливі три рішення: анулювання патенту, збереження патенту в силі без змін, підтримка патенту в силі у зміненому обсязі, за умови згоди на це заявника, сплати їм необхідного мита та перекладу змін на дві офіційні мови, що не є мовами діловодства за заявкою.

Рішення секції прийому заявок, експертних відділів, спеціального відділу з розгляду протестів і юридичного відділу може бути оскаржено в тому відділі, рішення якого оскаржується. Якщо цей відділ вважає скаргу обґрунтованою, протягом місяця виноситься нове рішення. Якщо скарга відхиляється, її негайно передають до Апеляційної палати ЄПВ. Рішення Апеляційної палати є остаточним.

За підтримку у силі заявки на європейський патент необхідно виплачувати мито за кожний рік розгляду, починаючи з третього року. Останнього разу мито сплачується в рік публікації зведення про видачу європейського патенту.

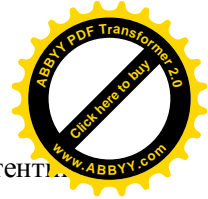
1.6. Євразійська регіональна патентна система

У 1994 р. Азербайджан, Вірменія, Білорусія, Казахстан, Киргизія, Молдавія, Російська Федерація, Таджикистан та Україна підписали Євразійську патентну конвенцію (ЄАПК). Конвенцією засновано Євразійську патентну систему у вигляді міжурядової Євразійської патентної організації, що складається з Адміністративної ради та Євразійського патентного відомства (ЄАПВ). Депозитарієм цієї конвенції і посередником у разі виникнення суперечок є генеральний директор ВОІВ.

Євразійська патентна організація діє за принципом самофінансування. Офіційна мова – російська.

Будь-яка фізична чи юридична особа з країн-учасниць ЄАПК самостійно, а з інших країн – через патентного повіреного, може подати російською мовою євразійську заявку на винахід в ЄАПВ (для країн-учасниць) чи національне патентне відомство, звідки заявка пересилається в ЄАПВ. При цьому сплачується єдине процедурне мито за подачу заявки, пошук, публікацію й інші процедурні дії. При подачі в національне патентне відомство сплачується також мито за перевірку заявки та її пересилання.

ЄАПВ перевіряє заявку на відповідність формальним вимогам і проводить за нею пошук. Заявка із звітом про пошук публікується через 18 місяців. Після цього протягом 6 місяців заявник може подати клопотання про проведення експертизи, сплативши мито за її проведення. Рішення про видачу патенту ЄАПВ чи відмову від його видачі приймаються колегіями з трьох експертів. При одержанні рішення про видачу патенту заявник протягом 3 місяців повинен виплатити мито за видачу патенту. Термін дії євразійського патенту – 20 років від дати подачі заявки. Для підтримки патенту в силі сплачуються щорічні мита. При цьому заявник зазначає кожену країну-учасницю ЄАПК, у якій він хоче продовжити дію патенту. Розміри щорічного мита для кожної країни встановлюються цією країною. Щорічне мито сплачується в

ЄАПВ, потім його частина передається національним патентним відомствам.

Між країнами СНД за участю України укладено ряд угод у сфері промислової власності, завдяки яким заявки можна подавати безпосередньо в країні-учасниці угод (для ряду країн – російською мовою) зі сплатою мита в розмірах, передбачених для національних заявників. Таке мито дуже невисоке, в порівнянні з єдиним процедурним митом ЄАПВ. Тому при патентуванні в трьох-чотирьох країнах СНД економічно вигідніше використовувати національні процедури, а не процедуру ЄАПВ. Єдине процедурне мито ЄАПВ складає 800 доларів, мито за експертизу – 800 доларів і мито за видачу патенту – 500 доларів. У результаті основний потік заявок в ЄАПВ надходить з країн далекого зарубіжжя. У всякому разі, вибір процедури патентування заявник із країни СНД має робити тільки після зіставлення витрат.

2 АВТОРСЬКЕ ПРАВО

2.1 Теоретичне обґрунтування необхідності охорони авторських прав

2.1.1 Передумови та виникнення авторського права

Процес історичного розвитку авторського права в країнах континентальної Європи й в англomовних країнах ішов по-різному. Континентальне європейське право розвивалося в напрямку охорони прав авторів. В XIX ст. такі автори, як Віктор Гюго, очолили рух за ефективну охорону прав авторів не тільки усередині країни, але й за її межами. Авторське право в англomовних країнах розвивали видавці спочатку шляхом приватних угод між собою, але потім, на початку XVIII ст., уже шляхом прийняття законів. У результаті такого розвитку в континентальному авторському праві більший акцент було зроблено на захисті інтересів автора. Правові норми охоплювали інтереси як майнового, так немайнового характеру. В англо-американському праві акцент було зроблено на посилену охорону економічних прав видавців. Однак, незважаючи

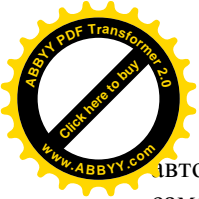

на таку розбіжність в історичному розвитку, у наші дні подальше регулювання питань авторського права в міжнародних договорах призвело до дуже високого ступеня уніфікації правових норм у законодавстві різних країн світу. Більше того, залишилося дуже мало протиріч між авторами й видавцями. Сильна охорона авторських прав іде на користь обом сторонам. Якби не було видавців, тоді автори з не могли б ефективно користуватися плодами своєї праці, з іншого боку – видавцям не було б що публікувати, якби не було авторів. Останнім часом автори (через свої асоціації) і видавці успішно об'єднали зусилля в лобюванні питань посилення охорони авторських прав на створені й на перекладені твори, що стали загальним надбанням.

У наш час виник справжній конфлікт між інтересами країн, які є експортерами захищеної авторським правом продукції й країнами, що імпортують цю продукцію. Країни-експортери, зокрема Сполучені Штати Америки, хотіли б бачити більш високі стандарти охорони авторських прав у країнах-імпортерах. Якщо викоринити в цих країнах піратське використання авторських творів, тоді місцеве населення буде змушене купувати ці твори у правовласників з країн, що експортують продукцію, або купувати ліцензії. Країни-імпортери одержують економічну вигоду від слабкої або навіть відсутньої охорони авторських прав. Засоби, зекономлені за рахунок придбання недорогої піратської продукції замість дорогої авторської, може бути використано на виробничі потреби.

2.1.2 Вплив авторського права на творчий розвиток суспільства

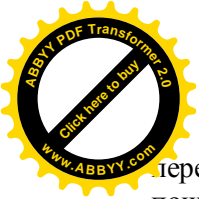
Всесвітня організація інтелектуальної власності у своїх виданнях і в мережі Інтернет намагається пропагувати користь від застосування сильної охорони авторських прав у менш розвинених країнах, але ця пропаганда мало переконлива. ВОІВ прагне довести, що авторське право допомагає зберігати культурну національну самобутність у невеликих і менш розвинених країнах, стимулюючи працю творчих працівників охороною їхніх прав. Однак здебільшого ці люди працюють на місцевий ринок і тому їм мало користі від охорони їхніх прав у світовому масштабі. Дійсно

авторське право певним чином може сприяти захисту національної самобутності в менш розвинених країнах, але аж ніяк не в тому розумінні, що декларує Всесвітня організація інтелектуальної власності. Якщо в країні з відносно невисоким рівнем доходу на душу населення забезпечується сильна охорона авторських прав, іноземні власники відповідних прав будуть прагнути продати свій продукт за високою ціною тільки самим заможним членам суспільства. Більшість же населення буде, таким чином, ізольовано від іноземних книг, журналів, музичних дисків, відео- й аудіокасет.

Високі ціни на імпорт будуть за цих умов сприяти захисту національної розважальної індустрії й літератури. З іншого боку, за умови значного розмаху піратства, що має місце, наприклад у Китаї, вартість продукції падає до рівня витрат на її виготовлення й до споживання продукції іноземної розважальної індустрії долучаються усе більше широкі верстви суспільства, що потенційно загрожує занепадом національної культури розваг і літератури. Таким чином, сувора правова охорона авторських прав може бути чинником, що забезпечує створення високоефективної торговельної перешкоди для поширення іноземних творів і сприяння захисту національної культури в менш розвинених країнах. Така перешкода аж ніяк не суперечить вимогам Всесвітньої торговельної організації й положенням міжнародних договорів стосовно авторського права. Проте, багато країн із числа слаборозвинених, що є імпортерами інформаційної продукції, розглядають забезпечення охорони авторських прав як основну торговельну поступку більш розвиненим країнам, що експортують таку продукцію. Під час переговорів про торгівлю й, зокрема, під час переговорів про створення ВТО вони вимагали й одержали різні поступки в інших сферах міжнародної торгівлі в обмін на обіцянку запровадити надійну охорону авторських прав.

В XXI ст. гігантські багатонаціональні компанії у сфері засобів масової інформації й програмного забезпечення будуть домінувати на світовому ринку, використовуючи ефективність сучасних систем передавання інформації. Ефективність сучасних систем уже створила у сфері мистецтва й літератури тип економічних відносин, які одержали назву "усе переможцеві" або "переможець одержує все". Популярні розробки у сфері програмного забезпечення, кінофільми й книги швидко

перекладають найбільш поширеними світовими мовами і поширюють в усьому світі. У світі постійно зростає кількість освічених і заможних людей в усьому світі знає англійську мову й тому їм доступна більша частина масової культури мовою оригіналу. Наслідком є те, що значна частина прибутку, гарантованого системою охорони авторських прав, спрямовується на посилення вже й без того могутніх міжнародних компаній.

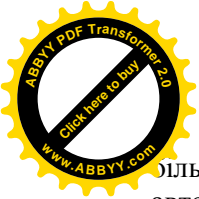
Позитивним аспектом цієї системи є те, що споживачі різних країн мають постійний доступ до кращих світових творів інтелектуальної творчості. З іншого боку, у невеликих, але багатих державах творчість місцевих авторів може бути знищено потоком іноземних творів. Наприклад, така країна, як Данія, може мати гідну охорону авторських прав, але ринок для творів датською мовою занадто малий, щоб підтримувати значну кількість письменників, поетів і кінорежисерів. Такі країни шукають для авторів стимули, але не в системі гарантій авторських прав, а в інших формах охорони національного мистецтва, що їй не суперечать і дають можливість захистити національну культуру від голлівудської навали.

2.1.3 Загальна характеристика сучасного стану авторського права

Основним міжнародним договором у сфері авторських прав є Бернська конвенція, прийнята в 1886 р., і відтоді зазнавала перегляду п'ять разів. Учасницями цієї Конвенції є всі промислово розвинені країни й більшість менш розвинених країн миру. Конвенція встановлює як загальні принципи, так і спеціальні мінімальні стандарти охорони авторських прав. У число загальних принципів входять: 1) охорона авторського права без яких-небудь формальностей; 2) національний режим охорони; 3) національна незалежність охорони авторських прав.

Протягом певного часу у ряді країн (таких, як США й СРСР) системи охорони авторського права не ґрунтувались на високих стандартах, сформульованих у Бернській конвенції. Розроблена в 1952 р. Всесвітня конвенція про авторське право мала на меті дати можливість цим країнам вступити в багатогранну систему охорони авторських прав. У 80-ті й 90-ті роки переважна

більшість таких країн здійснили реформи свого законодавства, щоб отримати авторські права для того, щоб привести його у відповідність із положеннями Бернської конвенції й приєднатися до неї. Внаслідок цього сама Всесвітня конвенція про авторське право в значній мірі втратила своє значення.

Радянський Союз приєднався до Всесвітньої конвенції про авторське право в 1973 г, однак остання діяла для нього лише у своїй первісній редакції 1952 р. Після розпаду СРСР у 1991 р. Україна підтвердила свою участь у цій конвенції, а у 1995 р. – приєдналась до Бернської конвенції.

У наш час рівень авторсько-правової охорони, що забезпечується Бернською й Всесвітньою конвенціями дійсно практично збігається, що робить їхнє паралельне існування багато в чому зайвим. Разом з тим, деякі країни як і раніше беруть на себе лише зобов'язання визначені первісною редакцією Всесвітньої конвенції й не беруть участь у Бернській конвенції. Крім того, між Всесвітньою й Бернською конвенціями зберігається ряд важливих розбіжностей. Зокрема, Всесвітня конвенція передбачає надання правового захисту творам, що були створені авторами певної країни після її приєднання до конвенції, а Бернська конвенція передбачає надання такого захисту усім творам авторів даної країни, що були створені й до моменту приєднання до конвенції.

Зазначена відмінність обумовлена тим, що на відміну від Всесвітньої конвенції Бернська конвенція має зворотну дію. Відповідно до п. (I) ст. 18 Бернська конвенція застосовується до всіх творів, які до моменту набрання нею чинності (для країни, що приєднується до Конвенції) не стали ще загальним надбанням у країні походження внаслідок завершення строку охорони.

2.1.4 Захист авторських та суміжних прав в Україні

Основними законодавчими актами, що регулюють відносини обумовлені авторським правом в Україні є Цивільний Кодекс (Книга IV) та Закон України „Про авторське право і суміжні права”.

Зокрема, авторському праву присвячено Главу 36 Цивільного кодексу, що має назву „Право інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір (Авторське

право)". У цій главі викладено концептуальні підходи забезпечення авторських прав. Глава містить 14 статей (433-448), у яких визначено такі ґрунтовні поняття як:

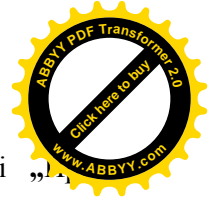
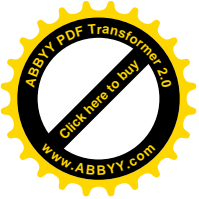
- об'єкти та суб'єкти авторського права;
- співавторство.

Також розкрито зміст таких понять як особисті немайнові права автора, майнові права інтелектуальної власності на твір, забезпечення недоторканості твору, використання та опублікування твору.

Крім того визначено перелік творів, що не є об'єктами авторського права, а також визначено умови за яких виникає авторське право, випадки правомірного використання твору без згоди автора й строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір.

У ЦК визначено, що об'єктами авторського права в Україні є твори до яких віднесено:

- літературні та художні твори, зокрема: романи, поеми, статті та інші письмові твори;
- лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори;
- музичні твори (з текстом або без тексту);
- аудіовізуальні твори;
- твори живопису, архітектури, скульптури та графіки;
- фотографічні твори;
- твори ужиткового мистецтва;
- ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки;
- переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів;
- збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

– інші твори, перелік яких наведено в законі „Про авторське право і суміжні права”.

Зазначені твори є об'єктами авторського права без виконання будь-яких формальностей щодо них та незалежно від їх завершеності, призначення, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження.

Авторське право не поширюється на ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції як такі.

Окремо виділено комп'ютерні програми, які охороняються так само як і літературні твори.

Важливим інформаційним ресурсом у сьогоdnішньому світі є інформаційні бази. Вдалі рішення, що забезпечують надійне функціонування таких баз та комфортне використання інформації, що в них міститься, є результатом творчих зусиль її авторів. Тому, інформаційні бази також визначено об'єктами авторського права. Компіляції даних (бази даних) або іншого матеріалу охороняються як такі. Ця охорона не поширюється на дані або матеріал як такі та не зачіпає авторське право на дані або матеріал, що є складовими компіляції.

2.1.5 Закон України „Про авторське право і суміжні права”

Закон України „Про авторське право і суміжні права” (Закон) у першій редакції набув чинності у 1994 рік, раніше ніж Цивільний Кодекс. За час, що минув від його прийняття, до цього закону було прийнято низку змін та доповнень. Розглянемо структуру та основні положення цього закону.

Закон містить 6 розділів:

I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ (ст. 1 – 6)

II АВТОРСЬКЕ ПРАВО (ст. 7 – 34)

III СУМІЖНІ ПРАВА (ст. 35 – 44)

IV УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ СУБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ (ст. 45 – 49)

V ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ (ст. 50 – 53)

VI ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ.

У першому розділі Закону дано тлумачення усіх термінів, які пов'язані з характеристиками суб'єктів та об'єктів авторського

права, а також термінів, що визначають характер правовідносин. Крім того зазначено порядок застосування міжнародних договорів у сфері авторського права, встановлено порядок застосування авторського права до іноземних громадян та осіб без громадянства, які перебувають на території України. Визначено також повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності.

Другий розділ „Авторське право” розкриває основні положення закону, що стосуються авторського права.

2.1.5.1 Об'єкти та суб'єкти авторського права

Законом визначено, що суб'єктами авторського права є автори творів, зазначених у частині першій статті 8 „Об'єкти авторського права” цього Закону, їх спадкоємці та особи, яким автори або їх спадкоємці передали свої авторські майнові права.

Згідно зі ст.8:

„1. Об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме:

1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);

2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;

3) комп'ютерні програми;

4) бази даних;

5) музичні твори з текстом і без тексту;

6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;

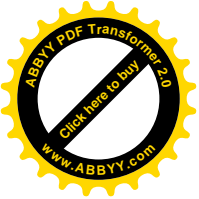
7) аудіовізуальні твори;

8) твори образотворчого мистецтва;

9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;

10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;

11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо;

12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;

13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;

14) похідні твори;

15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добром, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;

16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;

17) інші твори.”

У цій же статті зазначено, що в Україні охорони підлягають усі зазначені твори, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу та мети (освіта, інформація, реклама, тощо).

Окремо підкреслено, що „правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі.”

Поряд з визначенням об'єктів авторського права визначено також об'єкти, що не можуть бути об'єктами авторського права (ст.10):

„Не є об'єктом авторського права:

а) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;

б) твори народної творчості (фольклор);

в) видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;

г) державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка

територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій;

д) грошові знаки;

е) розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право sui-generis (своєрідне право, право особливого роду).”

Разом з тим зазначено, що „проекти офіційних символів і знаків, зазначених у пунктах "г" і "д" частини першої цієї статті, до їх офіційного затвердження розглядаються як твори і охороняються відповідно до Закону.”

Важливим поняттям, що обумовлює застосування Закону є поняття виникнення авторського права, тобто – презумпція авторства. Пояснення наведено у ст.11:

„1. Первинним суб'єктом, якому належить авторське право, є автор твору.

За відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства).

Це положення застосовується також у разі опублікування твору під псевдонімом, який ідентифікує автора.

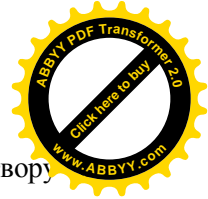
2. Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей.”

Твір може бути створено не однією особою, а групою осіб. За цих обставин виникає необхідність упорядкування авторського права між членами цієї групи – співавторами. У ст.. 13 визначено, що:

„Співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір.

Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить всім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення.

Відносини між співавторами визначаються угодою, укладеною між ними.

Право опублікування та іншого використання твору цілому належить всім співавторам.

Якщо твір, створений у співавторстві, утворює одне нерозривне ціле, то жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору.

У разі порушення спільного авторського права кожен співавтор може доводити своє право в судовому порядку.

З метою повідомити користувачам про наявність авторських прав щодо певного твору особа, яка його має може використовувати знак охорони авторського права. Цей знак складається з таких елементів:

- латинська літера "с", обведена колом, - (зображення знака не наводиться);
- ім'я особи, яка має авторське право;
- рік першої публікації твору.

Знак охорони авторського права проставляють на оригіналі і кожному примірнику твору.

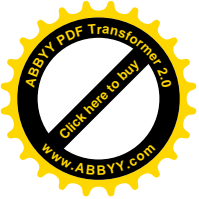
Для офіційного визнання авторського права певного суб'єкта з метою в подальшому користуватись правовим захистом, що передбачено Законом, необхідно здійснити державну реєстрацію.

„Державна реєстрація авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір, здійснюється Установою відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України порядку. Установа складає і періодично видає каталоги всіх державних реєстрацій.

Про реєстрацію авторського права на твір Установою видається свідоцтво. За видачу свідоцтва сплачується державне мито, кошти від сплати якого перераховуються до Державного бюджету України. Розмір і порядок сплати державного мита за видачу свідоцтва визначаються законодавством.

Особа, яка володіє матеріальним об'єктом, в якому втілено (виражено) твір, не може перешкоджати особі, яка має авторське право, у його реєстрації.”

2.1.5.2 Майнові й немайнові права авторів

Досі ми говорили про права авторів загалом без обговорення сутності цих прав. В той же час знання прав і можливість ними скористатись може сприяти новим творчим здобуткам авторів та отримання достойної винагороди за результати своєї творчої діяльності.

Особисті права автора мають дві складові: немайнові та майнові права.

До немайнових прав автора віднесено такі (ст.14):

„1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;

2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;

3) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;

4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому 2. Особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам.”

До особистих майнові права автора (ст..15) віднесено:

„а) виключне право на використання твору;

б) виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами.

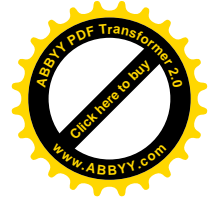
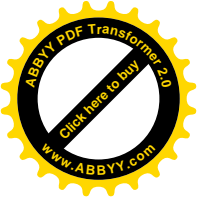
Майнові права автора (чи іншої особи, яка має авторське право) можуть бути передані (відчужені) іншій особі згідно з положеннями статті 31 Закону, після чого ця особа стає суб'єктом авторського права.

2. Виключне право на використання твору автором (чи іншою особою, яка має авторське право) дозволяє йому використовувати твір у будь-якій формі і будь-яким способом.

3. Виключне право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами дає йому право дозволяти або забороняти:

1) відтворення творів;

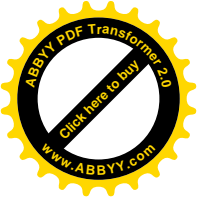

- 2) публічне виконання і публічне сповіщення творів;
- 3) публічну демонстрацію і публічний показ;
- 4) будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення;
- 5) переклади творів;
- 6) переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів;
- 7) включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо;
- 8) розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання в майновий найм чи у прокат та шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору;
- 9) подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором;
- 10) здавання в майновий найм і (або) комерційний прокат після першого продажу, відчуження іншим способом оригіналу або примірників аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, баз даних, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі або у формі, яку зчитує комп'ютер;
- 11) імпорт примірників творів.

Цей перелік не є вичерпним.”

Крім того автор має право (за винятком окремих випадків передбачених Законом) вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору. Винагорода може здійснюватися у формі одноразового (паушального) платежу, або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (роялті), або комбінованих платежів. Розмір і порядок виплати авторської винагороди за створення і використання твору встановлюються в авторському договорі або у договорах, що укладаються за дорученням суб'єктів авторського права організаціями колективного управління з особами, які використовують твори.

З метою гарантування реалізації прав авторів Кабінетом Міністрів України може бути встановлено мінімальні ставки авторської винагороди та порядок їх застосування.

Окремого розгляду потребує службовий твір. Це твір, „створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем”. Відповідно до ст.16:

„1. Авторське особисте немайнове право на службовий твір належить його автору.

2. Виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

3. За створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.”

Серед інших різновидів творів комп'ютерні програми виділено, збірники та інші складені твори, переклади творів з іноземних мов.

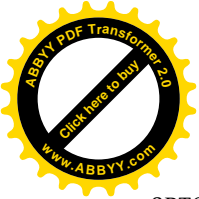
Комп'ютерні програми охороняються як літературні твори. Така охорона поширюється на комп'ютерні програми незалежно від способу чи форми їх вираження (ст.18).

Авторові збірника та інших складених творів (упорядникові) належить авторське право на здійснені ним підбір і розташування творів та інших даних, що є результатом творчої праці (ст.19).

Упорядник збірника користується авторським правом за умови дотримання ним прав авторів кожного з творів, включених до складеного твору.

Видавцям енциклопедій, енциклопедичних словників, періодичних збірників, збірників наукових праць, газет, журналів та інших періодичних видань належать виключні права на використання таких видань у цілому. Видавець має право за будь-якого використання таких видань зазначати в них своє ім'я або вимагати такого зазначення.

Автори творів, включених до таких видань, зберігають виключні права на використання своїх творів незалежно від видання в цілому, якщо інше не передбачено авторським договором.

Перекладачам і авторам інших похідних творів належить авторське право на здійснені ними переклад, адаптацію, аранжування або іншу переробку (ст.20).

Перекладачі і (або) автори інших похідних творів користуються авторським правом на створений ними твір за умови дотримання ними прав автора, твір якого зазнав перекладу, адаптації, аранжування або іншої переробки.

Авторське право перекладачів і (або) авторів інших похідних творів не перешкоджає іншим особам здійснювати свої переклади і переробки тих самих творів.

2.1.5.3 Вільне використання творів іншими особами

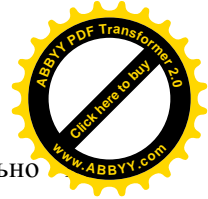
Поряд з правами авторів на використання створених ними творів та захист їхніх прав у Законі визначено яким чином і за яких умов користувачі можуть використовувати твори без спеціального дозволу їх авторів (ст.21).

„Без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, допускається:

1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою, в тому числі цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються; вільне використання цитат у формі коротких уривків з виступів і творів, включених до фонограми (відеограми) або програми мовлення;

2) використання літературних і художніх творів в обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру;

3) відтворення у пресі, публічне виконання чи публічне сповіщення попередньо опублікованих у газетах або журналах статей з поточних економічних, політичних, релігійних та соціальних питань чи публічно сповіщених творів такого ж самого характеру у випадках, коли право на таке відтворення, публічне

сповіщення або інше публічне повідомлення спеціально заборонено автором;

4) відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій, в обсязі, виправданому інформаційною метою;

5) відтворення у каталогах творів, виставлених на доступних публіці виставках, аукціонах, ярмарках або у колекціях для висвітлення зазначених заходів, без використання цих каталогів у комерційних цілях;

6) видання випущених у світ творів рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих;

7) відтворення творів для судового і адміністративного провадження в обсязі, виправданому цією метою

8) публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похоронів в обсязі, виправданому характером таких церемоній;

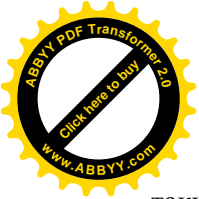
9) відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях, передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень, доповідей та інших подібних творів у обсязі, виправданому поставленою метою.”

Крім того відтворення творів без згоди авторів може бути здійснено з метою відновити законно придбаний екземпляр або з навчальною метою.

Так для бібліотек та архівами передбачено можливість відтворення примірників твору репрографічним способом (ст.22).

„Допускається без згоди автора або іншої особи, яка має авторське право, репрографічне відтворення одного примірника твору бібліотеками та архівами, діяльність яких не спрямована прямо або опосередковано на одержання прибутку, за таких умов:

1) у разі, коли відтворюваним твором є окрема опублікована стаття та інші невеликі за обсягом твори чи уривки з письмових творів (за винятком комп'ютерних програм і баз даних), з ілюстраціями чи без них, і коли це відтворення здійснюється за запитами фізичних осіб за умови, що:

а) бібліотека та архів мають достатньо підстав вважати, що такий примірник використовуватиметься з метою освіти, навчання і приватного дослідження;

б) відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру;

2) у разі, коли відтворення здійснюється для збереження або заміни загубленого, пошкодженого та непридатного примірника даної бібліотеки чи архіву або для відновлення загубленого, пошкодженого або непридатного примірника з фонду аналогічної бібліотеки чи архіву, а одержання такого примірника іншим шляхом неможливе, а також коли відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру.”

Вільне відтворення примірників твору для навчання (ст.22) допускається без згоди автора або іншої особи, яка має авторське право:

„1) відтворення уривків з опублікованих письмових творів, аудіовізуальних творів як ілюстрацій для навчання за умови, що обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті;

2) репрографічне відтворення навчальними закладами для аудиторних занять опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів, а також уривків з письмових творів з ілюстраціями або без них за умови, коли:

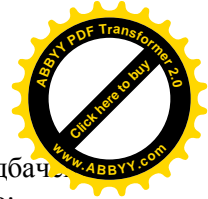
а) обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті;

б) відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру.”

Крім того, для власних потреб передбачено можливість вільного копіювання, модифікації та декомпіляції комп'ютерних програм (ст. 24). Зокрема:

„1. Особа, яка правомірно володіє правомірно виготовленим примірником комп'ютерної програми, має право без згоди автора або іншої особи, яка має авторське право на цю програму:

1) внести до комп'ютерної програми зміни (модифікації) з метою забезпечення її функціонування на технічних засобах особи, яка використовує ці програми, і вчинення дій, пов'язаних з функціонуванням комп'ютерної програми відповідно до її призначення, зокрема запис і збереження в пам'яті комп'ютера, а

також виправлення явних помилок, якщо інше не передбачено угодою з автором чи іншою особою, яка має авторське право;

2) виготовити одну копію комп'ютерної програми за умови, що ця копія призначена тільки для архівних цілей або для заміни правомірно придбаного примірника у випадках, якщо оригінал комп'ютерної програми буде втраченим, знищеним або стане непридатним для використання. При цьому копія комп'ютерної програми не може бути використана для інших цілей, ніж зазначено у цьому пункті та пункті 1 цієї частини, і має бути знищена у разі, якщо володіння примірником цієї комп'ютерної програми перестає бути правомірним;

3) декомпілювати комп'ютерну програму (перетворити її з об'єктного коду у вихідний текст) з метою одержання інформації, необхідної для досягнення її взаємодії із незалежно розробленою комп'ютерною програмою, за дотримання таких умов:

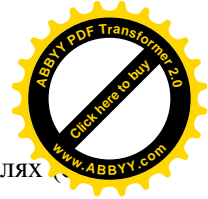
а) інформація, необхідна для досягнення здатності до взаємодії, раніше не була доступною цій особі з інших джерел;

б) зазначені дії здійснюються тільки щодо тих частин комп'ютерної програми, які необхідні для досягнення здатності до взаємодії;

в) інформація, одержана в результаті декомпіляції, може використовуватися лише для досягнення здатності до її взаємодії з іншими програмами, але не може передаватися іншим особам, крім випадків, якщо це необхідно для досягнення здатності до взаємодії з іншими програмами, а також не може використовуватися для розроблення комп'ютерної програми, схожої на декомпільовану комп'ютерну програму, або для вчинення будь-якої іншої дії, що порушує авторське право;

4) спостерігати, вивчати, досліджувати функціонування комп'ютерної програми з метою визначення ідей і принципів, що лежать в її основі, за умови, що це робиться в процесі виконання будь-якої дії із завантаження, показу, функціонування, передачі чи запису в пам'ять (збереження) комп'ютерної програми."

В той же час у Законі зроблено застереження, що застосування вище перерахованих положень не повинно завдавати шкоди використанню комп'ютерної програми загалом і не повинно обмежувати законні інтереси автора.

Стосовно вільного відтворення творів у особистих цілях

25) передбачено, що:

„1. Допускається без дозволу автора (чи іншої особи, яка має авторське право) і без виплати авторської винагороди відтворювати виключно в особистих цілях або для кола сім'ї попередньо правомірно оприлюднені твори, крім:

а) творів архітектури у формі будівель і споруд;

б) комп'ютерних програм, за винятком випадків, передбачених статтею 24 цього Закону;

в) репрографічного відтворення книг, нотних текстів і оригінальних творів образотворчого мистецтва, за винятком випадків, передбачених статтями 22 і 23 цього Закону;

2. Твори і виконання, зафіксовані у фонограмах, відеограмах, їх примірниках, а також аудіовізуальні твори та їх примірники допускається відтворювати у домашніх умовах виключно в особистих цілях або для кола сім'ї без дозволу автора (авторів), виконавців, виробників фонограм, виробників відеограм, але з виплатою їм винагороди.”

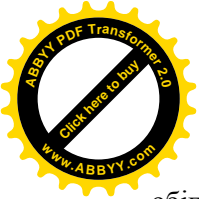
Наведений вище перелік, щодо умов та способів вільного використання творів згідно з чинним Законом є вичерпним.

2.1.5.4 Строк дії авторського права

Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору. Особисті немайнові права автора охороняються безстроково. Авторське право (майнове) діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, крім окремих випадків, передбачених Законом (ст. 28).

Для творів, що були оприлюднені анонімно або під псевдонімом, строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено. Стосовно творів, які було оприлюднено за інших умов Законом передбачено деякі уточнення щодо строку дії авторських прав на такі твори.

Оприлюднення (розкриття публіці) твору – здійснена за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав дія, що вперше робить твір доступним для публіки шляхом опублікування, публічного виконання, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення тощо.

Опублікування твору, фонограми, відеограми - випуск

обіг за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав виготовлених поліграфічними, електронними чи іншими способами примірників твору, фонограми, відеограми у кількості, здатній задовольнити, з урахуванням характеру твору, фонограми чи відеограми, розумні потреби публіки, шляхом їх продажу, здавання в майновий найм, побутового чи комерційного прокату, надання доступу до них через електронні системи інформації таким чином, що будь-яка особа може його отримати з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором або передачі права власності на них чи володіння ними іншими способами. Опублікуванням твору, фонограми, відеограми вважається також депонування рукопису твору, фонограми, відеограми у сховищі (депозитарії) з відкритим доступом та можливістю одержання в ньому примірника (копії) твору, фонограми, відеограми.

З метою забезпечити українському суспільству можливість ознайомитись із творчими здобутками авторів і підвищити зацікавленість громадян в оприлюдненні раніше невідомих творів, будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права по відношенню до неоприлюдненого твору вперше його оприлюднює, користується захистом, що є рівноцінним захисту майнових прав автора. Строк охорони цих прав становить 25 років від часу, коли твір був вперше оприлюднений.

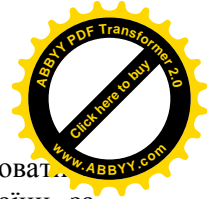
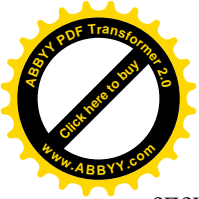
Майнові авторські права можуть бути наслідувані або можуть перейти у спадок. Законом врегульовано правові аспекти такого переходу та строки дії прав, що перейшли до інших осіб (ст.27, 29).

Після завершення строку дії авторського права твори стають суспільним надбанням. Перехід творів у суспільне надбання (ст. 30) регламентовано таким чином:

„1. Закінчення строку дії авторського права на твори означає їх перехід у суспільне надбання.

2. Твори, які стали суспільним надбанням, можуть вільно, без виплати авторської винагороди, використовуватися будь-якою особою, за умови дотримання особистих немайнових прав автора, передбачених статтею 14 цього Закону.

3. Кабінетом Міністрів України можуть встановлювати спеціальні відрахування до фондів творчих спілок України за використання на території України творів, які стали суспільним надбанням.”

2.1.5.5 Порядок передавання майнових авторських прав іншим особам

Автор може розпоряджатись своїми майновими авторськими правами на свій розсуд (ст. 31, 32, 33). Зокрема він може повністю або частково передати свої права іншій особі, а також надати дозвіл на використання твору. Після переходу прав до іншої особи вона набуває усіх передбачених Законом прав у повному обсязі.

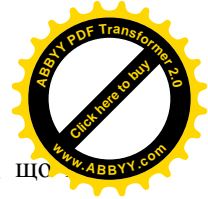
Зокрема передбачено, що „автор (чи інша особа, яка має авторське право) може передати свої майнові права, зазначені у статті 15 цього Закону, будь-якій іншій особі повністю чи частково. Передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором.

Майнові права, що передаються за авторським договором, мають бути у ньому визначені. Майнові права, не зазначені в авторському договорі як відчужувані, вважаються такими, що не передані.”

Використання твору будь-якою особою допускається виключно на основі авторського договору, за винятком передбачених Законом випадків вільного використання.

„Передача права на використання твору іншим особам може здійснюватися на основі авторського договору про передачу виключного права на використання твору або на основі авторського договору про передачу невиключного права на використання твору.

За авторським договором про передачу виключного права на використання твору автор (чи інша особа, яка має виключне авторське право) передає право використовувати твір певним способом і у встановлених межах тільки одній особі, якій ці права передаються, і надає цій особі право дозволяти або забороняти подібне використання твору іншим особам. При цьому за особою, яка передає виключне право на використання твору, залишається

право на використання цього твору лише в частині прав, що передаються.”

Договори про передачу прав (ст.33) на використання творів укладаються у письмовій формі. В усній формі може укладатися договір про використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газетах, журналах тощо). Договір вважається укладеним, якщо між сторонами досягнуто згоди щодо всіх істотних умов (строку дії договору, способу використання твору, території, на яку поширюється надане право, розміру і порядку виплати авторської винагороди, а також інших умов, щодо яких за вимогою однієї із сторін має бути досягнуто згоди).

Авторська винагорода визначається у договорі у вигляді відсотків від доходу, отриманого від використання твору, або у вигляді фіксованої суми чи іншим чином. Однак передбачено, що ставки авторської винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України.

Відповідальність за невиконання авторського договору передбачено ст. 34 й передбачає таке:

„1. Сторона, яка не виконала або неналежним чином виконала зобов'язання за авторським договором, зобов'язана відшкодувати іншій стороні всі збитки, в тому числі упущену вигоду.

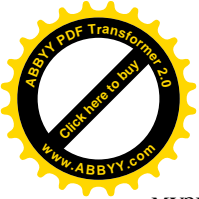
2. Якщо автор не передав твір замовникові відповідно до умов авторського договору замовлення, він повинен відшкодувати замовникові збитки, в тому числі упущену вигоду.

3. Спори щодо відповідальності за невиконання умов авторських договорів вирішуються у суді.”

2.1.5.6 Об'єкти та суб'єкти суміжного права

Творча діяльність людей є багатогранною і пов'язана не тільки із створенням первинних творів, але і з їх інтерпретацією. Міжнародним правом та законами України така творча діяльність захищена суміжними правами.

До об'єктів суміжних прав (ст. 35), незалежно від призначення, змісту, оцінки, способу і форми вираження, віднесено:

„а) виконання літературних, драматичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;

б) фонограми, відеограми;

в) передачі (програми) організацій мовлення.”

Суб'єктами суміжних прав є (ст.36):

„а) виконавці творів, їх спадкоємці та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань;

б) виробники фонограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм;

в) виробники відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм;

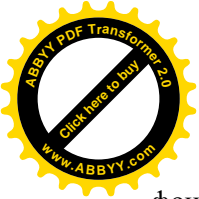
г) організації мовлення та їх правонаступники.”

Виконавці здійснюють свої права за умови дотримання ними прав авторів виконуваних творів та інших суб'єктів авторського права. Виробники фонограм, виробники відеограм повинні дотримуватися прав суб'єктів авторського права і виконавців. Організації мовлення повинні дотримуватися прав суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм (відеограм).

2.1.5.7 Майнові й немайнові суміжні права

Законом визначено умови виникнення і здійснення суміжних прав (ст.37), а також передбачено, що виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми для сповіщення про свої суміжні права на фонограмах, відеограмах і всіх їх примірниках, що розповсюджуються серед публіки на законних підставах, або їх упаковках можуть використовувати знак охорони суміжних прав.

Цей знак складається з таких елементів: латинська літера "P", яку обведено колом, імена (назви) осіб, які мають щодо цих фонограм (відеограм) суміжні права, рік першої публікації фонограми (відеограми).

За відсутності доказів іншого, виконавцем, виробником фонограми або відеограми вважаються особу, ім'я (назва юридичної особи) якої зазначено на фонограмі, відеограмі та їх примірниках або на їх упаковці.

Для гарантування прав виконавців Кабінетом Міністрів України може бути встановлено мінімальні ставки винагороди за використання об'єктів суміжних прав та порядок їх індексації.

Особисті немайнові права виконавців та права на ім'я (назву) виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення врегульовано ст. 38.

Згідно з Законом виконавцеві твору належать такі особисті немайнові права:

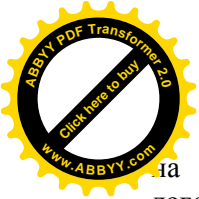
- а) вимагати визнати його виконавцем твору;
- б) вимагати, щоб його ім'я або псевдонім було зазначено або повідомлено кожен раз у зв'язку з його виступом, записом чи виконанням (у разі, якщо це можливо);
- в) вимагати щоб запис його виконання було здійснено з належною якістю і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій суттєвій зміні, що може завдати шкоди його честі і репутації.

Виробник фонограми або відеограми має право зазначати своє ім'я (назву) на кожному примірнику запису або його упаковці поряд із зазначенням авторів, виконавців і назв творів, вимагати згадування виробника у під час використання фонограми (відеограми).

Організація мовлення має право вимагати згадування своєї назви у зв'язку із записом, відтворенням, розповсюдженням своєї передачі і публічним повторним відтворенням її іншою організацією мовлення.

Майнові права виконавців визначено ст.39. У цій статті регламентовано можливість повторного виконання творів іншими виконавцями, комерційний прокат, розповсюдження творів тощо, а також порядок отримання матеріальної винагороди власниками суміжних прав.

Майнові права виконавців може бути передано (відчужено) іншим особам на підставі договору, в якому має бути визначено спосіб використання виконань, розмір і порядок виплати винагороди, строк дії договору і використання виконань, територія,

за яку розповсюджуються передані права тощо. Визначені в договорі ставки винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України.

У разі, коли виконання використовується в аудіовізуальному творі, вважається, що виконавець передає організації, яка здійснює виробництво аудіовізуального твору, або продюсеру аудіовізуального твору всі майнові права на виконання, якщо інше не передбачено договором.

У Законі окремо розглянуто майнові права виробників фонограм і виробників відеограм (ст.40) та майнові права організації мовлення (ст.41).

Обмеження майнових прав виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення регламентовано ст.42

Поряд із захистом прав виконавців та видавців Закон максимально враховує права та потреби громадян демократичного суспільства – користувачів творчих здобутків. Законом передбачено, що:

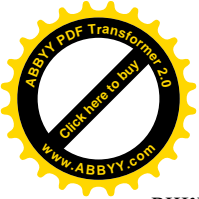
„1. Допускаються використання виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення, їх фіксація, відтворення і доведення до загального відома без згоди виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення у випадках, передбачених статтями 21-25 цього Закону щодо обмеження майнових прав авторів літературних, художніх і наукових творів, якщо задовольняються такі умови:

а) відтворення зазначених об'єктів здійснюється виключно з метою навчання чи наукових досліджень;

б) право на відтворення, передбачене у пункті "а" цієї частини, не поширюється на експорт відтворених примірників фонограм, відеограм, програм мовлення за межі митної території України;

в) за суб'єктами суміжних прав зберігається право на справедливую винагороду з урахуванням кількості відтворених примірників".

Передбачене цією частиною використання об'єктів суміжних прав без згоди суб'єктів суміжних прав є можливим лише за умови дотримання особистих немайнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав.

У домашніх умовах допускається відтворення, виключно в особистих цілях творів і виконавць, зафіксованих у фонограмах, відеограмах і їх примірниках, без згоди автора, виконавців і виробників фонограм (відеограм), але з виплатою їм винагороди, якщо нема дозволу на їх вільне розповсюдження.

Виплату винагороди виробникам фонограм і відеограм та іншим особам, які мають авторське право або суміжні права, за відтворення творів, має бути здійснено у формі відрахувань (відсотків) від вартості обладнання і (або) матеріальних носіїв виробниками та (або) імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких можна здійснити відтворення у домашніх умовах творів зафіксованих у фонограмах і відеограмах виключно в особистих цілях, крім:

а) професійного обладнання та (або) матеріальних носіїв, не призначених для використання в домашніх умовах;

б) обладнання і матеріальних носіїв, що експортуються за митну територію України;

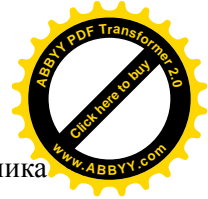
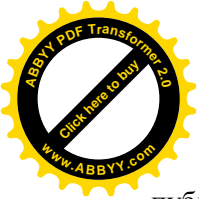
в) обладнання і матеріальних носіїв, що ввозяться фізичною особою на митну територію України виключно в особистих цілях і без комерційної мети.

Розміри відрахувань (відсотків), що мають сплачувати виробники та імпортери обладнання і матеріальних носіїв, визначає Кабінет Міністрів України.

2.1.5.8 Використання фонограм і відеограм, опублікованих з комерційною метою (ст. 43)

З метою захистити права авторів та виконавців творів після оприлюднення та випуску фонограм та відеограм Закон урегулює їх використання іншими особами з комерційною метою:

„1. Допускається без згоди виробників фонограм (відеограм), фонограми (відеограми) яких опубліковані для використання з комерційною метою, і виконавців, виконання яких зафіксовані у цих фонограмах (відеограмах), але з виплатою винагороди, таке пряме чи опосередковане комерційне використання фонограм і відеограм та їх примірників:

- а) публічне виконання фонограми або її примірника публічну демонстрацію відеограми або її примірника;
- б) публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі чи відеограмі та їх примірниках, в ефір;
- в) публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі чи відеограмі та їх примірниках, по проводах (через кабель).”

Розмір винагороди за використання фонограм (відеограм), що зазначені у частині першій цієї статті, порядок та умови її виплати визначає Кабінет Міністрів України.

Майнові права виконавців охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання (ст.44). Особисті немайнові права виконавців, передбачені охороняються безстроково.

2.1.5.9 Захист авторського права та суміжних прав

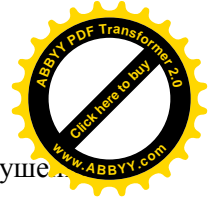
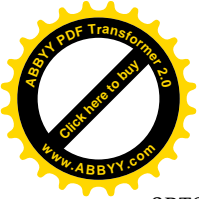
До порушень авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, віднесено таке (ст. 44):

„а) вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, визначені статтями 14 і 38 цього Закону, та їх майнові права, визначені статтями 15, 39, 40 і 41 цього Закону, з урахуванням передбачених статтями 21-25, 42 і 43 цього Закону обмежень майнових прав;

б) піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав - опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення;

в) плагіат - оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

г) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;

д) вчинення дій, що створюють загрозу порушенню авторського права і (або) суміжних прав;

е) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

є) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління;

ж) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі".

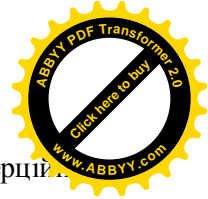
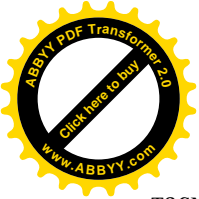
Контрафактний примірник твору, фонограми, відеограми - примірник твору, фонограми чи відеограми, відтворений, опублікований і (або) розповсюджуваний з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі примірники захищених в Україні творів, фонограм і відеограм, що ввозяться на митну територію України без згоди автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, зокрема з країн, в яких ці твори, фонограми і відеограми ніколи не охоронялися або перестали охоронятися.

Порядок захисту авторського права і суміжних прав регламентовано ст.45. Захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав може бути здійснено у порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством України.

Способи цивільно-правового захисту авторського права і суміжних прав визначено у ст.52.

З КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ

3.1 Міжнародні підходи до правової охорони комерційної таємниці

3.1.1 Виникнення „комерційної таємниці” як об’єкту правовідносин

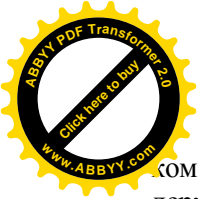
Комерційна таємниця – це один з найбільш давніх методів охорони інтелектуальної власності. Відомо, що майстри різних промислів та професій зберігали та всіляко охороняли від інших секрети своєї майстерності, ще задовго до того, як виникло поняття інтелектуальної власності. Виробничі секрети здебільшого не записували у письмовій формі. Вони були персоніфікованими знаннями, тим, що зараз ми називаємо „ноу-хау” окремих людей. Такі знання передавались від батька до сина, від майстра до обраного спадкоємця. Окремі знання врешті-решт набували розголосу і поширення, окремі – було загублено.

На час промислової революції в Європі сутність промислових секретів змінилась. З одного боку процес виробництва почав супроводжуватись веденням письмової документації, з іншого – виробничі відносини склались таким чином, що наймані працівники будь-якої кваліфікації могли вільно змінювати місце роботи й роботодавця. За цих умов виникло дві потенційні загрози:

- а) конфлікт між працівником та роботодавцем, що довірив цьому працівнику певні виробничі секрети;
- б) крадіжка письмової документації, що містить технологічні секрети.

Як наслідок роботодавці почали застосовувати окремі умови у трудових контрактах, які вимагали від працівника нерозголошення секретів виробництва, що складають комерційну таємницю. Законодавці різних країн посилили відповідальність працівників за порушення даних умов контракту. В решті решт на кінець ХХ ст. цей процес завершився тим, що положення про охорону комерційної таємниці, як різновиду інтелектуальної власності було включено до згаданої вище угоди ТРІПС.

За часів існування командно-адміністративної системи у Радянському Союзі поняття комерційної таємниці довгий час було відсутнє, проте у законі „Про підприємства в СРСР” від 4 липня 1990 року це поняття було введено. Зокрема у ст. 33 поняття

комерційної таємниці було визначено як відомості, що не є державною таємницею, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, фінансами та іншою діяльністю підприємств, розголошення яких може завдати шкоди інтересам цих підприємств.

3.1.2 Соціально - економічне підґрунтя охорони комерційної таємниці

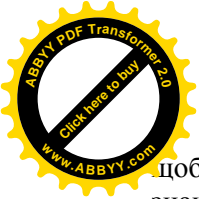
Правильне розуміння підґрунтя на якому базується охорона секретів виробництва може надати істотну допомогу в справі застосування положень законодавства щодо комерційної таємниці.

Моральною основою тут є бажання кожної людини скористатись плодами своєї роботи, свого таланту. І хоча на загал вважають, що красти аморально, ставлення до цього змінюється, коли мова стосується крадіжки ідей.

Економічна основа – це досягнення більшого прибутку за умови використання тих самих зусиль та матеріальних витрат, що й конкуренти. Часто ця обставина призводить до створення перешкод для поширення нововведень, що є виразом корінного протиріччя між інтересами окремої особи та суспільством, в якому вона живе.

Політична основа – це потужний вплив (лобі) великого бізнесу, що володіє більшістю промислових секретів на керування країною та прийняття законів.

Законодавство щодо комерційної таємниці покликано стимулювати розвиток у тих сферах виробництва, де діє відносно слабкий патентний захист. Досить важко, наприклад, здійснювати патентну охорону секретів виробничого процесу, і, тому, конкуренти можуть їх таємно запозичити й використовувати. Однак відносно просто захистити виробничі секрети як комерційну таємницю, і в такому разі конкуренти можуть ними користуватися тільки, якщо відкриють такий же спосіб виробництва самостійно. Одержання патенту – процес тривалий і дорогий. Тому компанії не можуть собі дозволити патентувати будь-яку раціоналізаторську пропозицію або нововведення. А комерційна таємниця у той же час може забезпечувати охорону секретів виробництва й, отже, стимулювати новаторські пропозиції, кожна з яких відносно мала,

щоб стати об'єктом патентування, але їхня сукупність може мати значну цінність. Багато видів таких пропозицій часто бувають не патентоспроможні, оскільки не мають достатніх ознак новизни, необхідних для визнання винаходу.

Навіть якби не існувало "законодавства про комерційну таємницю", бізнес однаково засекречував би інформацію. Такий підхід притаманний самій сутності бізнесу – процесу здобування грошей, прибутку. Якщо щось дає змогу отримати прибуток, то цю можливість треба всіляко охороняти від інших. Такі дії за капіталістичних економічних відносин є чесним веденням конкуренції. Правники вважають, що відсутність правової охорони комерційної таємниці гальмувала б ефективність господарської діяльності. Власники комерційної таємниці часто готові здійснювати будь-які непродуктивні витрати, як, наприклад, заходи фізичної охорони (огорожі, заборони, шифрування тощо), якщо не зможуть покладатись на надійні правові засоби проти порушення комерційної таємниці. Якщо правові засоби такі, як договірні умови стосовно дотримання комерційної таємниці, не будуть дієвим інструментом власників комерційної таємниці, вони не зможуть безпечно для себе укладати контракти, у тому числі й трудові, необхідні для ефективного вирішення своїх економічних завдань.

3.1.3 Структура міжнародних угод, що стосуються охорони комерційної таємниці

Мінімальні заходи стосовно захисту комерційної таємниці встановлено кількома конвенціями, а також Угодою ТРІПС. Так, зокрема, у ст.10 Паризької конвенції з охорони промислової власності, хоча й не підкреслено, що це стосується комерційної таємниці, але сказано таке:

„1. Країни Союзу зобов'язані забезпечити громадянам країн, що беруть участь у Союзі, ефективний захист від несумлінної конкуренції.

2. Дією несумлінної конкуренції є будь-яка конкурентна дія, що суперечить чесним звичаям у промислових та торгових справах.”

У ст.39 Угоди ТРІПС зазначено:

„1. Під час забезпечення ефективного захисту несумлінної конкуренції, як це передбачено у ст.10 Паризької конвенції (1967), країни-учасниці мають охороняти закриту інформацію ... й дані, які надано їх урядам...”. Далі у цій статті деталізовано правила охорони закритої інформації. Але головним є те, що в даному документі термін „закрита інформація” використано для того, щоб підкреслити, що захист інтелектуальної власності має бути розповсюджено набагато ширше у порівнянні з концепціями, що було проголошено у XIX ст., як, наприклад, про захист „секретів виробництва”.

Угода ТРІПС – це перша велика багатостороння міжнародна угода, що забезпечує охорону комерційної таємниці.

3.1.4 Поняття охорони комерційної таємниці

В Угоді ТРІПС було визначено мінімальний зміст поняття охорони комерційної таємниці як охорони інформації, яку на законних підставах контролює юридична або фізична особа. Ця інформація має такі характеристики:

а) є секретною у тому розумінні, що вона або цілковито, або у певному поєднанні чи розташуванні її компонентів не є відомою та легко доступною для осіб, що належать до певного кола, які зазвичай мають справу з подібними різновидами інформації;

б) має комерційну цінність внаслідок своєї секретності;

в) за конкретних обставин зазнала певних розумних заходів охорони особою, яка контролює цю інформацію на законних підставах, з метою зберегти її секретність.

Наведені характеристики містять три окремі елементи: секретність, комерційна цінність, заходи щодо збереження секретності.

Ці елементи було внесено за наполяганням делегації Сполучених Штатів Америки на Уругвайському раунді переговорів з ГАТТ, оскільки до того у більшості країн до комерційної таємниці ставились тільки як до „секретів виробництва”. Щоб забезпечити вимоги Угоди ТРІПС країнам – членам ВТО доведеться забезпечити правовою охороною всі секрети, що мають комерційну цінність. Разом з тим слід зазначити, що Угода ТРІПС

визначає лише загальні правила й кожна країна на національному рівні може розширити вимоги щодо охорони комерційної таємниці.

З одного боку комерційна таємниця має усі ознаки інтелектуальної власності оскільки є одним із її об'єктів, а з іншого – має низку специфічних особливостей.

Серед таких особливостей слід перш за все відзначити, що в її основі знаходиться **фактична монополія** певної особи на певну сукупність знань. Саме тому ефективність захисту своїх прав залежить у першу чергу від цієї особи.

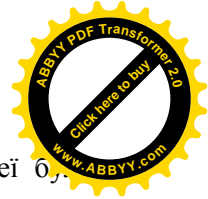
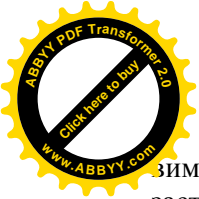
Іншою особливістю комерційної таємниці є її найбільша **універсальність** серед інших об'єктів інтелектуальної власності. До поняття комерційної таємниці може бути віднесено різноманітні відомості пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємця.

У той же час можливості підприємців щодо віднесення певних відомостей до комерційної таємниці не є безмежними. Кожна держава залишає за собою право здійснювати контроль за діяльністю підприємців з метою контролювати своєчасність сплати податків, безпечність діяльності щодо впливу на навколишнє середовище тощо. Тому законами та іншими правовими актами визначають, які відомості не може бути віднесено до комерційної таємниці.

Комерційна таємниця як об'єкт інтелектуальної власності **не потребує офіційного визнання її охороноздатності**, державної реєстрації або здійснення інших формальностей та сплати мита. Охороноздатність комерційної таємниці визначають не за допомогою спеціальної процедури, а тільки тоді, коли право на комерційну таємницю було порушено або заперечується і треба з'ясувати чи існує воно загалом.

Специфічною рисою комерційної таємниці, що додатково виділяє її серед інших об'єктів інтелектуальної власності є те, що до неї застосовується **необмеженість строку її охорони**.

Окрім терміну комерційна таємниця у законодавстві й у практичній діяльності широко застосовують такі терміни, як „секрети виробництва”, „ноу-хау”, „торгові секрети” („trade secrets”), „конфіденційна інформація” тощо. Перераховані терміни характеризують певні її відмінності, але важливим є те яким

зимогам має відповідати подібна інформація, щоб до неї було застосовано правову охорону.

3.1.5 Способи отримання комерційної таємниці

3.1.5.1 Незаконні способи отримання комерційної таємниці

Згідно з міжнародними угодами щодо охорони комерційної таємниці розрізняють дві групи способів її отримання:

- незаконні способи отримання комерційної таємниці конкурентами;

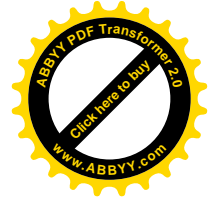
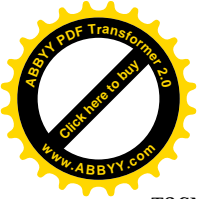
- правомірні способи отримання комерційної таємниці конкурентами.

Угода ТРІПС містить певні вказівки щодо незаконних способів отримання таємниці конкурентами. Ці вказівки подано у такому вигляді:

„Юридичні та фізичні особи, що на законних підставах контролюють певну інформацію, можуть запобігати її несанкціонованому розкриттю, придбанню або використанню третіми особами, які для цього діють у спосіб, що суперечить правилам чесного здійснення комерційної практики...”. Щодо „чесного здійснення комерційної практики” сформульовано таке пояснення:

„такі способи, як невиконання договірних умов, зловживання довірою або примус до цього, включно з придбанням закритої інформації третіми особами, які наперед знали або зробили необачність стосовно того, що саме у такий спосіб було отримано конфіденційну інформацію”.

До способів, що суперечать правилам чесного здійснення комерційної практики відносяться також й усі різновиди кримінальних дій такі, як проникнення у ділові приміщення конкурента, прослуховування телефонів та підкуп співробітників. Угодою ТРІПС розширено практичні можливості щодо охорони комерційної таємниці оскільки від країн-учасниць ВТО вимагається не просто законодавча заборона явно кримінальних дій, але й прийняття заходів для унеможливлення близьких до злочинних видів діяльності.

3.1.5.2 Правомірні способи отримання комерційної таємниці конкурентами

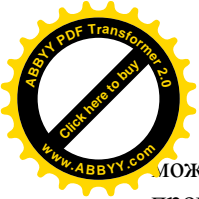
Є три способи отримання комерційної таємниці, на які не розповсюджуються заборони Угоди ТРІПС:

- 1) незалежне відкриття;
- 2) зворотний технічний аналіз;
- 3) добросовісне придбання.

Незалежне відкриття. У жодній країні світу комерційна таємниця не має захисту від незалежного відкриття. Введення подібної охорони підірвало б основи патентної системи, яка забезпечує захист прав власника патенту від незалежного відкриття в обмін на оприлюднення їм закритої інформації й передавання її у суспільне користування після того, як мине термін патентної охорони. Власник незапатентованого виробничого секрету ризикує втратити свій секрет будь-якої хвилини. Конкурент, який зробить незалежне відкриття, може його засекретити як комерційну таємницю й за таких обставин з'являються два власника однієї таємниці. Для запобігання такій ситуації у деяких країнах передбачено загороджувальні патенти. Конкурент, який захистив себе у такий спосіб, може якщо захоче, оприлюднити свою таємницю, але тоді він втратить право на комерційну таємницю. Комерційну таємницю може бути також втрачено, якщо незалежний вчений або винахідник здобуде такі самі результати й надрукує інформацію про них у науковому виданні.

Зворотний технічний аналіз. Зворотний технічний аналіз інколи називають „зворотна інженерія”. Так називають процес дослідження якогось виробу, що є у широкому продажі з метою з'ясувати секрети його функціонування або як його зроблено. У міжнародному праві не існує захисту від такої „зворотної інженерії”. Якщо продукт надійшов у продаж, конкуренти можуть його придбати й поставити завдання своїм інженерам вивчити його з метою зрозуміти як його зроблено. Компанія, яка зможе це зробити може вільно використовувати результати „зворотної інженерії” у конкурентній боротьбі з власником оригінального секрету виробництва.

Однак останнім часом виробники програмного забезпечення для комп'ютерів ведуть активну боротьбу щодо

можливості застосування „зворотної інженерії” по відношенню до програмного забезпечення. Цю боротьбу вони здійснюють за трьома напрямками: договірне використання програмного забезпечення, дотримання авторських прав, виконання вимог міжнародних угод.

Напрямок, пов’язаний з договірним використанням програмного забезпечення, базується на тому, що право на використання ліцензується, але не продається. З розширенням ринку комп’ютерної техніки стало неможливо укладати ліцензійні угоди з усіма користувачами безпосередньо. Замість такої угоди виробники почали друкувати витяги із таких угод на упаковці відповідної продукції. Такі тексти отримали назву „обгорткових угод”. Комп’ютерні компанії здійснюють боротьбу за перегляд деяких принципів договірного права з метою зробити „обгорткові угоди” юридично значимими. У розповсюдженні своєї продукції такі компанії усе більше застосовують можливості Інтернет для укладання ліцензійних угод, що забороняють „зворотну інженерію”.

Другий напрям боротьби за заборону „зворотної інженерії” програмного забезпечення пов’язаний з авторськими правами. Часто користувачам програм доводиться здійснювати заходи „зворотної інженерії” для адаптації даної програми до апаратних засобів або іншого програмного забезпечення переписування, дизасемблювання, декомпіляція тощо. Але за законом тільки власник авторського права має виключне право на копіювання й адаптацію своїх творів. Однак у законодавстві, що стосується авторського права, у багатьох країнах роблять виняток з цього правила. Ці винятки роблять на підставі таких обґрунтувань:

- 1) авторським правом здійснюється охорона вже об’єктивно існуючого вираження творчої ідеї або думки, а не сама ідея або думка;
- 2) законні власники матеріалів, що захищені авторським правом, на підставі вищезазначеного можуть використовувати наявні в них системи ідей та думок;
- 3) виходячи з попереднього, розбирання та декомпіляція, які здійснено для того, щоб виділити ідею має бути дозволено.

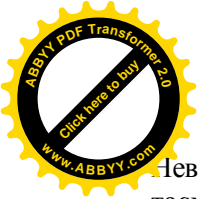
Навіть Європейський союз зробив низку кроків на захист „зворотної інженерії”, але тільки в обмежених випадках. Відповідно до Директиви ЄС „дозволено використовувати комп’ютерні програми для отримання інформації, яка необхідна для досягнення взаємодії нової створеної комп’ютерної програми з іншими, що вже існують”.

Добросовісне придбання. Користувач комерційної таємниці завжди має бути готовим довести добросовісне її придбання. Це означає, що необхідно мати повний комплект документації, яка засвідчує законність придбання. Інформація може бути придбана ззовні, а може бути розроблена співробітниками фірми самостійно. У разі придбання закритої інформації у зовнішнього джерела фірма має переконатись, що до цього джерела інформація потрапила законним шляхом. Якщо ж дана інформація є результатом внутрішньої розробки власних працівників фірми, тоді вона має бути зафіксована у журналі лабораторних робіт з дотриманням вимог до ведення офіційної документації (вказівка дати запису, записи зроблено чорнилами без виправлень або з виправленнями у встановленому порядку). Для фіксації та хронометражу експериментів та досліджень може бути застосовано й сучасні комп’ютерні засоби та засоби відео спостереження.

3.1.6 Регулювання взаємин між роботодавцем та найманим працівником у сфері охорони комерційної таємниці

3.1.6.1 Права роботодавця у випадку відсутності трудової угоди з працівником

У випадку відсутності трудової угоди з працівником права роботодавця дуже обмежені. Відповідно до законодавства багатьох країн роботодавець за таких обставин має можливість доводити наявність обов’язків працівника зберігати комерційну таємницю, що впливають із самої природи трудових відносин, що обумовлюють обов’язки пов’язані з лояльністю та збереженням конфіденційності. Обмеження, зокрема, пов’язані з тим, що відповідно до законодавства, що регулює питання охорони комерційної таємниці, ніщо не може завадити колишньому працівнику одразу ж почати працювати на конкурента.

Невизначеність прав роботодавця щодо охорони комерційної таємниці за цих обставин проявляється достатньо виразно. Наприклад, законодавство не дає відповіді на питання, чи може колишній працівник на новому місці роботи залучати старих клієнтів з числа тих, кого він знав за старим місцем роботи.

3.1.6.2 Регулювання відносин роботодавця та найманого працівника у випадку наявності трудового контракту

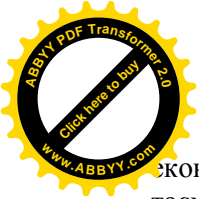
Наявність укладеного трудового контракту між роботодавцем і працівником відкриває можливість більш широкого й чіткого його використання для охорони комерційної таємниці в порівнянні зі спеціальним законодавством, застосовуваним у цій області. У ряді країн, наприклад у США, більшість компаній, що володіють важливими секретами, жадає від своїх працівників під час оформлення на роботу підписувати не просто трудовий контракт, але й додаток до нього, який спеціально визначає зобов'язання стосовно нерозголошення комерційної таємниці. Як правило, такі контракти містять дуже широке її визначення й сформульовано чітко зобов'язання працівника не розкривати відомості, що стали відомими йому, як під час роботи в компанії, так і протягом певного періоду після звільнення з неї. Це називається договором про нерозголошення. Крім того, у контракт може бути внесено умови, що на певний період часу забороняють працівникові після його звільнення найматись до конкурента. Таку угоду називають Угодою про обмеження конкуруючої діяльності.

3.2 Захист комерційної таємниці в Україні

3.2.1 Об'єкти комерційної таємниці

Термін «комерційна таємниця» було запроваджено в Україні як об'єкт інтелектуальної власності законом «Про підприємства в Україні» від 27.03.1991р.

Цим законом визначено, що **комерційною таємницею підприємства** є відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами й іншою діяльністю підприємства, розголошення яких може призвести до

економічних втрат. У той же час зазначено, що комерційна таємницею не можуть бути відомості, які є державною таємницею.

Згодом під час розробки Цивільного Кодексу було сформульовано більш загальне визначення поняття „комерційна таємниця”, яке не суперечить вищенаведеному.

Цивільний кодекс України визначає, що *комерційна таємниця* – це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи у певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв’язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних наявним обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Комерційну таємницю можна охарактеризувати такими ознаками:

- 1) предметом комерційної таємниці;
- 2) суб’єктом комерційної таємниці;
- 3) наявністю заборони на розголошення відомостей, що складають комерційну таємницю;
- 4) наявність економічних втрат внаслідок розголошення комерційної таємниці.

Як було зазначено вище, предметом «комерційної таємниці» є відомості, пов’язані з комерційною і господарською діяльністю підприємства: виробнича і технологічна інформація, інформація про управління, фінанси й іншу діяльність. Це можуть бути документи про комерційні переговори, що мають місце від імені підприємства, документи, пов’язані з маркетинговими дослідженнями, відомості про організацію праці і підбір працівників, інформація про умови збереження документів, тобто відомості, що можуть впливати на ефективність економічної діяльності.

Термін «комерційна таємниця» часто ототожнюють з терміном «конфіденційна інформація». Але насправді комерційна таємниця є лише окремим різновидом конфіденційної інформації. Як відомо слово конфіденційний походить від латинського „confidential” й означає „довірений”, „той, що не підлягає розголошенню”. Згідно із Законом України «Про інформацію» від 02.10.1992р. **конфіденційна інформація** – це відомості, що

знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб і можуть бути поширені тільки за ініціативою цих осіб, відповідно до зазначених ними умов. Особливістю відомостей, що складають комерційну таємницю, як вид конфіденційної інформації, є економічна цінність, здатна впливати на фінансове становище суб'єкта підприємницької діяльності, розмір отриманого ним прибутку.

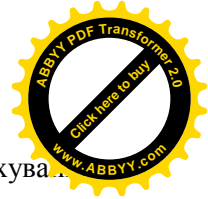
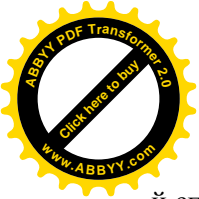
3.2.2 Законодавче обмеження об'єктів комерційної таємниці

Кожен підприємець самостійно визначає склад відомостей, що належать до комерційної таємниці. Законодавством України встановлено два обмеження, які застосовують до таких відомостей.

Перше обмеження пов'язане з існуванням державної таємниці. Тому, відомостями, що складають комерційну таємницю, не можуть бути відомості, які є державною таємницею. Правовий режим відомостей, що є державною таємницею, регламентовано Законом України «Про державну таємницю» від 21.01.1994р. Згідно з законом державна таємниця — це різновид секретної інформації, що містить відомості у сфері оборони, економіки зовнішніх відносин, державної безпеки й охорони правопорядку, розголошення яких може заподіяти шкоду життєво важливим інтересам України і які визнано законом державною таємницею і підлягають охороні з боку держави. Перелік відомостей, що складають державну таємницю складено й затверджено Державним комітетом України з питань державних секретів.

Друге обмеження пов'язане з державним контролем за економічною діяльністю підприємств. Кабінетом Міністрів України затверджено перелік відомостей, що не є комерційною таємницею. Такі відомості використовують під час здійснення перевірок органами державного контролю, аудиторами для здійснення аудиту. До таких відомостей віднесено також інформацію, що міститься у звітах, які надають у різні фонди. До відомостей, що не є комерційною таємницею віднесено:

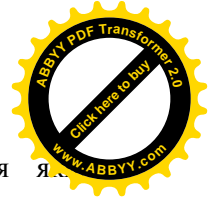
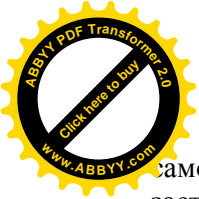
- 1) статутні документи та документи, що дозволяють здійснювати підприємницьку або господарську діяльність;
- 2) інформація, що міститься в усіх запроваджених формах державної звітності;

- 3) дані, необхідні для перевірки правильності нарахування й сплати податків і інших обов'язкових платежів;
- 4) зведення про чисельність і склад працівників, їхню заробітну плату в цілому й за професіями і посадами, а також інформація про наявність вільних місць;
- 5) документи про сплату податків і обов'язкових платежів;
- 6) інформація, яка дозволяє зробити висновки про забруднення навколишнього природного середовища, про виконання норм техніки безпеки та охорони праці, про реалізацію продукції, що може завдати шкоди здоров'ю споживачів, а також інша інформація, що пов'язана з порушеннями законодавства України й розмірами заподіяних збитків;
- 7) документи про платоспроможність;
- 8) відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, союзах, об'єднаннях і інших організаціях, що здійснюють підприємницьку діяльність;
- 9) відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають розголошенню.

Хоча зазначені відомості не віднесено до відомостей, що складають комерційну таємницю, але вони не є відкритими і загальнодоступними. Такі відомості може бути надано лише за умов, що передбачено у нормативних актах України. Так, наприклад, відповідно до Закону України "Про міліцію" від 20.12.1990 р. міліції для виконання своїх обов'язків надано право безперешкодно і безкоштовно одержувати від підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності відомості (у тому числі відомості, що складають комерційну таємницю) необхідні у справах про злочини, що знаходяться у впровадженні міліції. Для здійснення загального нагляду за їх діяльністю підприємства, установи й організації повинні надавати прокуророві свою документацію, у тому числі, за його письмовою вимогою, відомості, що складають комерційну таємницю. У разі потреби, прокурор має право вимагати передати зазначені документи для перевірки у прокуратуру.

До поняття «комерційна таємниця» не віднесено відомості, що складають банківську таємницю, страхову таємницю або захищено авторськими правами. Зазначені відомості є

самостійними групами конфіденційної інформації, для якої не застосовують інше правове регулювання.

3.2.3 Суб'єкти комерційної таємниці

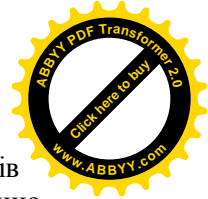
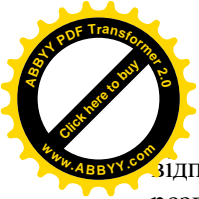
Суб'єктами "комерційної таємниці" є:

- 1) суб'єкт підприємницької діяльності;
- 2) персонал, працівники суб'єкта підприємницької діяльності;
- 3) службові особи державних організацій і органів, що здійснюють перевірку підприємства.

Власником відомостей, що складають комерційну таємницю, може бути юридична або фізична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність – підприємець.

Працівники мають право користуватись відомостями, що складають комерційну таємницю, для виконання своїх трудових обов'язків. Ступінь доступу окремого працівника до такої інформації підприємець визначає самостійно, а умови користування має бути визначено документами, затвердженими підприємцем, і трудовим договором (контрактом).

Службовці державних організацій і органів, що здійснюють перевірки діяльності підприємця, отримують доступ до комерційної таємниці на підставі відповідних актів державних органів і організацій. Інформацію про «комерційну таємницю» підприємця вони одержують у межах адміністративних правовідносин. Обсяг їхнього доступу до такої інформації обмежено наданими їм повноваженнями для здійснення перевірки. За розголошення комерційної таємниці службовці державних органів і організацій несуть відповідальність, установлену законодавством України. Визначені законом України «Про підприємства», вимоги стосовно нерозголошення комерційної таємниці поширюються на всіх службових осіб державних органів і організацій. Ці вимоги є загальною підставою для притягнення порушників до відповідальності. Додатково подібні вимоги може бути передбачено законодавчим актом, що регулює діяльність певного державного органу або організації. Наприклад, законом України «Про державну податкову службу» передбачено

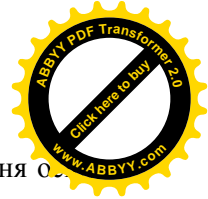

відповідальність співробітників податкових органів розголошення відомостей, що складають комерційну таємницю.

Заборона розголошення, відомостей, що складають комерційну таємницю. Відомості, що складають комерційну таємницю, не є загальнодоступними. Тільки власник може визначити коло питань або безпосередньо дані, пов'язані з комерційною таємницею, які можна оприлюднити. Власник також може установлювати осіб та обставини за яких може бути здійснено оприлюднення. За таких умов розголошення комерційної таємниці відповідно до законів України є правомірним. Крім того, за певних обставин, нормативними актами України може бути передбачено обов'язкове надання або публічне оприлюднення відомостей, що складають комерційну таємницю. Будь-яке інше розголошення зазначених відомостей не є правомірним. Таке обмеження стосується як працівників даного підприємства або організації, так і службових осіб організацій і органів, що здійснюють перевірку.

Згідно Закону України «Про захист від несумлінної конкуренції» від 07.06.1998р. розголошення комерційної таємниці — це дія, що призвела до ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на це, з відомостями, що відповідно до чинного законодавства України, складають комерційну таємницю, особою, якій ці відомості було довірено у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, у випадку якщо це заподіяло або могло заподіяти шкоду суб'єктові господарської діяльності.

У Законі України «Про підприємства в Україні» зазначено дві форми розголошення відомостей, що є комерційною таємницею: передавання й витік відомостей. З юридичної точки зору зазначені форми є окремими правопорушеннями. Передавання відомостей, що складають комерційну таємницю — це незаконне ознайомлення третіх осіб із відомостями, віднесеними суб'єктом підприємницької діяльності до комерційної таємниці, особою, якій такі відомості відомі в зв'язку з виконанням своїх трудових обов'язків або в якій є доступ до них у зв'язку з виконанням посадових обов'язків. Витік відомостей, що складають комерційну таємницю, — це навмисні або ненавмисні дії, що сприяють

ознайомленню з такими відомостями третіх осіб, за сприяння осіб, які мають доступ до комерційної таємниці.

Способи розголошення відомостей, що складають комерційну таємницю, можуть бути різними: передавання інформації конкурентам підприємця; ознайомлення з комерційною таємницею службових осіб державних організацій і органів без належних на те підстав з боку особи, що спричинила розголос. Мотиви розголошення так само можуть бути різні: прагнення отримати винагороду, особисті неприязні стосунки, недбале ставлення до трудових і службових обов'язків.

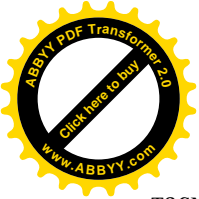
Вимога дотримання і нерозголошення комерційної таємниці є не тільки правом, але й обов'язком суб'єкта підприємницької діяльності. Без належного дотримання вимог щодо користування і зберігання інформації, що складає комерційну таємницю, неможливо забезпечити необхідну охорону такої інформації як цивільно-правовими заходами, так і державно-примусовими.

Обов'язок зберігати в таємниці зазначені відомості так само може бути встановлено нормативними актами України. Наприклад, у Положенні про порядок укладання контрактів під час приймання на роботу працівників визначено, що роботодавець зобов'язаний не розголошувати конфіденційні умови контракту з окремим працівником.

3.2.4 Відповідальність за розголошення комерційної таємниці

Наявність збитку і несприятливі наслідки для осіб, що заподіяли збиток власникові комерційної таємниці. До відомостей, що складають комерційну таємницю, може бути віднесено тільки ті відомості, розголошення яких може завдати шкоди підприємцеві. У такому разі не має значення який різновид збитку може бути заподіяно: збиток пов'язаний з майновим або немайновим правам (моральний збиток). Права суб'єкта підприємницької діяльності мають бути захищені, а заподіяну шкоду має бути відшкодовано в обох зазначених випадках.

В даний час за порушення прав власника комерційної таємниці законодавством України встановлено такі різновиди відповідальності:

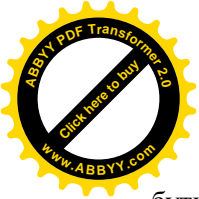
- 1) відповідальність у межах трудових стосунків;
- 2) цивільно-правова відповідальність;
- 3) адміністративна відповідальність;
- 4) кримінальна відповідальність.

Відповідальність у межах трудових стосунків. За недотримання режиму роботи з інформацією, що складає комерційну таємницю, до працівників суб'єкта підприємницької діяльності може бути застосовано матеріальну та дисциплінарну відповідальність. Притягнення до матеріальної або дисциплінарної відповідальності здійснюють на загальних підставах, з урахуванням особливостей правового статусу «комерційної таємниці». Для законного застосування санкцій за правопорушення, пов'язаних з комерційною таємницею у межах трудових стосунків, підприємцеві необхідно мати певні документи, а саме:

а) документ, що встановлює перелік відомостей, які складають комерційну таємницю. Цей документ складає і затверджує підприємець (або компетентний орган управління суб'єкта підприємницької діяльності). У положенні про комерційну таємницю, має бути чітко обмовлено які відомості є комерційною таємницею, порядок віднесення до таких, умови зберігання, а також, хто з працівників підприємства (організації) може передавати закриті відомості представникам державних органів і установ;

б) посадові інструкції. Посадовими інструкціями має бути визначено коло повноважних працівників підприємства й перелік відомостей, що містять комерційну таємницю, з якими працівник має право працювати, порядок роботи з ними;

в) трудова угода (контракт). У трудовій угоді або контракті має бути зазначено зобов'язання працівника щодо дотримання комерційної таємниці й відповідальності у разі недотримання цих зобов'язань. Умови матеріальної відповідальності працівника за розголошення комерційної таємниці може бути передбачено трудовим договором або окремою угодою стосовно матеріальної відповідальності.

З документами, зазначеними в пункті а) і б), працівника ...
бути ознайомлено перед початком його трудової діяльності у даного підприємця. Факт ознайомлення має бути зафіксовано письмово зі вказівкою дати ознайомлення.

За порушення режиму комерційної таємниці до працівника може бути застосовано такі дисциплінарні санкції: догана, звільнення. Якщо було укладено угоду про матеріальну відповідальність за розголошення відомостей, що складають комерційну таємницю, працівник також відповідає і матеріально, у розмірах передбачених угодою сторін.

Цивільно-правова відповідальність. Відповідно до статті 440 Цивільного кодексу України заподіяну шкоду має бути відшкодовано в повному обсязі. Відповідно до цієї ж статті відшкодування моральної шкоди не пов'язано з відшкодуванням матеріальної, а розмір відшкодування визначається судом.

Моральний збиток відшкодовується в грошовій або іншій матеріальній формі. У будь-якому випадку розмір відшкодування не може бути менш ніж 5 мінімальних заробітних плат.

Законодавство України не містить вичерпного переліку обставин, з настанням яких підприємець може пов'язувати те, що він зазнав моральної шкоди. У позовній заяві у справі, пов'язаній з розголошенням комерційної таємниці, необхідно вказувати яку саме шкоду було заподіяно розголошенням, у чому саме полягає заподіяний моральний збиток, якими саме протиправними діями відповідача був заподіяний збиток.

Підставою для відшкодування збитку є рішення суду (господарського суду).

Адміністративна відповідальність. Адміністративна відповідальність за порушення, пов'язані з комерційною таємницею, передбачено за одержання, використання, розголошення комерційної таємниці, ч. 3 ст. 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Установлене для порушника покарання — штраф у розмірі від 10 до 20 мінімальних заробітних плат.

Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» передбачено відповідальність за неправомірний збір комерційної інформації (ст. 16), розголошення комерційної таємниці (ст. 17), заохочення до розголошення комерційної

таємниці (ст. 18.), неправомірне використання комерційної таємниці (ст. 19). Цим же законом врегульовано порядок подання та розгляду заяв, що стосуються зазначених правопорушень, в Антимонопольний комітет України.

Кримінальна відповідальність. Кримінальним кодексом України передбачено відповідальність за такі злочини пов'язані з порушенням вимог щодо охорони комерційної таємниці:

– незаконний збір з метою використання або використання відомостей, що складають комерційну таємницю (стаття 148-6). Установлене покарання: позбавлення волі на термін до 3 років або штрафом до п'ятисот мінімальних заробітних плат;

– розголошення комерційної таємниці (стаття 148-7). Установлене покарання: позбавлення волі до 2 років, або виправні роботи до 2 років, позбавлення права обіймати певні посади або здійснювати певною діяльністю на термін до 3 років, або штрафом до 50 мінімальних розмірів заробітних плат.

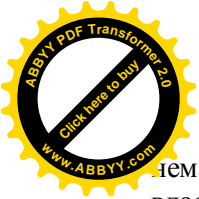
Відповідальність за розголошення відомостей в межах трудового й цивільного права найбільш значущі для підприємця тому, що дозволяють оперативно реагувати на факти порушення режиму "комерційної таємниці" і одержувати відшкодування збитку, заподіяного таким розголошенням.

Рівень економічної свободи в країнах, що мають розвинуту і стабільну економіку, характеризується рівнем захисту немайнових прав його суб'єктів, а також діловими етичними нормами, що супроводжують здійснення підприємницької діяльності. В даний час в Україні такі норми лише починають формуватись і необхідно всіляко стимулювати їхнє удосконалення та впровадження у повсякденне життя.

4. ОСНОВИ ВІНАХІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

4.1 Загальні положення

Розвиток сучасного суспільства нерозривно пов'язаний з результатами технічної творчості винахідників. До такої діяльності причетні фахівці різних галузей та різного віку. З початку 2004 року в Україні набрав чинності Цивільний Кодекс, в якому остаточно визначені правові засади захисту майнових та

немайнових прав винахідників (Книга четверта “Інтелектуальна власність”). До введення в дію Цивільного Кодексу в Україні окрім патенту на винахід існував деклараційний патент на винахід та деклараційний патент на корисну модель. Після введення в дію Цивільного Кодексу в Україні передбачається захист результатів винахідницької діяльності тільки патентом на винахід або патентом на корисну модель.

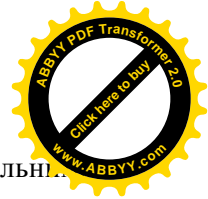
Корисна модель, як об’єкт охорони промислової власності існує в Україні з 1994 року.

Винахідницька діяльність обумовлена двома факторами. Перший з них пов’язаний з необхідністю вирішення якоїсь конкретної технічної проблеми для забезпечення реалізації господарської або наукової задачі. Такі задачі можуть бути пов’язані з випуском нової продукції з наперед заданими властивостями, розширенням функцій або підвищенням продуктивності систем керування та обчислювальних систем, зменшенням енергоспоживання в системах різного призначення, підвищенням надійності технічних систем тощо. Другий фактор, що дає поштовх винахідницькій діяльності, – внутрішня необхідність самовираження технічно обдарованих особистостей засобами технічної творчості, яка притаманна вченим, інженерам, студентам та іншим технічним працівникам.

В кожному випадку створення винаходу пов’язане з творчим застосуванням відомих фізичних явищ та нових технічних підходів з метою досягнення якісно нових результатів в порівнянні з відомими пристроями, системами, процесами тощо.

Результати впровадження винаходів можуть призводити до значних соціальних наслідків. Серед них можна відзначити, наприклад, поліпшення умов праці, зниження матеріало- та енергоємності, здешевлення продукції, підвищення ефективності використання обладнання тощо. Внаслідок впровадження результатів винахідницької діяльності можуть бути досягнуті також значні матеріально-фінансові здобутки, підвищена конкурентоздатність продукції та ефективність виробництва.

Оскільки сам винахід є результатом інтелектуальної діяльності автора або групи авторів, а його практична реалізація може здійснюватись іншими особами, відносини між всіма

зацікавленими сторонами в суспільстві регулюються спеціальними законами.

Важливим чинником плідної винахідницької діяльності може бути успішна комерційна реалізація винаходу, що можливо лише за умови знання чинного законодавства та своєчасних організаційних дій щодо практичного впровадження винаходу.

В Україні права винахідників та осіб, причетних до використання результатів винахідницької діяльності, регулюються законами „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, “Про авторське та суміжні права” та кількома іншими законами.

В разі виникнення реальної ситуації, пов’язаної з реалізацією винаходу доцільно скористатись послугами фахівців в галузі патентування та ліцензування, оскільки є багато технічних та юридичних нюансів, що визначають доцільність оприлюднення винаходу, його патентування, визначення країн, в яких слід здійснювати патентування, зміст ліцензійних угод, способів керування фінансовими справами тощо.

Правова охорона надається винаходу (корисній моделі), результати впровадження якого не суперечить громадському порядку, принципам гуманності й моралі та відповідає умовам патентоспроможності.

Правовий захист авторських прав здійснюється в межах держави, що видала патент і не поширюється на інші держави, якщо це не обумовлено міждержавними угодами.

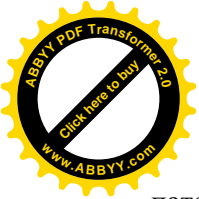
Об’єктом винаходу (корисної моделі), якому (якій) надається правова охорона, може бути:

- продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини тощо);
- процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту чи процесу.

Пріоритет, авторство й право власності на винахід засвідчуються патентом на винахід або патентом на корисну модель.

Умови патентоспроможності винаходу та корисної моделі такі:

1. Винахід відповідає умовам патентоспроможності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним.

2. Корисна модель відповідає умовам патентоспроможності, якщо вона є новою й промислово придатною.

3. Винахід (корисна модель) визнається новим, якщо він не є частиною рівня техніки. Об'єкти, що є частиною рівня техніки, для визначення новизни винаходу повинні враховуватися лише окремо.

4. Рівень техніки включає всі відомості, які стали загальнодоступними у світі до дати подання заявки до Установи або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету.

5. Рівень техніки включає також зміст будь-якої заявки на видачу в Україні патенту (у тому числі міжнародної заявки, в якій зазначено Україну) у тій редакції, в якій цю заявку було подано спочатку, за умови, що дата її подання (а якщо заявлено пріоритет, то дата пріоритету) передує тій даті, коли була подана дана заявка, і що вона була опублікована на цю дату чи після цієї дати.

6. На визнання винаходу (корисної моделі) патентоспроможним не впливає розкриття інформації про нього винахідником або особою, яка одержала від винахідника прямо або опосередковано таку інформацію, протягом 12 місяців до дати подання заявки до Установи або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету. При цьому обов'язок доведення обставин розкриття інформації покладається на особу, зацікавлену у застосуванні цієї норми.

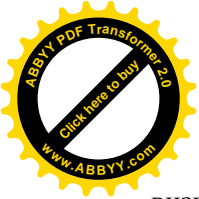
7. Винахід має винахідницький рівень, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто не впливає явно із рівня техніки.

8. Винахід (корисна модель) визнається промислово придатним, якщо його можна використати у промисловості або в іншій сфері діяльності.

Строк дії патенту України на винахід становить 20 років від дати подання заявки до Установи.

Строк дії патенту на корисну модель становить 10 років від дати подання заявки до Установи.

Строк дії патенту на секретний винахід й на секретну корисну модель дорівнює строку засекречування винаходу (корисної моделі), але не може бути довшим від визначеного за цим Законом строку дії охорони винаходу (корисної моделі).

Обсяг правової охорони, що надається власнику патенту, визначається формулою винаходу (корисної моделі). Тлумачення формули здійснюють в межах опису винаходу (корисної моделі) та відповідних креслень.

Дія патенту, виданого на спосіб одержання продукту, поширюється й на продукт, одержаний безпосередньо цим способом.

4.2. Патентування винаходу або корисної моделі

4.2.1. Право на одержання патенту

4.2.1.1. Загальні права винахідників

Право на одержання патенту має винахідник, якщо не існує правових відносин, що перешкоджають реалізації цього права.

Винахідники, які спільно створили винахід (корисну модель), мають однакові права на одержання патенту, якщо інше не передбачено угодою між ними.

У разі перегляду умов угоди щодо складу винахідників Установа за спільним клопотанням осіб, зазначених у заявці як винахідники, а також осіб, що є винахідниками, але не зазначені у заявці як винахідники, вносить зміни до відповідних документів у порядку, що встановлюється Установою.

Не визнаються винахідниками фізичні особи, які не внесли особистого творчого внеску у створення винаходу (корисної моделі), а надали винахіднику (винахідникам) тільки технічну, організаційну чи матеріальну допомогу при його створенні і (або) оформленні заявки.

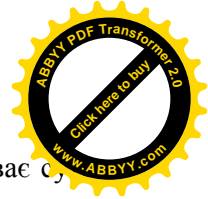
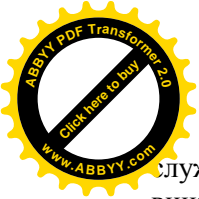
Винахіднику належить право авторства, яке є невід'ємним особистим правом і охороняється безстроково.

Винахідник має право на присвоєння свого імені створеному ним винаходу (корисній моделі).

4.2.1.2. Права на винахід, який створено в результаті службової діяльності

В разі, якщо винахід створено в результаті службової діяльності, право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель) має роботодавець винахідника.

Згідно з чинним законодавством винахідник подає роботодавцю письмове повідомлення про створений ним

службовий винахід (корисну модель) з описом, що розкриває сутність винаходу (корисної моделі) достатньо ясно і повно.

Роботодавець повинен протягом чотирьох місяців від дати одержання від винахідника повідомлення подати до Установи заявку на одержання патенту чи передати право на його одержання іншій особі або прийняти рішення про збереження службового винаходу (корисної моделі) як конфіденційної інформації. У цей же строк роботодавець повинен укласти з винахідником письмовий договір щодо розміру та умови виплати йому (його правонаступнику) винагороди відповідно до економічної цінності винаходу (корисної моделі) та (або) іншої вигоди, яка може бути одержана роботодавцем.

Якщо роботодавець не виконає зазначених вище вимог у встановлений строк, то право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель) переходить до винахідника або його правонаступника. У цьому випадку за роботодавцем залишається переважне право на придбання ліцензії.

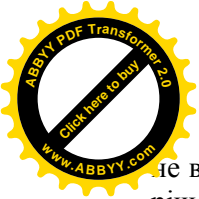
Виходячи з комерційних міркувань роботодавець може бути зацікавленим не впроваджувати винахід та не оприлюднювати інформацію про нього. В цьому випадку строк збереження роботодавцем чи його правонаступником службового винаходу (корисної моделі) як конфіденційної інформації у разі його невикористання не повинен перевищувати чотирьох років. В іншому випадку право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель) переходить до винахідника чи його правонаступника.

Спори щодо умов одержання винахідником службового винаходу (корисної моделі) винагороди та її розміру вирішуються у судовому порядку.

4.2.1.3. Право першого заявника

Якщо винахід (корисну модель) створено двома або більше винахідниками незалежно один від одного, то право на одержання патенту на цей винахід або патенту на корисну модель належить заявнику, заявка якого має більш ранню дату подання до Установи, а в разі, якщо було заявлено пріоритет, перевага надається заявці, що має більш ранню дату пріоритету, за умови, що вказана заявка

не вважається відкликаною, не відкликана або за нею не прийнято рішення про відмову у видачі патенту.

4.2.2. Порядок одержання патенту

Для одержання охоронного документа на винахід або корисну модель необхідно подати відповідну заявку в Установу (Укрпатент). Таку заявку може подати безпосередньо винахідник або інша особа, яка бажає одержати патент і має на це право.

За дорученням заявника заявку можна подати через представника у справах інтелектуальної власності або через іншу довірену особу.

За подання заявки сплачується збір. Документ про сплату збору повинен надійти до Установи разом з заявкою або протягом двох місяців після дати подання заявки. Цей строк продовжується, але не більше ніж на шість місяців, якщо до його спливу буде подано відповідне клопотання. За всі послуги Установи пов'язані з патентуванням винаходу з боку заявника здійснюється сплата певних коштів у вигляді грошових зборів. Розгляд кожного клопотання здійснюється за умови наявності фінансового документа про сплату відповідного збору.

Заявка на винахід повинна стосуватися одного або групи винаходів, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом (вимога єдності винаходу).

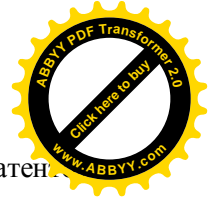
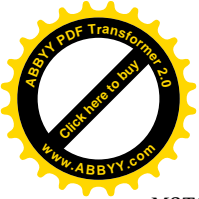
Заявка на корисну модель повинна стосуватися однієї корисної моделі (вимога єдності корисної моделі).

Віднесення інформації, яка міститься у заявці, до державної таємниці здійснюється згідно із Законом України "Про державну таємницю" та прийнятими на підставі цього закону нормативними актами.

Заявка складається **українською мовою** й повинна містити:

- заяву про видачу патенту на винахід або корисну модель;
- опис винаходу (корисної моделі);
- формулу винаходу (корисної моделі);
- креслення (якщо на них є посилання в описі);
- реферат.

У заяві про видачу патенту необхідно вказати заявника (заявників) та його (їх) адресу, а також винахідника (винахідників).

Датою подання заявки є дата одержання Укрпатентом матеріалів, що містять принаймні:

- заяву довільної форми про видачу патенту, викладену українською мовою;
- відомості про заявника та його адресу, викладені українською мовою;
- матеріал, що справляє враження опису винаходу (корисної моделі), викладений українською або іншою мовою. В останньому випадку для збереження дати подання заявки переклад цього матеріалу українською мовою повинен надійти до Укрпатенту протягом двох місяців від дати подання заявки.

Винахідник має право вимагати, щоб його не згадували як винахідника даного винаходу (корисної моделі) в будь-якій публікації Установи, зокрема у відомостях про заявку чи патент.

Опис винаходу (корисної моделі) повинен викладатися у певному порядку й розкривати суть винаходу (корисної моделі) настільки ясно та повно, щоб його зміг здійснити фахівець у зазначеній галузі.

У формулі винаходу (корисної моделі) треба виразити його суть. Необхідно, щоб формула базувалася на описі винаходу і її було викладено у певному порядку ясно та стисло.

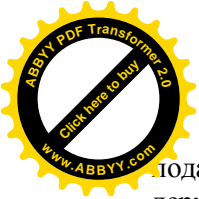
Реферат до опису винаходу складають з інформаційною метою. Його не беруть до уваги з іншою метою, зокрема для тлумачення формули винаходу (корисної моделі) та визначення рівня техніки.

Порядок одержання патенту на підставі міжнародної заявки є таким самим, як порядок одержання патенту на підставі національної заявки, за винятком тих положень, що впливають з Договору про патентну кооперацію з відповідними країнами.

Експертизу міжнародної заявки здійснюють за умови одержання закладом експертизи перекладу цієї заявки українською мовою. Переклад має надійти до Установи до спливу 31 місяця від дати її пріоритету за матеріалами попередньо поданими заявником.

З одержанням у встановлений строк зазначених документів заявнику надсилається повідомлення про прийняття міжнародної заявки на експертизу.

Заявник має право на **пріоритет** на підставі попередньої заявки на винахід (корисну модель) протягом 12 місяців від дати

подання попередньої заявки до Установи чи до відповідного органу держави – учасниці Паризької конвенції про охорону промислової власності, якщо на попередню заявку не заявлено пріоритет.

Заявник, який бажає скористатися правом пріоритету, протягом трьох місяців від дати подання заявки до Установи подає заяву про пріоритет з посиланням на дату подання й номер попередньої заявки та її копію, якщо ця заявка була подана в іноземній державі – учасниці Паризької конвенції про охорону промислової власності. У межах цього строку зазначені матеріали можуть бути змінені. Якщо ці матеріали подано несвоєчасно, право на пріоритет заявки вважається втраченим, про що заявнику надсилається повідомлення.

За необхідності Установа може зажадати переклад попередньої заявки українською мовою. Переклад повинен надійти до Установи протягом 2 місяців від дати одержання заявником запиту Установи. Якщо переклад не надійде протягом зазначеного строку, то право на пріоритет заявки вважається втраченим, про що заявнику надсилається повідомлення.

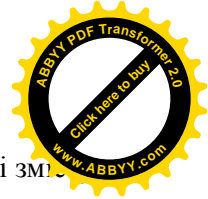
Строк надходження перекладу попередньої заявки може бути продовжений до 6 місяців від дати одержання заявником запиту Установи.

Щодо заявки в цілому або окремого пункту формули винаходу (корисної моделі) може бути заявлено пріоритет кількох попередніх заявок. В цьому випадку строки, початковою датою яких є дата пріоритету, обчислюють від дати найбільш раннього пріоритету.

Пріоритет поширюється лише на ті ознаки винаходу (корисної моделі), які було зазначено в попередній заявці.

Якщо деякі ознаки винаходу (корисної моделі) відсутні у формулі винаходу (корисної моделі), яку було викладено у попередній заявці, то для надання права пріоритету достатньо, щоб в описі попередньої заявки було точно вказано ці ознаки.

Пріоритет заявки, яку було виділено з попередньої за пропозицією Установи або за ініціативою заявника до прийняття рішення про видачу патенту або рішення про відмову у його видачі (виділена заявка), встановлюють за датою подання до Установи попередньої заявки, з якої її виділено, або, якщо за попередньою заявкою заявлено пріоритет, – за датою цього пріоритету за умови,

що суть винаходу за виділеною заявкою не виходить за межі змісту попередньої заявки на дату її подання.

Пріоритет винаходу (корисної моделі) може бути встановлено за датою одержання закладом експертизи додаткових матеріалів, які оформлено як самостійну заявку, якщо цю заявку подано протягом трьох місяців від дати одержання заявником повідомлення про те, що зазначені матеріали не буде взято до уваги під час експертизи заявки, до якої їх було додано.

4.2.3. Експертиза заявки на патент або корисну модель

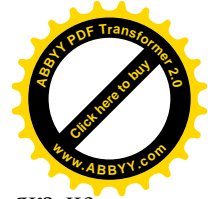
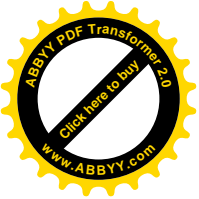
Експертиза заявки має статус науково-технічної експертизи, складається з попередньої експертизи, формальної експертизи та, за заявкою стосовно патенту на винахід (секретний винахід), – кваліфікаційної експертизи й здійснюється закладом експертизи відповідно з правилами, встановленими Установою на основі чинного законодавства.

З дати надходження заявки до Установи й до публікації відомостей про заявку або публікації відомостей про видачу патенту матеріали заявки вважають конфіденційною інформацією. Доступ третьої особи до матеріалів заявки заборонено, за винятком випадків, коли такий доступ здійснюють за дозволом заявника або за рішенням компетентного органу.

Особи, винні у порушенні вимог щодо конфіденційності матеріалів заявки, несуть відповідальність, передбачену законами України.

Заклад експертизи здійснює інформаційну діяльність, необхідну для проведення експертизи заявок, і є центром міжнародного обміну виданнями відповідно до Конвенції про міжнародний обмін виданнями, прийнятої 3 грудня 1958 року Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури.

Кінцеві результати експертизи заявки, яку не вважають відкликаною, відображають в обґрунтованому висновку експертизи за заявкою, що набирає чинності після затвердження його Установою. На підставі такого висновку Установа приймає рішення про видачу патенту або про відмову у видачі патенту. Рішення Установи надсилають заявнику.

4.2.3.1. Попередня експертиза

Під час проведення попередньої експертизи заявка, яка не містить пропозиції заявника щодо віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, розглядається на предмет наявності в ній відомостей, які можуть бути віднесені згідно із Зводом відомостей, що становлять державну таємницю, до державної таємниці.

За наявності в заявці таких відомостей, а також якщо заявка містить пропозицію заявника про віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, матеріали заявки надсилаються відповідному Державному експерту з питань таємниць (далі – Державний експерт) для прийняття рішення щодо віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці.

Державний експерт надсилає своє рішення разом з матеріалами заявки до закладу експертизи протягом місяця від дати одержання ним матеріалів заявки.

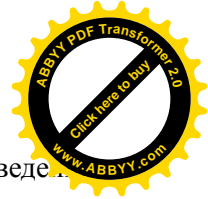
Строк, протягом якого може діяти рішення про віднесення інформації, викладеної у заявці, до державної таємниці, встановлюється Державним експертом з урахуванням ступеня секретності інформації.

Якщо Державний експерт прийняв рішення про віднесення заявленого винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, він визначає коло осіб, які можуть мати доступ до нього. Все подальше діловодство за заявкою здійснюють у режимі секретності.

Про рішення Державного експерта заклад експертизи негайно повідомляє заявника. Якщо у заявці не було пропозиції заявника про віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, а Державний експерт відніс винахід (корисну модель) до державної таємниці, то заявник, у разі незгоди, може подати до закладу експертизи мотивоване клопотання про розсекречування матеріалів заявки або оскаржити рішення Державного експерта в судовому порядку.

Заявник має право протягом місяця від дати одержання ним рішення Установи вимагати копії матеріалів, що протиставлені заявці. Ці копії Установа повинна надіслати заявнику протягом місяця.

Заявник має право з власної ініціативи чи за пропозицією закладу експертизи особисто або через свого представника брати

участь у розгляді питань, що виникли під час проведення експертизи.

Заявник має право вносити до заявки виправлення помилок та зміни свого імені (найменування) та своєї адреси, адреси для листування, імені та адреси свого представника.

Заявник може вносити до заявки зміни, пов'язані зі зміною особи заявника, за умови згоди інших заявників, зазначених у заявці. Такі зміни може за згодою всіх заявників вносити також особа, яка бажає стати заявником.

Ці виправлення та зміни враховуються, якщо вони одержані закладом експертизи не пізніше одержання ним документа про сплату державного мита за видачу патенту.

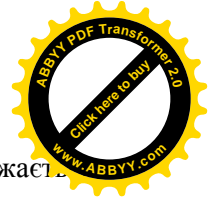
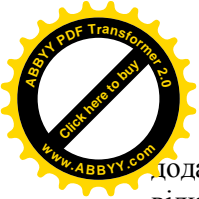
При публікації відомостей про заявку на видачу патенту на винахід зазначені виправлення та зміни враховуються, якщо вони надійшли до закладу експертизи за 6 місяців до дати публікації.

За подання заяви про виправлення помилки або про внесення будь-якої із зазначених змін сплачується збір, за умови, що помилка не є очевидною чи технічною, а зміна виникла через залежні від заявника обставини.

Заклад експертизи може вимагати від заявника надання додаткових матеріалів, якщо без них проведення експертизи неможливе, або у разі виникнення обґрунтованих сумнівів у достовірності будь-яких відомостей чи елементів, що містяться в матеріалах заявки.

Заявник має право протягом місяця від дати одержання ним повідомлення або висновку закладу експертизи із вимогою про надання додаткових матеріалів вимагати від нього копії матеріалів, які протиставлено заявці.

Додаткові матеріали має бути подано заявником протягом двох місяців від дати одержання ним повідомлення або висновку закладу експертизи, або копій матеріалів, що протиставлено заявці. Строк подання додаткових матеріалів продовжується, але не більше ніж на шість місяців, якщо до його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Цей строк, пропущений з поважних причин, поновлюється, якщо протягом шести місяців від його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Якщо заявник не подасть

додаткові матеріали у встановлений строк, то заявка вважається відкликаною, про що їй надсилають повідомлення.

Якщо заявником подано додаткові матеріали, то в процесі експертизи з'ясовують, чи не виходять вони за межі розкритої у поданій заявці суті винаходу (корисної моделі).

Вважається, що додаткові матеріали виходять за межі розкритої у поданій заявці суті винаходу (корисної моделі), якщо вони містять ознаки, які необхідно включити до формули винаходу (корисної моделі).

Додаткові матеріали в частині, що виходить за межі розкритої у поданій заявці суті винаходу (корисної моделі), не беруть до уваги під час експертизи заявки й після одержання відповідного повідомлення від закладу експертизи їх може бути оформлено заявником як самостійну заявку.

4.2.3.2. Формальна експертиза

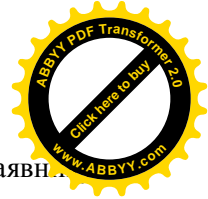
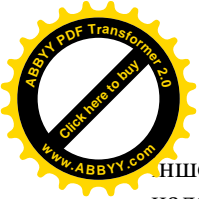
Під час проведення формальної експертизи здійснюють перевірку такої інформації:

- встановлюють дату подання заявки;
- визначають, чи належить об'єкт, стосовно якого подано заявку, до об'єктів технології, на які розповсюджується дія закону про охорону винаходів;
- заявку перевіряють на відповідність формальним вимогам;
- документ про сплату збору за подання заявки перевіряється на відповідність встановленим вимогам.

За умови відповідності вищезгаданих матеріалів установленим вимогам заявнику надсилають повідомлення про установлену дату подання заявки.

В разі позитивного результату завершення формальної експертизи щодо заявки на патент на винахід заявнику надсилають повідомлення про завершення формальної експертизи та можливість проведення кваліфікаційної експертизи.

У разі невідповідності матеріалів заявки зазначеним вимогам заявнику негайно надсилають про це повідомлення. Якщо невідповідність усунуто протягом двох місяців від дати одержання заявником повідомлення, тоді датою подання заявки вважається дата одержання закладом експертизи виправлених матеріалів. В

іншому разі заявка вважається неподаною, про що заявник надсилають повідомлення.

Якщо в матеріалах заявки є посилання на креслення, але такого креслення в ній немає, заявнику надсилають про це повідомлення з пропозицією надіслати креслення або вилучити посилання на нього у заявці, на його вибір. У разі подання креслення протягом двох місяців від дати одержання заявником повідомлення датою подання заявки вважається дата одержання закладом експертизи креслення. Якщо у цей строк заявник не зробить запропонованого йому вибору, то заявку вважають неподаною, про що заявнику надсилають повідомлення.

У разі невиконання зазначених вимог заявку вважають відкликаною, про що заявнику надсилають повідомлення.

У випадку порушення вимоги єдності винаходу заявник повинен зазначити у відповіді винахід (корисну модель), щодо якого слід здійснювати експертизу заявки, і у разі необхідності внести уточнення до заявки. В цьому випадку щодо інших винаходів (корисних моделей) може бути подано самостійні заявки.

Якщо на пропозицію закладу експертизи вимогу єдності не буде виконано, експертизу заявки здійснюють щодо винаходу (корисної моделі), зазначеного у формулі першим.

По закінченні 18 місяців від дати подання заявки на видачу патенту на винахід, а якщо заявлено пріоритет, то від дати її пріоритету, Установа **публікує** у своєму офіційному бюлетені визначені нею відомості про заявку за умови, що цю заявку не відкликано або за нею не прийнято рішення про відмову у видачі патенту.

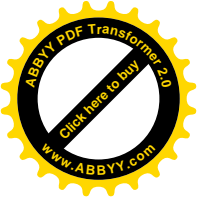
Відомості про заявку може бути опубліковано раніше у разі подання відповідного клопотання заявником.

Після публікації відомостей про заявку будь-яка особа має право ознайомитися з матеріалами заявки в установленому порядку. За ознайомлення з матеріалами заявки сплачується збір.

У разі виявлення в опублікованих відомостях очевидних помилок заявник має право подати клопотання про їх виправлення.

Відомості про заявки, щодо яких Державний експерт прийняв рішення про віднесення їх до державної таємниці, не публікуються.

4.2.3.3. Тимчасова правова охорона

Опубліковані відомості про заявку на патент на винахід надають заявнику тимчасову правову охорону в обсязі формули винаходу, з урахуванням якої вони опубліковані.

Заявник має право на одержання компенсації за завдані йому після опублікування відомостей про заявку збитки від особи, яка дійсно знала чи одержала письмове повідомлення українською мовою з зазначенням номера заявки про те, що відомості про заявку на винахід, який вона використовує без дозволу заявника, опубліковано. Зазначену компенсацію може бути одержано заявником тільки після одержання ним патенту.

Дія тимчасової правової охорони припиняється від дати опублікування в офіційному бюлетені відомостей про видачу патенту на винахід або повідомлення про припинення діловодства щодо заявки.

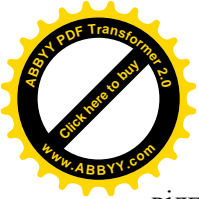
4.2.3.4. Кваліфікаційна експертиза

Під час кваліфікаційної експертизи перевіряють відповідність заявленого винаходу умовам патентоспроможності.

Кваліфікаційну експертизу здійснюють після одержання закладом експертизи відповідної заяви будь-якої особи та документа про сплату збору за її проведення.

Заявник може подати зазначені заяву та документ протягом трьох років від дати подання заявки. Інша особа може подати їх після опублікування відомостей про заявку на винахід, але не пізніше трьох років від дати подання заявки. При цьому вона не бере участі у вирішенні питань щодо заявки. Їй надсилається лише висновок експертизи за заявкою, який затверджено Установою.

Строк подання зазначених заяви та документа продовжується, але не більше ніж на шість місяців, якщо до його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Цей строк, пропущений з поважних причин, може бути поновлено, якщо протягом дванадцяти місяців від його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Якщо заявник не подасть зазначені заяву та документ у встановлений строк, то заявку вважають відкликаною, про що йому надсилають повідомлення.

Якщо є підстави вважати, що заявлений винахід відповідає умовам патентоспроможності, то заклад експертизи надсилає заявнику про це обґрунтований попередній висновок з пропозицією надати мотивовану відповідь з усуненням, у разі необхідності, зазначених у висновку недоліків.

В тому разі коли заявник не погоджується з висновками експертизи він може оскаржити це рішення в Апеляційній палаті.

4.2.4. Відкликання заявок на патент

Заявник має право відкликати заявку в будь-який час до дати одержання ним рішення про видачу патенту на винахід чи на секретний винахід або до дати сплати державного мита за видачу патенту на винахід чи патенту на корисну модель.

4.2.5. Реєстрація патенту

На підставі рішення про видачу патенту здійснюють державну реєстрацію патенту, для чого вносять відповідні відомості до Реєстру.

Державну реєстрацію патенту на винахід та патенту на корисну модель здійснюють за наявності документів про сплату державного мита за його видачу й збору за опублікування матеріалів про видачу патенту. Зазначені мито та збір сплачують після надходження до заявника рішення щодо видачі патенту.

Якщо протягом трьох місяців від дати надходження до заявника рішення про видачу патенту документи про сплату державного мита за видачу патенту й збору за опублікування про видачу патенту до закладу експертизи не надійшли, державну реєстрацію патенту не здійснюють й вважають, що заявку відкликано.

Строк надходження цих документів може бути продовжено, але не більш ніж на шість місяців, якщо до його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Якщо цей строк пропущено з поважних причин, його може бути поновлено за умови, що протягом шести місяців від його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання.

Після внесення до Реєстру відомостей будь-яка особа має право ознайомитися з ними у порядку, який визначено Установою,

та одержати відповідно до свого клопотання виписку з Реєстру щодо відомостей про певний патент.

Ознайомлення з відомостями щодо патенту на секретний винахід та на секретну корисну модель, які внесено до Реєстру, можна здійснити з дотриманням вимог Закону України «Про державну таємницю».

Помилки у внесених до Реєстру відомостях виправляють за ініціативою власника патенту та Установи.

До Реєстру за ініціативою власника патенту може бути внесено зміни згідно з установленим переліком можливих змін.

Одночасно з державною реєстрацією патенту на винахід чи патенту на корисну модель Установа публікує у своєму офіційному бюлетені визначені в установленому порядку відомості про видачу патенту .

Не пізніше 3 місяців від дати опублікування відомостей про видачу патенту Установа публікує опис до патенту, що містить формулу та опис винаходу (корисної моделі), а також креслення, на яке є посилання в описі винаходу (корисної моделі).

Після опублікування відомостей про видачу патенту на винахід або на корисну модель будь-яка особа має право ознайомитися з матеріалами заявки в установленому порядку.

Відомості про видачу патенту на секретний винахід та на секретну корисну модель не публікуються.

4.2.6. Видача патенту

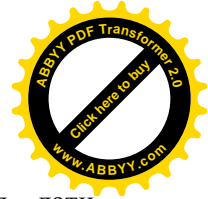
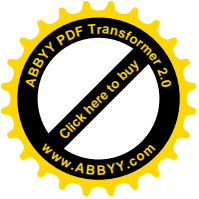
Установа здійснює видачу патенту у місячний строк після його державної реєстрації.

Патент видають особі, яка має право на його одержання. Якщо право на одержання одного й того ж патенту мають кілька осіб, їм видається один патент.

Форму патенту й зміст зазначених у ньому відомостей визначає Установа.

До виданого патенту на вимогу його власника Установа вносить виправлення очевидних помилок з наступним повідомленням про це в офіційному бюлетені.

У випадку втрати або псування патенту його власнику видається дублікат патенту у порядку, встановленому Установою.

4.2.7. Права та обов'язки, що випливають з патенту

Права, що випливають з патенту, діють від дати опублікування відомостей про його видачу.

Патент надає його власнику виключне право використовувати винахід (корисну модель) на свій розсуд, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів.

Використання секретного винаходу (корисної моделі) власником патенту має здійснюватися з додержанням вимог Закону України «Про державну таємницю» та за погодженням із Державним експертом.

Під час використання винаходу (корисної моделі), патент на який належить кільком особам, взаємовідносини між ними має бути врегульовано угодою. У разі відсутності такої угоди кожен власник патенту може використовувати винахід (корисну модель) на свій розсуд, але жоден з них не має права давати дозвіл (видавати ліцензію) на використання винаходу (корисної моделі) та передавати право власності на винахід (корисну модель) іншій особі без згоди інших власників патенту.

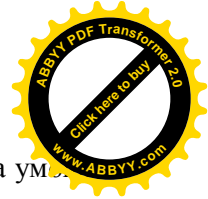
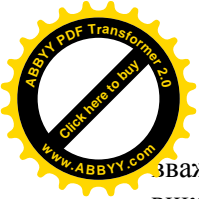
Визнають, що винахід (корисну модель) використано, якщо здійснено наведені нижче дії:

- виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний обіг або зберігання такого продукту в зазначених цілях;

- застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту або, виходячи з обставин, за яких це є очевидним.

Продукт визнають виготовленим із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), а процес визнають застосованим, якщо при цьому використано кожен знак, включений до незалежного пункту формули винаходу (корисної моделі), або ознаку, еквівалентну їй.

Будь-який продукт, процес виготовлення якого охороняється патентом, за відсутності доказів протилежного

зважається виготовленням із застосуванням цього процесу за умов виконання принаймні однієї з двох вимог:

- продукт, виготовлений із застосуванням процесу, що охороняється патентом, є новим;
- існують підстави вважати, що зазначений продукт виготовлено із застосуванням даного процесу і власник патенту не в змозі шляхом прийнятних зусиль визначити процес, що застосовувався при виготовленні цього продукту.

В такому разі обов'язок доведення того, що процес виготовлення продукту, ідентичного тому, що виготовляється із застосуванням процесу, який охороняється патентом, відрізняється від останнього, покладають на особу, щодо якої є достатні підстави вважати, що вона порушує права власника патенту.

Власник патенту може використовувати попереджувальне маркування із зазначенням номера патенту на продукті або на упаковці продукту, виготовленого із застосуванням запатентованого винаходу.

Патент надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати винахід (корисну модель) без його дозволу, за винятком випадків, коли таке використання не визнається згідно з цим Законом порушенням прав, що надаються патентом.

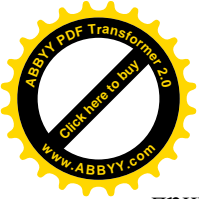
Власник патенту має право дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання винаходу (корисної моделі) на підставі ліцензійного договору, а щодо секретного винаходу (корисної моделі) такий дозвіл надається тільки за погодженням із Державним експертом.

Обов'язки, що випливають з патенту: власник патенту повинен сплачувати відповідні збори за підтримання чинності патенту й добросовісно користуватися виключним правом, що випливає з патенту.

Закон України передбачає умови за яких рішення щодо використання патенту може бути прийнято в судовому порядку або постановою Кабінету Міністрів.

4.2.8 Захист прав власника патенту

Порушення прав власника патенту тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України.

На вимогу власника патенту таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику патенту заподіяні збитки.

Вимагати поновлення порушених прав власника патенту може за його згодою також особа, яка придбала ліцензію.

Захист прав на винахід (корисну модель) здійснюється у судовому та іншому встановленому законом порядку.

4.2.9 Додаткові положення

1. Будь-яка особа має право запатентувати винахід (корисну модель) в іноземних державах за умови попереднього подання заявки на винахід (корисну модель) до Установи та ненадходження до цієї особи протягом трьох місяців від дати подання зазначеної заявки повідомлення про віднесення заявленого винаходу (корисної моделі) до державної таємниці.

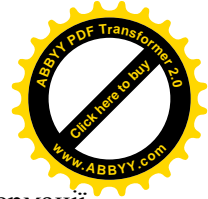
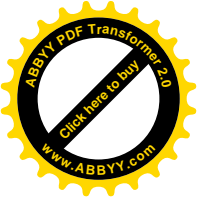
2. Якщо патентування винаходу (корисної моделі) здійснюється за процедурою Договору про патентну кооперацію, міжнародна заявка подається до Установи.

3. Держава стимулює створення й використання винаходів (корисних моделей), встановлює винахідникам та особам, які використовують їх, пільгові умови оподаткування та кредитування, надає їм інші пільги відповідно до чинного законодавства України.

Винахідникам високоефективних винаходів (корисних моделей), які впроваджено у виробництво, може бути присвоєно почесне звання "Заслужений винахідник України".

4.3 Пошук інформації та патентні дослідження

В наш час значно зростає значення керування фундаментальними й прикладними дослідженнями й розробками, впровадженням об'єктів нової техніки та нових технологій. Все більша частина винаходів стає проміжним продуктом у процесі матеріалізації наукових ідей у технічному рішенні. За цих умов подальше підвищення ефективності досліджень та розробок нової техніки не можна уявити без оптимальної організації процесу пошуку інформації, без використання сучасних методів та засобів її обробки й оперативного використання, без проведення комплексних патентних досліджень (ПД).

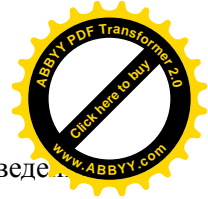
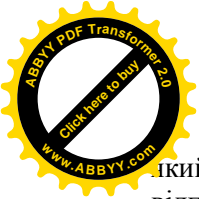
4.3.1 Визначення технічного рівня галузі

Рівень техніки визначають за всіма джерелами інформації, загальнодоступними в Україні або в іноземних державах до дати пріоритету винаходу.

Відомості є загальнодоступними, якщо вони містяться в джерелах інформації, з якими будь-яка особа має можливість ознайомитись сама, або зміст яких їй можуть повідомити на законних підставах.

Під час визначення рівня техніки використовують такі джерела інформації:

- опубліковані описи винаходів до охоронних документів, опубліковані заявки на винаходи – з дати опублікування;
- вітчизняні наукові, науково-технічні, науково-популярні видання тощо – з дати підписання до друку;
- інші виданням – з дати виходу у світ, а за відсутності можливості визначити дату – з останнього дня місяця, або з 31 грудня зазначеного року; якщо час виходу у світ зазначений відповідно лише місяцем та/або роком;
- депоновані рукописи статей, оглядів, монографій та інших матеріалів – з дати депонування;
- конструкторська, технологічна та проектна документація, яка знаходиться в органах науково-технічної інформації – з дати надходження до цих органів;
- нормативно-технічна документація (ДСТ, ТУ тощо) – з дати реєстрації її уповноваженими для цього органами;
- матеріали дисертацій та автореферати дисертацій, які видано на правах рукопису – з дати надходження до бібліотеки;
- науково-технічні роботи, які прийнято на конкурс, – з дати надання їх для ознайомлення, що можна підтвердити документами, які стосуються проведення конкурсу;
- джерела інформації, які сприймаються візуально (плакати, проспекти, креслення, схеми, фотознімки, моделі, вироби тощо) – з дати, коли став можливий їх огляд, що підтверджено офіційним документом;
- усні доповіді, лекції, виступи – з дати, коли було зроблено доповідь, прочитано лекцію, відбувся виступ, якщо це зафіксовано за допомогою апаратури звукозапису або стенографії у порядку,

який установлено на зазначену дату правилами проведення відповідних заходів;

- повідомлення за допомогою радіо, телебачення, кіно тощо
- з дати такого повідомлення, якщо воно зафіксовано на відповідному носії інформації в установленому порядку, який діє на зазначену дату;

- відомості відносно технічних виробів, які стали відомими в результаті використання їх у виробничому процесі, в продукції, яку виготовляють або експлуатують, в тому числі в дослідному зразку, який передано для експлуатації, або якимось іншим чином впроваджено в господарський обіг – з дати, яку зазначено в офіційному документі, що підтверджує загальнодоступний характер таких відомостей.

4.3.2 Мета та зміст патентних досліджень

Аналіз описів вітчизняних та закордонних винаходів, а також інформації технічного, економічного, правового та кон'юнктурного характеру має на меті:

- виявити конкуруючі напрямки в досліджуваній галузі техніки;

- визначити найбільш перспективні з них;

- дати об'єктивну оцінку новизни й техніко–економічної ефективності розроблювального об'єкта;

- використати кращі досягнення світової техніки під час проведення науково–дослідних та дослідно–конструкторських робіт;

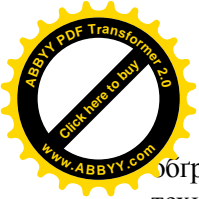
- вчасно захищати власні патентоспроможні технічні рішення патентами України й за рубежом;

- забезпечити патентну чистоту об'єктів експорту.

Патентні дослідження (ПД) є обов'язковою й невід'ємною складовою процесу виконання науково–дослідних (НДР), дослідно–конструкторських (ДКР) та проектно–конструкторських робіт (ПКР), пов'язаних зі створенням нових об'єктів техніки. У таких дослідженнях, передбачених у технічних планах організацій й підприємств, беруть участь крім самих розробників фахівці патентних та інформаційних підрозділів.

Здійснення патентних досліджень забезпечує підвищення ефективності розробок та створює передумови для науково

обґрунтованого планування цих робіт, освоєння у виробництві технічних новинок, запобігання дублюванню розробок, а також правовий захист конкурентоспроможних технічних рішень та здійснення ефективних патентно–ліцензійних та експортно–імпорتنних операцій. Крім того, такі дослідження дозволяють цілеспрямовано управляти розробками.

ПД здійснюють на всіх стадіях розробки об'єкта. Їхня сутність полягає в проведенні ряду послідовних досліджень на всіх стадіях НДР, ДКР та ПКР, починаючи від обґрунтування нової теми, яку включено в план робіт організації. Завершальні роботи щодо ПД здійснюють на етапі серійного виробництва та впровадження об'єкта розробки. Специфіка ПД на кожній стадії визначається метою й завданнями їхнього проведення й характеризується різним обсягом (за глибиною пошуку, країнами, рубриками тощо) залученої до дослідження документації, методами аналізу й висновками, якими вони завершуються.

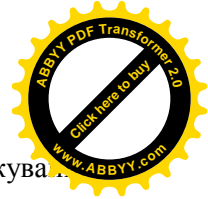
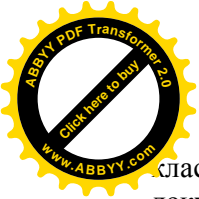
Незважаючи на відмінності в специфіці ПД, які здійснюють на різних стадіях створення об'єктів нової техніки, основні елементи методики їхнього виконання в багатьох випадках однакові, наприклад:

1. Вивчення вихідної документації, наявної на даній стадії розробки, – матеріалів, що стосуються обраної теми (програми, методики й звіт з НДР, технічне завдання, ескізного або технічного проекту, робоча документації тощо).

2. Встановлення цілей та завдань ПД на кожній стадії розробки. Вони визначають зміст та обсяг ПД, різновиди джерел інформації та методи її пошуку, методику дослідження відібраних у ході пошуку інформаційних матеріалів, зміст, висновки й формулу звітного документа.

3. Складання завдання на проведення ПД на даній стадії й розробка регламенту пошуку патентної та науково–технічної інформації, що містить такі складові: розбивку теми НДР на основні напрямки, підтеми й інші складові або об'єкти ДКР на пристрої, вузли, модулі, окремі технічні рішення й деталі за функціональними ознаками (системне подання об'єкта).

4. Визначення меж пошукової області, країн та глибини ретроспективи пошуку інформації; класифікація основних напрямків НДР або складових елементів ДКР за різними системами

класифікації винаходів; визначення видів досліджувані документів та їхнього місцезнаходження.

5. Пошук та відбір документації.

6. Систематизація відібраних інформаційних матеріалів за основними напрямками НДР або складовими елементами ДКР.

7. Вивчення й аналіз відібраної та систематизованої інформації.

8. Синтез нової інформації.

9. Узагальнення й висновки.

10. Складання звітних документів.

На підставі вищезазначеного можна зробити такі висновки:

– патентні дослідження на кожній стадії науково-технічної розробки повинні бути пов'язані із завданнями розробників та забезпечувати необхідні умови для створення розробок, що перевершують кращі вітчизняні й світові досягнення;

– обсяг досліджуваної документації на кожній стадії розробки залежить від кількості рубрик, глибини пошуку, специфіки використовуваних документів;

– методи аналізу інформації на кожній стадії розробки залежать від цілей та завдань проведення ПД на цих стадіях.

Таким чином, патентні дослідження – це **комплекс** досліджень, виконуваних розробником на різних стадіях НДР та ДКР шляхом порівняння певних ознак або показників розроблювального об'єкта з показниками аналогічних за призначенням об'єктів, що містяться в патентних та інших джерелах інформації.

4.3.3 Патентні дослідження під час виконання курсового або дипломного проекту

Як уже було відзначено, патентні дослідження – це комплекс операцій. Тому під час видачі кафедрою студентові завдання на курсовий або дипломний проект доцільно конкретно вказувати в завданні, який вид патентних досліджень або весь комплекс у цілому повинен виконати проєктант. З огляду на обмежений час курсового та дипломного проєктування необхідно конкретизувати країни або фірми, за патентною та технічною документацією яких буде досліджуватись об'єкт проєктування. Ці вказівки, наприклад, можуть містити такі вимоги:

– перевірити патентну чистоту об'єкта проектування його вузла (деталі) в одній або декількох країнах;

– дослідити новизну об'єкта проектування й скласти опис прогнозованого винаходу.

Якщо під час проектування здійснено ПД до складу проекту доцільно включати таку документацію:

а) завдання на проект із вказівкою виду або видів патентних досліджень;

б) регламент патентного пошуку;

в) довідку (звіт) про патентний пошук;

г) залежно від заданого виду досліджень – експертний висновок про перевірку на патентну чистоту об'єкта проектування або опис передбачуваного винаходу з додатком таблиці порівняльного аналізу об'єкта прогнозованого винаходу із прототипом.

В навчальному процесі зазначена документація може бути складена за довільною формою, але для більш зручного контролю правильності заповнення документації доцільно використовувати які-небудь уніфіковані форми. Наприклад, такою формою для першого документа про регламент пошуку може бути таблична форма наведена нижче, табл. 4.1.

Довідку (звіт) про патентний пошук доцільно складати за уніфікованою формою, табл. 4.2.

Бібліографічний перелік відібраної в процесі пошуку інформації, що безпосередньо стосується досліджуваного об'єкта та його елементів у послідовності, що передбачена регламентом пошуку, можна оформлювати відповідно до форми, яку наведено в табл. 4.3, 4.4.

Таблиця 4.1

Регламент пошуку

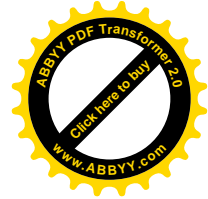
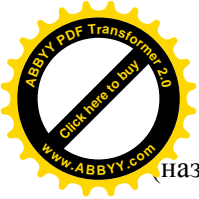
при

дослідженні _____

(назва об'єкту розробки)

(назва різновиду досліджень)

№ пп	Предмет пошуку (об'єкт, вузол, процес)	Період пошуку	Джерела інформації		Країни(фірми)(6,8), класифікаційні індекси предмету пошуку (МКВ, НКВ,УДК) (7,9)			
			назва	місце- знаходження				
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Таблиця 4.2

Довідка (звіт) про патентний пошук при дослідженні

(назва об'єкту дослідження)

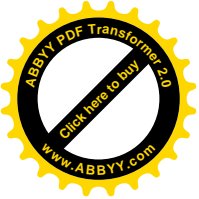

(назва різновиду досліджень)

Пошук здійснено з використанням таких матеріалів

Країна (фірма)	Назва джерела	Класифікаційні індекси предмету пошуку		Акт, свідоцтво, патент, акцептована заявка або періодичне видання (№, том, дата опубл.)	
		МКВ (НКВ)	УДК	від	до
1	2	3	4	5	6

Таблиця

Інша науково-технічна література

№ пп	Назва джерела інформації	Автори	Рік та місце видання
1	2	3	4

Таблиця 4.5

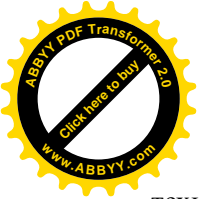
Перелік провідних фірм, що працюють в даному науково-технічному напрямку

№ пп	Назва фірми	Країна	Номер виявленого патента	Номер патента- аналога
1	2	3	4	5

Форми експертних висновків залежно від виду досліджень містять різні дані, але загальне в них те, що в першому розділі висновку наводяться характеристика об'єкта й перелік досліджених технічних рішень, використаних в об'єкті розробки. У наступному розділі наводяться характеристики аналогічних за призначенням об'єктів, описаних у патентній документації або інших джерелах науково-технічної інформації, що можуть бути еталоном для порівняння з об'єктом розробки.

Найбільш докладною й конкретною частиною висновку повинен бути розділ, що відображає порівняльний аналіз об'єкта розробки й згаданих вище етalonів порівняння.

4.3.4 Пошук інформації про винахід

Інформація про винаходи є одним з різновидів наукової та технічної інформації. Вона має ряд специфічних особливостей, які вигідно відрізняють її від інших різновидів інформації.

За час існування патентної системи утворився величезний фонд описів винаходів, що відображають технічний прогрес людства. Цей фонд дуже чітко впорядкований національними системами класифікацій винаходів (НКВ), прийнятими в різних країнах, а також єдиною Міжнародною класифікацією винаходів (МКВ).

Поточна інформація про винаходи містить відомості про такі технічні рішення, які можуть знайти втілення у виробках, технологіях, устаткуванні й матеріалах через певний час (5 – 6 років). В такий спосіб вона дозволяє зазирнути в завтрашній день технічного прогресу.

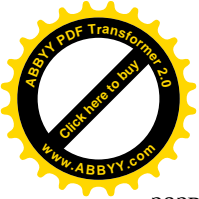
Опис винаходу в більшості країн світу у вступній частині містить критичний аналіз проблем та труднощів, що стояли перед винахідником під час створення даного винаходу.

Та обставина, що в будь-якому описі винаходу міститься критика недоліків відомих технічних рішень, а в більшості випадків й аналіз причин цих недоліків, дозволяє дослідникові критично оцінити досягнутий рівень розвитку техніки й викликає в нього прагнення до вдосконалювання. Нерідко тільки в результаті ретельного аналізу описів винаходів у дослідника виникають нові технічні ідеї, які призводять до створення нових винаходів.

Інформація про винаходи носить не тільки технічний, але й значною мірою юридичний характер. Вона визначає об'єкт правової охорони, вказує автора (співавторів) винаходу, заявника, пріоритет винаходу й інші дані, необхідні для встановлення меж дії охоронного документа, строків та місця дії.

Основним джерелом інформації про винаходи є **описи винаходів**, як правило вони складаються з:

- 1) бібліографічної частини;
- 2) вступної частини;
- 3) детального опису винаходу або прикладів його реалізації;
- 4) формули винаходу;
- 5) графічних матеріалів, що ілюструють винахід (креслення, графіки й т.п.).

У бібліографічній частині опису винаходу наводяться зазвичай такі дані: назва країни й найменування державного органа, що видали охоронний документ; номер охоронного документа; відомості про винахідника; відомості про заявника; номер та дату реєстрації заявочних матеріалів, тобто дату пріоритету винаходу; дату видачі охоронного документа або дату публікації повного опису; індекси національної й міжнародної класифікації винаходу.

У вступній частині опису міститься обґрунтування ознак винаходу в заявленому технічному рішенні, тобто його новизни, винахідницького рівня (істотних відмінностей) та переваг перед раніше відомими рішеннями того ж призначення. Найчастіше цей розділ опису містить критичний аналіз попереднього рівня розвитку тієї області техніки, до якої належить даний винахід. Такий аналіз містить коротку характеристику відомих технічних рішень, критику їхніх недоліків, аналіз проблем, які стояли перед винахідником при створенні даного винаходу, а також характеристику тих цілей, які ставив перед собою винахідник й досягнення яких забезпечується даним винаходом.

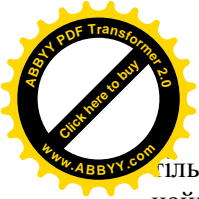
Детальний опис винаходу або прикладів реалізації винаходу містить докладну характеристику об'єкта (пристрою, процесу, речовини), що є об'єктом даного винаходу. Ступінь детальності характеристики повинна бути така, щоб за текстом цього розділу опису фахівець у даній області техніки міг реалізувати та використати даний винахід.

Формула винаходу являє собою коротку характеристику технічної сутності винаходу складену за встановленими правилами. Формула має правове й інформаційне значення. Вона характеризує об'єкти, на які поширюється дія даного охоронного документа. Саме ця частина опису використовується під час експертизи об'єктів техніки на патентну чистоту.

Найбільш оперативним джерелом інформації про винаходи є **офіційні бюлетені**, які видаються відомствами, що опікуються винахідництвом в різних країнах. Інформація про винаходи в них публікується значно раніше опублікування повних описів винаходів.

Офіційні бюлетені розрізняються за обсягом опублікованої в них інформації про винаходи. Є бюлетені, у яких публікуються

Тільки бібліографічні дані про винахід, включно з його найменуванням. В інших бюлетенях наводяться формула винаходу, реферат або його анотація й основне креслення.

В офіційних бюлетенях на додаток видаються систематичні, іменні й номерні покажчики, які зручно використовувати під час здійснення пошуку інформації про винаходи. Крім того, у них відображаються всі зміни, які зроблено по відношенню до охоронних документів: сплата або несплата передбачених мит, припинення дії охоронного документа внаслідок несплати мита, анулювання патенту, відмова від патенту, відновлення, продовження й т.п. Ці відомості необхідно враховувати при проведенні експертизи об'єктів техніки на патентну чистоту (фірмовий) пошук.

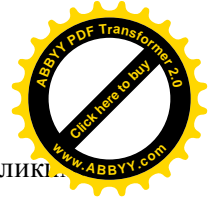
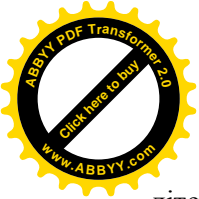
Зазвичай фахівцям відомі провідні фірми, що працюють у сфері їх інтересів. Відомості про фірми й розроблені нею вироби або процеси можна одержати із проспектів та каталогів, що видаються фірмами, а також фірмових довідників, бюлетенів, інформаційних листків тощо.

Якщо користуватись фірмовими журналами й іншими джерелами фірмової інформації, можна скласти картотеку персоналу співробітників фірми. Далі, користуючись алфавітно-іменними покажчиками, можна провести пошук патентів, що відносяться до конкретних пристроїв або процесів. У багатьох фірмових журналах під рубрикою «Автори», що розміщується наприкінці журналу, публікуються відомості про наявність у співробітників фірми патентів або про подані ними заявки.

4.3.5 Класифікація винаходів

Історично в кожній промислово розвиненій країні створювалися свої системи класифікації винаходів. В наш час широке поширення має Міжнародна класифікація винаходів.

Міжнародна класифікація винаходів (МКВ) була розроблена у зв'язку з домовленістю ряду європейських країн про уніфікацію систем класифікації винаходів. МКВ являє собою п'ятирівневу ієрархічну систему. Загальна укрупнена система класифікації складається з 8 розділів, 20 підрозділів, 115 класів й 607 підкласів.

Вісім основних розділів МКВ позначаються великими літерами латинського алфавіту:

A – задоволення життєвих потреб людини;

B – різні технологічні процеси;

C – хімія й металургія;

D – текстиль та папір;

E – будівництво;

F – прикладна механіка, освітлення, опалення; двигуни й насоси; зброя й боєприпаси;

G – технічна фізика;

H – електрика.

Для забезпечення найбільш повного охоплення сучасних областей техніки МКВ містить значну кількість дрібних рубрик. Найбільший розвиток у МКВ одержали розділи, що відображають тематику радіоелектроніки, обчислювальної, ядерної техніки й т.д.

Обчислювальна техніка та мікропроцесорні системи відносяться до розділу *G* „Технічна фізика”, а деякі процеси, пов’язані з обчислювальною технікою - до розділу *H* „Електрика”.

Наведемо кілька прикладів позначення рубрик.

G 06 – Обчислення.

G 06 C – Механічні цифрові обчислювальні машини.

G 06 E – Оптичні обчислювальні засоби.

G 06 F – Обробка цифрових даних за допомогою електричних пристроїв.

G 06 G – Аналогові обчислювальні машини.

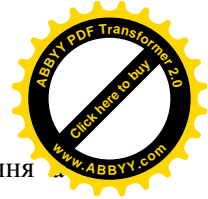
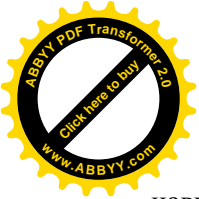
G 06 F 1/00 – Конструктивні елементи обчислювальних машин та пристроїв для обробки даних, що не відносяться до груп *3/00* – *13/00*.

G 06 F 15/00 – Цифрові комп’ютери взагалі та обладнання обробки даних взагалі.

G 06 F 17/00 – Пристрої або методи цифрових обчислень або обробки даних, спеціально призначених для специфічних обчислень.

H 03 M – Кодування, декодування або перетворення коду загалом.

H 03 M 1/00 – Аналого–цифрове перетворення, цифро–аналогове перетворення.

Н 06 М 9/00 – Паралельно–послідовне перетворення

навпаки.

Класи розділяються на підкласи. Класи й підкласи МКВ становлять основу її схеми.

Перша підгрупа в кожній групі позначається індексом 00. Вона є запасною рубрикою для індексації таких винаходів, які не можуть бути проіндексовані за допомогою наступних підгруп даної групи. Цей прийом дає можливість надалі створювати нові підгрупи без порушення загальної структури системи.

Для класифікації об'єкта пошуку за МКВ користуються "Міжнародною класифікацією винаходів", яка є в бібліотеках великих навчальних закладів та спеціалізованих організацій. Це видання являє собою покажчики рубрик МКВ з викладом правил індексування ("Вступ до МКВ").

Для полегшення виявлення відповідної рубрики варто скористатися виданням "Алфавітно–предметний покажчик до Міжнародної класифікації винаходів". Цей покажчик являє собою перелік предметних заголовків, упорядкованих за алфавітом й співвіднесених з індексами МКВ.

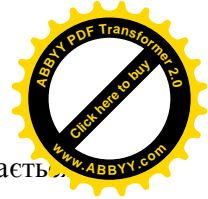
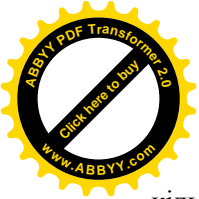
Крім того, можна скористатися "Покажчиком ключових термінів МКВ", що є варіантом алфавітно–предметного покажчика, який отримано шляхом виділення ключових термінів (понять), що містяться в рубриках МКВ.

Для встановлення суміжних класів винаходів, у яких може бути виявлена інформація про об'єкт пошуку, варто скористатися покажчиком зворотних посилань у МКВ, у якому для кожної рубрики МКВ зазначений список суміжних індексів МКВ.

4.3.6 Різновиди пошуку інформації про винаходи

Пошук інформації про винаходи здійснюють, як правило, для вирішення одного з таких завдань:

- прогнозування тенденцій розвитку техніки;
- визначення рівня розвитку техніки;
- визначення новизни технічних рішень, що заявляють як винаходи;
- визначення патентної чистоти об'єктів техніки відносно винаходів.

Процедуру пошуку можна уявити як таку, що складається з кількох етапів.

Перший етап – визначення предмета пошуку.

На цьому етапі розробник (або студент), що веде пошук й ознайомився попередньо із системами класифікації винаходів та особливостями структури рубрик, що стосується розроблювальної теми, конкретизує предмет пошуку й визначає рубрикатор для даної теми.

Другий етап – визначення кола країн. Під час вибору країн треба орієнтуватися на ті з них, у яких дана галузь промисловості найбільш розвинена. Крім того, варто враховувати оперативність видання описів винаходів у цих країнах, якість та обсяг інформації, що містяться в них.

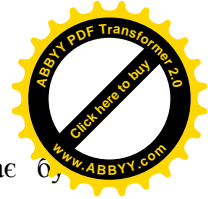
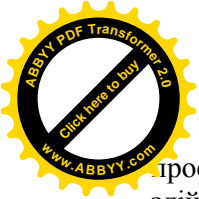
Третій етап – вибір інтервалу пошуку в часі. При цьому враховується, для яких досліджень й на яких стадіях науково-дослідних та проектно-конструкторських розробок здійснюється пошук. Так, на стадії планування доцільно вивчати тільки описи винаходів за останні 7–10 років; під час патентних досліджень перед початком розробки з конкретної теми – за 10–15 років; під час дослідження патентоспроможності рішень необхідно вивчати патентну документацію за більший проміжок часу, а під час дослідження патентної чистоти – за термін дії патентів.

Четвертий етап – перегляд та відбір описів винаходів. На цій стадії здійснення пошуку патентних матеріалів за обраними темами одночасно здійснюють й детальну обробку відібраних матеріалів та створюють до нього довідково-пошуковий апарат.

В залежності від підходів до здійснення пошуку інформації про винаходи пошук підрозділяють на такі основні різновиди:

- тематичний (предметний) ;
- іменний (фірмовий);
- нумераційний;
- пошук з використанням бібліографічних посилань;
- пошук патентів-аналогів.

Тематичний пошук. Цей різновид пошуку характеризується тим, що інформацію про винаходи підбирають відповідно до тематики НДР або ДКР, а пошук здійснюють в межах відповідних класів винаходів. Під час курсового або дипломного

проєктування країна або коло країн, стосовно яких має бути здійснено пошук, визначається керівником проєкту.

Тематичному пошуку передують точне визначення предмета пошуку, ретельне ознайомлення з темою за науково-технічними словниками, довідникам, ДСТУ тощо. З метою вивчення термінології, характерної для даної області техніки. Тематичний пошук здійснюють під час проведення будь-яких патентно-технічних досліджень. Він починається із установаження індексів МКВ й НКВ для тих країн, по фондах яких буде здійснено дослідження. Зокрема, під час перевірки новизни технічного рішення рекомендується проводити тематичний пошук з використанням фондів таких промислово розвинених країн: України, Росії, Великобританії, США, ФРН, Франції, Японії, Швейцарії.

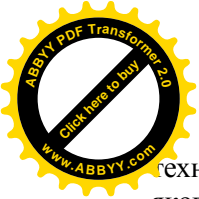
Проведенню тематичного пошуку сприяє те, що всі зазначені країни використовують МКВ або як основну, або як додаткову до НКВ систему класифікацій винаходів. Це дозволяє встановити відповідність НКВ та МКВ під час проведення пошуку.

Визначати індекси класифікацій для предмету пошуку (МКВ й НКВ) треба з використанням показників класів винаходів для відповідних країн та допоміжних матеріалах до них: алфавітно-предметним показникам, довідковим матеріалам тощо.

Після встановлення індексів класифікації винаходів стосовно кожної країни (як основних, так і суміжних класів) зручно робити відбір номерів акцентованих заявок або охоронних документів за бюлетенем "Винаходи за рубежом", використовуючи систематичні показники, які є наприкінці кожного випуску. Паралельно встановлюють додаткову відповідність індексів МКВ й НКВ, які наведено поруч із номерами заявок або охоронних документів у систематичному показнику.

Відібравши всі номери заявок або охоронних документів за кожним випуском бюлетеня, варто ознайомитися з рефератами відповідних винаходів, наявними в даному випуску. Це дозволяє оцінити точність проведеної класифікації предмета пошуку й відібрати реферати тих винаходів, які мають відношення до предмета пошуку.

Тематичний пошук може бути закінчено на цьому етапі, якщо його здійснювали з метою встановлення новизни конкретного

технічного рішення й у результаті пошуку виявлено реферат, з якого повністю містить сутність прогнозованого винаходу. Однак, як правило, зміст реферату не дозволяє зробити остаточний висновок відносно новизни технічного рішення. У цьому випадку необхідно звернутися до повного опису винаходу.

Якщо проведений пошук не забезпечує необхідної глибини досліджень, то варто робити повний пошук за офіційними бюлетенями зазначених вище країн. Такий пошук вимагає знання іноземних мов.

Іменний (фірмовий) пошук характеризується тим, що відбір інформації про винаходи здійснюють не за індексами МКВ й НКВ, а за прізвищами авторів винаходів або за найменуваннями відповідних фірм. Іменний (фірмовий) пошук зазвичай здійснюють на додаток до тематичного, особливо під час здійснення досліджень щодо встановлення рівня розвитку техніки, а також під час перевірки об'єктів на патентну чистоту. Однак його може бути здійснено й замість тематичного пошуку. В цьому разі витрати часу на проведення іменного пошуку можуть бути менші в порівнянні з тематичним.

Іменний пошук починається з установаження прізвищ винахідників, що працюють у даній області над подібними науково-технічними проблемами, й точного найменування фірм мовою оригіналу. Картотека фірм та винахідників може бути складена за допомогою фірмової літератури. Відбір інформації про винаходи під час іменного пошуку здійснюють за іменними покажчиками до офіційних бюлетенів, які видано патентними відомствами.

Нумераційний пошук здійснюють тоді, коли за номером охоронного документа або акцентованої заявки необхідно встановити індекс його класифікації. Пошук здійснюють за нумераційними покажчиками та офіційними бюлетенями, що видаються патентними відомствами. Нумераційні покажчики наведено й у бюлетенях "Винаходи за рубежем".

Пошук з використанням бібліографічних посилань здійснюють зазвичай на додаток до тематичного. Його використовують для розширення сфери пошуку шляхом установаження суміжних класів винаходів, аналізу шляхів розвитку якої-небудь технічної ідеї, встановлення значимості винаходу під

час здійснення прогностичних досліджень тощо. Цей пошук базується на припущенні, що чим вище цінність якого-небудь винаходу, тим частіше можна зустріти посилання на нього у відповідних джерелах інформації.

В описах винаходів деяких країн містяться бібліографічні посилання на джерела інформації про винаходи, на які посилається сам заявник при складанні заявки на даний винахід та експертами патентного відомства при оцінці новизни даного винаходу. Джерела інформації, взяті до уваги самим заявником, наведено в тексті опису винаходу у вступній його частині, де характеризується попередній рівень розвитку техніки. Джерела інформації, взяті до уваги під час експертизи, наведено наприкінці опису (у США, Австралії, Австрії) або на титульному аркуші опису (у ФРН).

4.3.7 Пошук патентів–аналогів

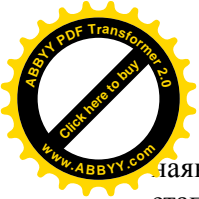
Цей пошук спрямовано на виявлення у патентних фондах різних країн охоронних документів, виданих на той самий винахід у кількох країнах. Дія охоронного документу (патент або авторське свідоцтво) поширюється тільки на територію тієї країни, де його видано. Найцінніші винаходи патентують одночасно в декількох країнах. Патенти, що їх видано в декількох країнах на один винахід, називаються патентами–аналогами. У середньому на один винахід видають три патенти – один первинний й два аналоги.

Виявлення патентів–аналогів дозволяє значно скоротити обсяг переглянутих у процесі пошуку описів винаходів. Виявлення патентів–аналогів у фондах країн дозволяє встановити відповідність класифікаційних індексів цих країн, що використовують різні НКВ. Пошук патентів–аналогів є необхідним елементом перевірки об'єктів техніки на патентну чистоту.

Пошук патентів–аналогів можна здійснювати за номером першої заявки й за датою її подання в країні заявника, за назвою винаходу, прізвищем винахідника та найменуванням заявника (власника патенту).

4.4 Оцінка результатів науково-технічної творчості

Одним із завершальних етапів розробки нових технічних засобів та процесів є оцінка цих засобів та процесів на можливу

наявність винаходів або корисних моделей, що може передувати етапу створення дослідного зразка або оприлюдненню результатів науково-технічної роботи.

4.4.1 Основні етапи процесу виявлення винаходів.
Формулювання мети винаходу

Мета винаходу визначається метою розробки нового технічного засобу. При здійсненні розробки нового технічного засобу, розробник завжди ставить перед собою конкретну мету, що відображає кінцевий корисний результат, який він хоче досягти з використанням проєктованого засобу, наприклад: підвищення продуктивності, к.к.д., збільшення виходу продукту, підвищення надійності системи керування тощо.

Мета винаходу повинна бути виражена як можна конкретніше й містити вказівки на технічний ефект. Формулювання мети винаходу може відрізнитися від мети розробки. Наприклад, метою розробки було створення літального апарата з підвищеною швидкістю польоту в порівнянні з відомими апаратами. Метою ж винаходу було зменшення опору повітряному потоку, що досягалося вибором певного профілю крила літака.

Прикладом конкретних формулювань мети винаходу можуть служити: "з метою зменшення напруженості в стінках апарата", "з метою одержання імпульсу прямокутної форми", "з метою видалення вологи з поверхні", "з метою безперервного контролю деформацій корпусу літака", тощо.

4.4.2 Встановлення різновиду об'єкта, що підлягає правовій охороні

На цьому етапі аналізу необхідно віднести розроблене технічне рішення до конкретного виду об'єктів, тобто вирішити, чи є запропоноване технічне рішення пристроєм, способом, речовиною, або варто оформити заявку на комплексний винахід (спосіб та пристрій для його здійснення, виріб та спосіб виготовлення, речовину й спосіб її одержання й т.п.), або ж сутність технічного рішення полягає в застосуванні відомого засобу за новим призначенням.

Рішення цього питання не викликає утруднень, коли технічне рішення задачі пов'язане зі зміною таких ознак, які

специфічні тільки для певного виду винаходу. Наприклад, якщо новизна запропонованого рішення характеризується новою формою виконання елементів пристрою або новим співвідношенням розмірів, тоді немає сумніву, що пропозиція повинна бути віднесена до пристроїв.

Якщо ж новизна пропозиції характеризується вибором певних оптимальних технологічних параметрів (температури, тиску, сили струму й т.п.), то ясно, що технічне рішення слід віднести до способів.

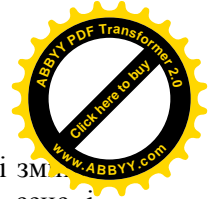
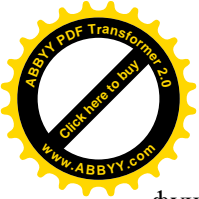
Труднощі в установленні виду винаходу виникають у тих випадках, коли новизна пропозиції характеризується новизною ознак, які можуть бути властиві різним видам об'єктів. Наприклад, введення нової речовини й вибір її кількісного вмісту можуть характеризувати новизну способу одержання якої-небудь композиції й новизну самої композиції (речовини).

Деякі складнощі виникають також тоді, коли новизна запропонованого технологічного рішення поставленої задачі може бути охарактеризована як наявністю нових операцій та новою послідовністю цих операцій в способі, так і наявністю нових елементів, вузлів, систем та новим характером їхнього зв'язку.

Складнощі у виборі виду об'єкта виникають також у випадку альтернативи: виріб або спосіб його виготовлення. Розробка нового виробу, як правило, супроводжується розробкою технологічного процесу його виготовлення. В основу цього технологічного процесу можуть бути покладені відомі або нові технологічні прийоми та операції. Результатом запропонованої нової розробки може бути створений принципово новий технологічний процес, що може бути предметом правової охорони.

З'ясування питання стосовно типу об'єкта не вирішує остаточно проблеми про об'єкт, який слід захистити патентом. Може виникнути питання про те, чи захищати об'єкт у цілому або тільки його окрему частину. При рішенні цього питання необхідно враховувати такі обставини:

1. В якій частині розроблений об'єкт (пристрій, спосіб, речовина) піддався змінам у порівнянні з відомими об'єктами того ж призначення й чи характеризують ці зміни новизну об'єкта в цілому або новизну його окремої частини?

2. Чи володіє окрема частина об'єкта, у яку внесені зміни функціональною самостійністю або внесені зміни мають сенс і забезпечують досягнення позитивного ефекту тільки в сукупності ознак об'єкта в цілому?

Якщо зміни внесені тільки в деяку частину об'єкта й ця частина має функціональну самостійність, тобто може бути використана як у даному об'єкті, так і в інших об'єктах для виконання тієї ж функції, то доцільним є оформлення заявки саме на цю частину об'єкта, як на передбачуваний винахід.

Вирішення питання про те, чи захищати об'єкт у цілому або його окрему частину, включає також випадок, коли в рамках одного об'єкта змінам піддавалися два або більше функціональних елементи, кожен з яких може бути використаний окремо від інших. Тут необхідно брати до уваги ті ж міркування, що й у розглянутому вище випадку, коли зміни були внесені тільки в один функціональний елемент. При цьому варто звернути увагу на те, щоб наявність кількох окремих технічних рішень не призвела до порушення єдності винаходу.

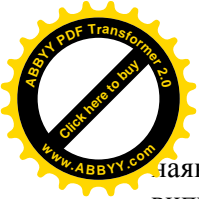
4.4.3 Аналіз об'єкта

Установивши вид об'єкта, що підлягає правовій охороні, приступають до його аналізу. Аналіз - це логічна операція, у результаті якої об'єкт подумки розділяють на складові частини з виділенням окремих ознак. При цьому ознаки технічного рішення (конструктивні, технологічні або рецептурні) варто вписати у вигляді таблиці і розташовувати ці ознаки у певній послідовності.

При аналізі технічних рішень, що відносяться до пристроїв, спочатку в таблицю вписуються всі функціональні елементи (вузли, деталі, блоки), складові даного пристрою, з вказівкою того, яку функцію виконує кожен із цих елементів у пристрої.

Далі вписують ознаки, що характеризують конструктивні особливості виконання окремих функціональних елементів. Геометричну форму, наявність вирізів, виступів, матеріал, з якого виконаний цей елемент, співвідношення розмірів (якщо передбачається, що вони впливають на досягнення мети винаходу) і т.д.

При аналізі технічного рішення, що відноситься до способів, насамперед вписують ознаки, що характеризують

наявність операцій та прийомів, що складають цей спосіб. По-друге, вивчаються ознаки, що характеризують послідовність здійснення операцій та прийомів у часі. Характеристика послідовності здійснення операцій повинна містити вказівку на те, якій операції передують дана операція або за якою операцією вона виконується. Для того щоб полегшити складання цього розділу таблиці, у попередньому її розділі операції, що становлять спосіб, перераховуються в порядку їх виконання одна за одною.

Далі має йти розділ, у якому міститься вказівка на те, за яких умов повинні здійснюватися операції (температура, тиск, швидкість подачі матеріалу й т.д.) і які засоби використовуються при їхньому здійсненні (речовини, інструменти, пристрої й т.д.).

4.4.4 Виділення сукупності істотних ознак об'єкта

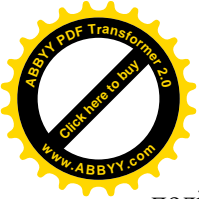
Виписавши всі ознаки аналізованого об'єкта, варто далі виділити серед них так звані істотні ознаки. Технічне рішення може бути визнано винаходом тільки в тому випадку, якщо воно має істотні відмінності. Істотні відмінності технічного рішення виражаються в новій сукупності його істотних ознак.

Істотними ознаками винаходу називаються такі ознаки, кожна з яких, окремо взята, необхідна, а всі разом узяті достатні для того, щоб відрізнити даний винахід від всіх інших і характеризувати його в тій якості, що проявляється в позитивному ефекті.

Істотною ознакою можна визнати лише таку ознаку із загальної маси ознак винаходу, відсутність якої в сукупності істотних ознак не дає можливості одержати вказаний позитивний ефект, що є метою винаходу, і лише його наявність у сукупності ознак забезпечує одержання цього позитивного ефекту.

4.4.5 Визначення існуючого стану розвитку техніки

На цьому етапі виявлення винаходу здійснюється вибір аналогів, що визначають досягнутий на даний момент рівень розвитку техніки в заданій галузі з метою порівняння відомих та запропонованого технічного рішень.

Об'єкти того ж призначення, що й заявлений об'єкт, подібні за своєю технічною сутністю та результатом, що досягається при їхньому використанні називають **аналогами**.

Аналогом передбачуваного винаходу може бути відомий об'єкт аналогічного призначення й однакового різновиду. Отже, аналогом пристрою, на який подається заявка, може бути раніше відомий пристрій, призначений для виконання аналогічних функцій. Аналогом способу може бути відомий спосіб аналогічного призначення тощо.

Установлення рівня розвитку досліджуваної області техніки полягає у визначенні граничних результатів, що були досягнуті відносно параметра, поліпшення якого служило метою передбачуваного винаходу. Аналогами, з якими запропонований об'єкт порівнюється за технічною сутністю й досягнутому результату, повинні бути найбільш прогресивні рішення аналогічного спрямування із числа відомих у даній області.

4.4.6 Вибір прототипу

Прототип є еталоном для порівняння запропонованого об'єкта з раніше досягнутим рівнем розвитку даної області з метою встановлення творчого внеску винахідника.

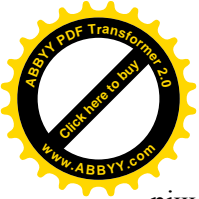
Прототип винаходу - це найбільш близький аналог за технічною сутністю та за результатом, що досягається при його використанні.

При здійсненні державної науково-технічної експертизи винаходів передбачені два способи визначення прототипу з аналогів:

а) за максимальною кількістю подібних істотних ознак заявленого об'єкта винаходу й ознак аналога;

б) за одною (двома) істотною ознакою, що більшою мірою в порівнянні з іншими впливає на досягнення позитивного ефекту, і, яку можна виділити із числа подібних ознак аналога.

На практиці найчастіше використовується перша з названих методик вибору прототипу. Використання другої методики має місце в тих випадках, коли новизна розробленого об'єкта вбачається лише в окремій його складовій частині, причому ця частина може бути використана тільки в даному об'єкті, а правовій охороні підлягає об'єкт у цілому.

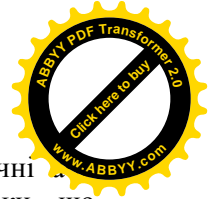
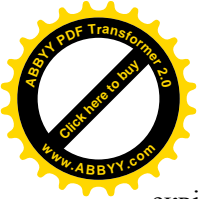
В всіх випадках як прототип необхідно вибрати технічне рішення того ж призначення, що і заявлений об'єкт. Це, однак, не означає, що прототип повинен вибиратися обов'язково із числа відомих технічних рішень у тій же області техніки. Те саме завдання може вирішуватися в різних областях техніки. Наприклад, завдання виміру температури якого-небудь зразка виникає в ряді областей техніки: в обчислювальній техніці, на транспорті, у хімічній промисловості, у медицині, у сільському господарстві тощо. При вирішенні цього завдання в різних областях техніки використовуються подібні, а часом, і тотожні засоби. Важливою вимогою до прототипу є те, щоб функціональне призначення прототипу збігалось з функціональним призначенням запропонованого технічного рішення.

4.4.7 Аналіз прототипу

Аналіз прототипу здійснюється аналогічно до того, як здійснювався раніше аналіз об'єкта винаходу. Ознаки прототипу також виписуються в таблицю в певній послідовності. При цьому ступінь розкриття ознак прототипу повинна бути аналогічного ступеня їхнього розкриття в об'єкті винаходу. Виписуючи в таблицю функціональні елементи прототипу, варто обов'язково розкрити їхнє функціональне призначення. Це полегшує надалі порівняння об'єкта винаходу із прототипом. Для вираження подібних ознак прототипу й об'єкта винаходу необхідно використовувати ідентичну термінологію.

4.4.8 Порівняльний аналіз

На цьому етапі здійснюється порівняння сукупності істотних ознак об'єкта винаходу із сукупністю ознак прототипу. Хоча порівняння цих об'єктів подумки доводиться здійснювати й на більш ранніх стадіях процесу виявлення винаходу (наприклад, на стадії вибору аналогів), на даному етапі це порівняння має більш детальний характер, з урахуванням повного розкриття ознак порівнюваних об'єктів. У процесі порівняння з'ясовують, які ознаки запропонованого об'єкта є подібними до ознак прототипу, а які - відмінні від нього.

Подібними ознаками називаються ознаки, ідентичні або еквівалентні одна одній. Ідентичними називаються ознаки, що збігаються за виконуваною функцією й за формою виконання, тобто за конструкцією, за матеріалом, за технологією й т.п.

Еквівалентними ознаками називаються ознаки, що збігаються за виконуваною функцією й за досягнутим результатом.

При визначенні еквівалентності ознак до уваги беруть можливість їхньої взаємної заміни з досягненням того ж результату.

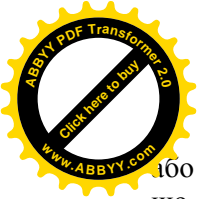
4.4.9 Обґрунтування істотних відмінностей об'єкта винаходу

У результаті порівняльного аналізу встановлюється новизна сукупності істотних ознак об'єкта винаходу. І хоча відбір істотних ознак у процесі аналізу здійснюється з урахуванням мети винаходу, необхідно пам'ятати, що основною причиною появи в об'єкта винаходу нових корисних властивостей є ті зміни, які були внесені винахідником у даний об'єкт у порівнянні з об'єктами-попередниками. Із цієї причини необхідною умовою обґрунтування істотних відмінностей об'єкта є встановлення причинно-наслідкового зв'язку між новими в порівнянні із прототипом істотними ознаками об'єкта.

4.4.10 Обґрунтування техніко-економічних показників винаходу

Дані про техніко-економічну ефективність винаходу повинні бути отримані, оброблені й систематизовані на завершальному етапі виявлення винаходу, що передують етапу складання формули винаходу, опису й інших документів, що становлять матеріали заявки.

Мета винаходу, сформульована на попередньому етапі виявлення винаходу й підтверджена в результаті порівняльного аналізу й обґрунтування істотних відмінностей об'єкта, містила лише вказівки на первинний технічний ефект (нова корисна властивість об'єкта). Кінцевим результатом використання винаходу повинна бути користь, що суспільство при цьому одержує. Вказівки тільки на первинний технічний ефект ще недостатньо для характеристики цієї користі. Необхідне обґрунтування економічної

або іншої ефективності винаходу, пов'язаної з технічним ефектом, що має місце. Необхідно навести конкретні дані, що підтверджують економічну або іншу ефективність винаходу. Ці дані можуть ґрунтуватися на розрахункових даних, отриманих на етапі інженерного аналізу, або на експериментальних даних, отриманих при випробуванні моделі або дослідного зразка об'єкта, що заявляється.

Наведення експериментальних даних обов'язкове у всіх випадках, коли об'єктом винаходу є речовина.

4.4.11 Складання формули винаходу

Завершальним етапом процесу виявлення винаходу є складання формули винаходу. Необхідність у формулі винаходу як складової частини опису винаходу в першу чергу пов'язана з потребою виразити в стислій формі технічну сутність винаходу й окреслити його межі, тобто визначити коло об'єктів, на які поширюються права винахідника у зв'язку з видачею охоронного документа.

Таким чином, основне призначення формули винаходу - правове. У більшості країн формула винаходу є єдиним критерієм для встановлення факту використання винаходу за допомогою співставлення ознак об'єкта, реалізованих на практиці, із сукупністю ознак, зафіксованих у формулі винаходу.

Формула винаходу має й технічне значення як джерело інформації. Звичайно публікація формули винаходу передуює публікації повного опису винаходу, що робить це джерело інформації особливо значущим.

4.4.11.1. Основні вимоги до формули винаходу

Для того щоб формула винаходу повною мірою відповідала основному своєму призначенню (правовому й інформаційно-технічному), до неї висуваються певні вимоги. У формулу винаходу повинні бути включені всі ознаки, необхідні й достатні для вирішення технічного завдання з досягненням мети винаходу (істотні ознаки).

У формулі винаходу не допускається використання таких виразів, як «довгий», «короткий», «холодний», «досить міцний»,

«розрахунковий», «заданий» і т.п. Використання таких виразів у формулі винаходу створює передумови для довільного тлумачення сутності винаходу за формулою винаходу.

У формулі винаходу необхідно вказувати тільки такі ознаки, які дійсно властиві певному об'єкту винаходу, а не відсутні в нього. Наприклад, у формулі винаходу не можна характеризувати запропонований пристрій тим, що в ньому відсутній який-небудь елемент, що був присутній у конструкції раніше відомих пристроїв того ж призначення.

Для характеристики ознак об'єкта винаходу у формулі рекомендується використовувати можливо більше загальновідомих виразів (термінів). Відповідно до цієї вимоги замість таких конкретних виразів, як «пригвинчений», «припаяний» і т.п., варто використати вирази «прикріплений», «з'єднаний» і т.п.

Крім того, до формули пред'являється вимога єдності винаходу, що може бути сформульоване в такий спосіб: «формула винаходу не повинна визначати кілька об'єктів, що мають незалежне один від іншого значення, тобто здатних бути використаними незалежно один від іншого».

4.4.11.2. Загальна структура формули винаходу

Формула винаходу може складатися з одного або декількох пунктів. При викладі формули винаходу у вигляді декількох пунктів перший є визначальним у правовому відношенні, а додаткові, що мають посилання на кожний з попередніх, є залежними в правовому відношенні від першого.

Саме перший пункт формули являє собою визначення поняття об'єкта винаходу через сукупність істотних ознак об'єкта й окреслює межі винаходу, встановлюючи обсяг прав винахідника.

Додаткові пункти характеризують різні окремі модифікації виконання об'єкта винаходу (зазвичай оптимальні на думку винахідника) й містять ознаки, які конкретизують, розвивають, уточнюють або доповнюють істотні ознаки відповідно до першого пункту формули.

4.4.11.3. Вимоги до складових частин формули винаходу

Перший пункт формули починається з назви винаходу, що є родовим поняттям стосовно об'єкта винаходу й прототипу.

Наступна за назвою сукупність істотних ознак об'єкта поділяється на ознаки, подібні для об'єкта винаходу й прототипу й нові в порівнянні із прототипом, ознаки, які виявляються в процесі порівняльного аналізу. Сукупність подібних ознак разом з назвою винаходу становить частину формули винаходу, що передує відмінним ознакам та називається **обмежувальною**.

Нові в порівнянні із прототипом істотні ознаки об'єкта становлять **відмінну частину** першого пункту формули винаходу, що викладається після перехідної фрази типу: «яке відрізняється тим, що...».

Назва винаходу, з якого починається обмежувальна частина формули, повинна бути висловлена загальноприйнятим у даній області техніки родовим поняттям, наприклад: «мікропроцесорна система», «процесор», «змішувач» тощо. У тому випадку, коли відсутній такий загальноприйнятий родовий термін, рекомендується використати назву описового характеру, у якому висвітлюється призначення об'єкта винаходу, наприклад: «пристрій для відображення інформації в радіолокаційних системах», «спосіб виділення сигналів від малорозмірних об'єктів», «спосіб поділу сумішей газів та (або) випаровувань» тощо.

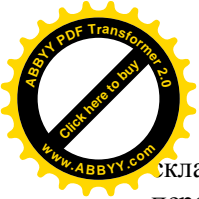
В обмежувальній частині формули винаходу не допускається вказувати на ознаки, які мають декілька прототипів.

Новизна винаходу повинна характеризуватися (у відмінній частині формули) не постановкою технічного завдання, а конкретними засобами її вирішення.

4.4.11.4. Особливості формули винаходу на пристрій

Винахід, який є пристроєм, характеризується конструктивним або схемним рішенням, тому його описують у формулі як закінчений виріб, тобто в статичному стані. Щоб підкреслити цю особливість, для характеристики електричних або інших зв'язків між елементами пристрою й для інших пояснень, що входять у формулу, використовують переважно короткі дієприкметники на зразок таких: реалізований, підключений, укріплений, зв'язаний і т. д.

У формулі на пристрої не повинно бути дієслів, що виражають незавершену дію. Дуже важливою умовою правильного

складання формули винаходу на пристрій є те, щоб у ній поряд з перерахуванням функціональних елементів, що становлять пристрій, були зазначені зв'язки між ними. Кожний елемент або його частина повинні бути функціонально зв'язані, принаймні, з одним, іншим елементом або його частиною. У іншому випадку, за формулою винаходу не можна буде скласти уявлення про сутність винаходу, і така формула не буде прийнята експертом.

Для перевірки правильності складання формули винаходу на пристрій рекомендується по тексту формули спробувати схематично зобразити пристрій, охарактеризований у ній. Із цією метою кожен елемент пристрою, згаданий у формулі, зображують у вигляді порожньої фігури, наприклад прямокутника, у якому відповідно до тексту формули зображуються окремі частини елемента, а потім елементи з'єднують у повній відповідності з тим, як охарактеризовані їхні зв'язки у формулі винаходу. Якщо в результаті виходить малюнок закінченої структури працездатного пристрою, то вважається, що формула складена правильно.

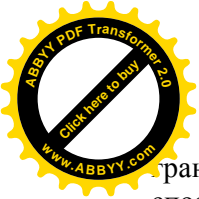
4.4.11.5. Особливості формули винаходу на спосіб

Спосіб визначається як послідовність взаємозалежних операцій або дій, спрямованих на досягнення утилітарної мети. При складанні формули винаходу, що стосується способу, ознаки способу виражаються з використанням дієслів дійсної застави, третьої особи, у множині (нагрівають, подають, подрібнюють і т.д.).

При складанні першого пункту формули винаходу на спосіб обов'язково використовують ознаки, що характеризують операції способу й послідовність їхнього здійснення. У додаткових пунктах, як правило, конкретизуються режими здійснення операцій, використовувані засоби й інші ознаки, що розкривають особливості виконання операцій.

Послідовність здійснення операцій знаходить висвітлення у формулі винаходу шляхом використання виразів типу: «спочатку», «потім», «з наступним (охладженням і т.п.)», «попередньо».

Режим здійснення операцій способу, тобто технологічні параметри й інші кількісні характеристики процесу (алгоритм кодування інформації, температура, тиск, час, швидкість передачі сигналів, напруженість поля й т.п.) повинні вказуватися в інтервалі

граничних значень, що охоплює оптимальні умови здійснення способу, наприклад, «процес здійснюють за температури 100—150° С». При цьому граничні значення зазначених параметрів повинні бути такі, що середня їхня величина відповідає оптимальному значенню параметра, а вихід за межі крайніх значень не забезпечує досягнення позитивного ефекту, відзначеного в меті винаходу.

Спосіб у формулі винаходу може характеризуватися також тим, які технічні засоби (пристрої, інструменти, устаткування й т.п.) використовуються при здійсненні окремих операцій способу, якщо без згадування цих засобів неможливо розкрити сутність пропонованого способу.

4.4.11.6. Структура опису винаходу

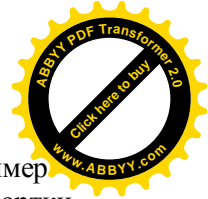
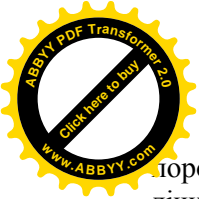
Після завершення процесу виявлення винаходу складають формулу та опис винаходу за схемою, що містить такі складові:

1. Технічний напрямок та сфера застосування.
2. Характеристика аналогів.
3. Недоліки аналогів.
4. Опис прототипу.
5. Недоліки прототипу.
6. Мета винаходу.
7. Викладання сутності винаходу.
8. Посилання на креслення.
9. Опис пристрою у статичному режимі.
10. Опис функціонування пристрою.
11. Характеристика варіанту реалізації пристрою, якому слід надавати перевагу.
12. Обґрунтування техніко-економічної або іншої ефективності винаходу.

Приклад опису винаходу згідно АС № 1566942 „Радіолокаційний пристрій” наведено нижче.

РАДІОЛОКАЦІЙНИЙ ПРИСТРІЙ

Винахід стосується радіолокації. Ціль винаходу - підвищення завадостійкості. Радіолокаційний пристрій містить антенний блок 1, привід 2 антени, приймально-передавальний пристрій 3, блок індикації 4, амплітудний обмежувач 5, блок

порогової обробки 6, блок інтегрування (БІР) 7, таймер лічильник 9 імпульсів, ЦАП 10 та формувач 11 напруги розгортки.

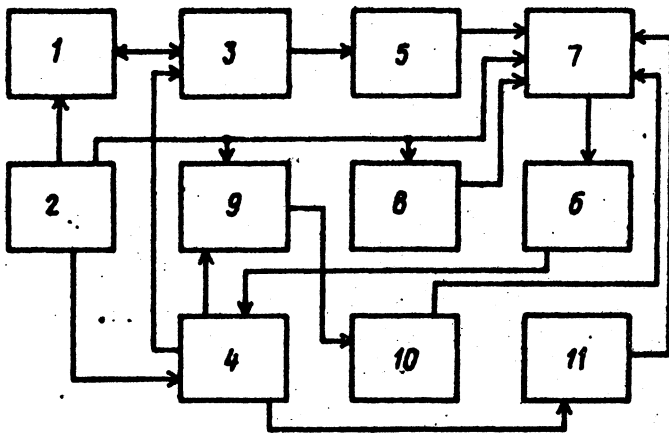
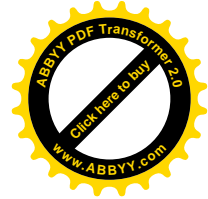
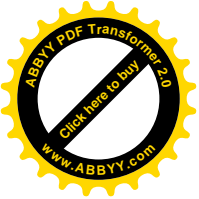
Винахід відноситься до радіолокації й може використовуватись в суднових радіолокаційних станціях.

Ціль винаходу - підвищення завадостійкості.

На кресленні наведено структурну електричну схему пропонованого пристрою.

Пристрій містить антенний блок 1, привід 2 антени, приймач-передавач 3, блок 4 індикації, амплітудний обмежувач 5, пороговий блок 6, блок 7 інтегрування, таймер 8, лічильник 9 імпульсів, цифро-аналоговий перетворювач (ЦАП) 10, формувач 11 напруги розгортки.

БІР 7 спочатку встановлюється в режим зчитування інформації, що здійснюється електронним променем, яким розгортають поверхню мішені запам'ятовувальної електронно-променевої трубки, що входить до БІР 7. При цьому промінь розгортається вздовж горизонтальної лінії за допомогою пилкоподібної напруги з формувача 11, а перехід з лінії на лінію здійснюється східчастою напругою із ЦАП 10. Аналогічно формується розгортка променя в режимі запису інформації. Режим зчитування завершується видачею з таймера 8 сигналу команди, яка переводить БІ 7 в режим стирання інформації, що здійснюється в часовому інтервалі. Таким чином, промінь здійснює розгортку мішені лінійчатим растром і при цьому здійснюється модуляція щільності променя сигналом з обмежувача 5. Ціль досягається за рахунок забезпечення повної декореляції всіх видів завад за будь-якої швидкості обертання антени.

Радіолокаційний пристрій функціонує в такий спосіб.

Відбитий радіолокаційний сигнал приймається антенним блоком 1 у межах розгортки за дальністю й детектується приймачем-передавачем 3 в наслідок чого утворюється відеосигнал. З виходу приймача-передавача 3 відеосигнал надходить на амплітудний обмежувач 5. Рівень обмеження відеосигналу встановлюється оператором, що візуально контролює зміну зображення на екрані блоку 4 індикації протягом декількох циклів запису й зчитування інформації до досягнення найкращої видимості міток від цілей. При вмиканні пристрою блок 7 інтегрування спочатку встановлюється в режим зчитування інформації. Інформаційний масив у блоці 7 зберігається на мішені запам'ятовувальної електронно-променевої трубки (ЗЕПТ). Зчитування здійснюється електронним променем, що розгортає поверхню мішені, причому по горизонтальній лінії розгортка променя здійснюється пилкоподібною напругою, від формувача 11, а перехід з однієї горизонтальної лінії на іншу здійснюється східчастою напругою з виходу ЦАП 10. Аналогічно формується розгортка мішені ЗЕПТ у режимі запису інформації. Таким чином, лінії, що перекриваються між собою при радіально-круговій розгортці, у цьому випадку записуються паралельним растром. У початковий стан розгортка переводиться імпульсом з приводу 2 антени, що встановлює лічильник 9 у нуль. Отже, лінії, сформовані за кожен наступний оберт антени, накладаються на лінії,

сформовані в попередніх обертах з однаковою азимутальною координатою, а сусідні лінії одного огляду між собою не перекриваються. Цим забезпечується повна декореляція всіх видів завод за будь-якої швидкості обертання антени РЛС. Промінь ЕПТ блоку 4 у режимі зчитування здійснює розгортку радіально – круговим растром за умов жорсткої синхронізації з розгорткою ЗЕПТ і інформація, записана паралельними лініями в ЗЕПТ, перетворюється на екрані блоку 4 індикації у звичайне радіолокаційне зображення. В наслідок того, що в пороговому блоці 6 фоновий сигнал обмежується, то при формуванні зображення на екрані блоку 4 індикації висвітлюються тільки мітки від цілей. Таким чином, принагідно придушується характерний паразитний сигнал, що виникає при записі інформації радіально-круговим растром за рахунок різної щільності перекриття ліній на краю й у центрі розгортки. Режим зчитування завершується видачею сигналу команди з таймера 8, тактованого імпульсами відміток повного оберту, що надходить на вхід керування автоматичною зміною режимів блоку 7 інтегрування. За цією командою блок 7 автоматично переводиться в режим стирання інформації, що здійснюється в часовому інтервалі, обумовленому внутрішнім таймером блоку 7. Потім блок 7 автоматично переводиться в режим запису інформації. У режимі зчитування були заблоковані входи блоку 7, підключені до виходів амплітудного обмежувача й приводу антени, а в режимі стирання заблоковані всі входи блоку 7. У режимі запису нового масиву інформації всі входи блоку 7 інтегрування розблокуються. Промінь ЗЕПТ, як наведено вище, здійснює розгортку лінійчатим растром під дією напруг з виходів ЦАП 10 та формувача 11 напруги розгортки, а модуляція його щільності здійснюється сигналом з амплітудного обмежувача 5. Власне процес формування інформаційного масиву описано вище. Кількість записуваних оглядів встановлюється на панелі управління блоку 7. Після закінчення запису черговий імпульс із виходу приводу 2 антени переводить блок 7 інтегрування у вже описаний режим зчитування.

Ф о р м у л а в и н а х о д у

Радіолокаційний пристрій, що містить антенний блок, механічно з'єднаний із приводом антени, приймач-передавач,

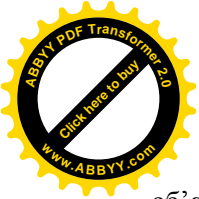
з'єднаний з антенним блоком, вихід приймача-передат-
з'єднаний із входом амплітудного обмежувача, а вхід з'єднаний з
першим виходом блоку індикації, перший вхід якого з'єднаний з
виходом приводу антени, а другий вхід з'єднаний з виходом
порогового блоку, вхід якого з'єднаний з виходом блоку
інтегрування, перший вхід якого з'єднаний з виходом амплітудного
обмежувача, а другий вхід - із другим виходом приводу антени,
який відрізняється тим, що, з метою підвищення
завадостійкості, у нього введені лічильник імпульсів, цифро-
аналоговий перетворювач, формувач напруги розгортки й таймер,
при цьому вхід таймера й вхід установки в нуль лічильника
імпульсів об'єднані й підключені до другого виходу приводу
антени, вихід таймера з'єднаний із третім входом блоку
інтегрування, вихід лічильника імпульсів через цифро-аналоговий
перетворювач з'єднаний із четвертим входом блоку інтегрування,
тактовий вхід лічильника імпульсів з'єднаний із другим виходом
блоку індикації, третій вихід якого через формувач напруги
розгортки з'єднаний з п'ятим входом блоку інтегрування.

4.5 Експертиза об'єкта розробки на патентну чистоту

Експертиза або перевірка розробки на патентну чистоту в
організаціях і на підприємствах проводиться конструкторами,
проектувальниками, технологами, що безпосередньо розробляють
об'єкт і знають всі його особливості при методичній допомозі
фахівців патентних служб. Об'єктом експертизи можуть бути
результати науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт:
машини, прилади, устаткування, матеріали й технологічні процеси,
об'єкти промислових поставок за кордон (у тому числі передана за
кордон технічна документація), об'єкти ліцензійних угод,
комплектні поставки, експонати, а також проекти нових стандартів,
що переглядають.

Результати роботи з перевірки патентної чистоти об'єктів
документально оформляються у вигляді звіту про патентні
дослідження й складеного на його основі патентного формуляра.

Патентний формуляр оформляється відповідно до
відповідного державного стандарту і є невід'ємною частиною
технічної документації об'єкта.

Патентна чистота визначається як юридична властивість

об'єкта, що полягає в тім, що він може бути вільно використаний у даній країні без порушення діючих на її території патентів виняткового, належним третім особам. Звідси випливає, що патенточистими об'єктами відносно якої-небудь країни називаються такі об'єкти, які не підпадають під дію охоронних документів - патентів на винаходи, корисні моделі або промислові зразки, видані в даній країні й мають силу на території даної країни. Крім того, об'єкти не повинні порушувати зареєстровані товарні знаки, а також фірмові найменування й вказівки про походження товарів.

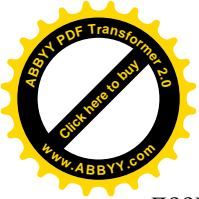
Експертиза (перевірка) на патентну чистоту має на меті встановлення можливості реалізації (використання) об'єкта розробки в певній країні або групі країн і визначення заходів, що забезпечують реалізацію винаходу без порушення патентів або інших охоронних документів, що діють на території даної країни або групи країн.

Оскільки патент або будь-який інший охоронний документ видається в певній країні на певний строк, після закінчення якого він втрачає юридичну чинність охоронного документа, тому патентна чистота є поняттям відносним, тобто визначається відносно конкретних країн і тільки на певну дату.

Об'єкт, що не має патентної чистоти в одній або ряді країн, де він підпадає під дію чинних патентів, може разом з тим мати патентну чистоту в інших країнах, де таких патентів нема. Той же об'єкт, після закінчення терміну дії патентів на нього в якій-небудь країні, буде мати патентну чистоту в цій країні.

Звідси стає зрозуміло, що перевірка патентної чистоти об'єкта відносно якої-небудь країни полягає насамперед в інженерному й правовому аналізі діючих у даній країні патентів або інших охоронних документів, виданих на технічні рішення, використані в об'єкті, що перевіряється, а також у вивченні юридичної (визначенні обсягу прав за патентом, можливості його порушення, опротестування тощо.) та економічної (визначенні можливого збитку від порушення майнових прав патентовласника) сторін об'єкта.

Перевірка на патентну чистоту повинна здійснюватися послідовно протягом розробки об'єкта, на різних стадіях розробки технічної документації.

Зміст понять «пристрою», «способу», «речовини» розкриті у «Вказівках про заходи щодо забезпечення патентоспроможності й патентної чистоти машин, приладів, устаткування, матеріалів і технологічних процесів». Істотні ознаки цих понять тотожні раніше описаним у розділі, що стосується експертизи технічних рішень, на новизну. Тому доцільно, досліджуючи окреме технічне рішення на новизну, одночасно визначати і його патентну чистоту з урахуванням розходжень експертизи на патентну чистоту й експертизи на новизну (охороно здатність або патентоспроможність).

При перевірці на патентну чистоту пристроїв варто враховувати, що вони залежно від своєї складності можуть містити від невеликого (у межах одного або декількох десятків) до досить значного (сотень і навіть тисяч) числа різноманітних технічних рішень, що мають відношення до об'єкта в цілому, його вузлів, деталей, механізмів, агрегатів тощо. Тому найголовніше завдання полягає у відборі таких технічних рішень, дані про патентну чистоту яких внаслідок їхньої значимості й важливості необхідно оцінити з точки зору патентної чистоти об'єкта в цілому. Правильний вибір об'єктів для перевірки технічних рішень дозволяє досить істотно скоротити обсяг та час проведення експертизи.

4.6 Програма формування електронних примірників заявок на об'єкти промислової власності

Програма формування електронних примірників заявок на об'єкти промислової власності призначена для формування матеріалів заявок на об'єкти промислової власності на електронному носіїві (дискета, CD-ROM, DVD). Версії програмного забезпечення будуть оновлюватись. Остання версія завжди буде доступна на сайті Укрпатенту.

Для роботи з програмою необхідно запустити файл XMLzayavka.exe.

Програма "формування електронних примірників заявок об'єкти промислової власності" працює під операційною системою Microsoft Windows 2000, XP, Vista. Для друку документів необхідна одна з програм Microsoft Word 2000, XP, і т.д. Також, для роботи програми необхідно встановити в систему програму-парсер msxml3.

Для цього завантажте файл msxml3.exe, який знаходиться у папці з програмою, та виконайте дії, передбачені інструкцією з інсталяції. Якщо в системі встановлено Internet Explorer 6.0, тоді цей парсер вже є у системі.

Якщо у вас виникнуть проблеми при роботі з програмою пишть на адресу xmlclaim@ukrpatent.org

У разі виникнення проблем з друком висилайте будь-ласка електронний примірник заявки.

Головне вікно програми має такий вигляд:

Формування електронних примірників заявок

Додати нову заявку на винахід (корисну модель)

Додати нову заявку на промисловий зразок

Додати нову заявку на знак для товарів і послуг

Збереження заявки та документів для подачі
Директорія збереження файлів із заявками
C:\claims\ ...

Друкувати файли для подачі при збереженні

Зберегти файл з заявками

Друк заявки та документів для подачі
Директорія з файлами заявки
C:\claims\Claim 2005-04-25 11-45\ ...

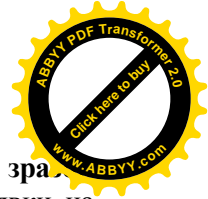
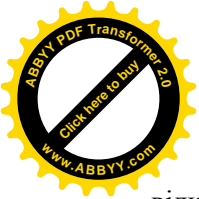
Друкувати файл з заявками та документи

Вихід

Список заявок для формування електронного примірника

№	Назва заявки	Тип

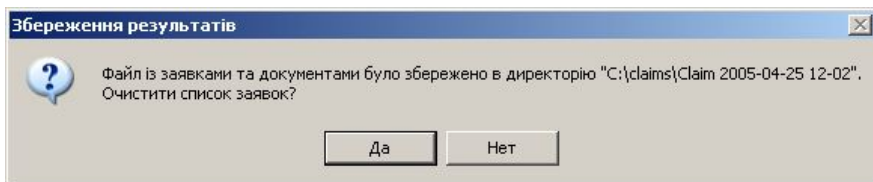
Кнопка **Додати нову заявку на винахід** відкриває вікно вводу даних, що необхідні для подачі заявки на винахід або корисну модель.

Кнопка **Додати нову заявку на промисловий зразок** відкриває вікно вводу даних, що необхідні для подачі заявки на промисловий зразок.

Кнопка **Додати нову заявку на знак для товарів і послуг** відкриває вікно вводу даних, що необхідні для подачі заявки на товарний знак.

У **Списку заявок для формування електронного примірника** знаходяться заявки, дані стосовно яких уже були введені.

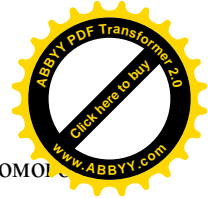
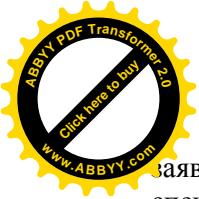

Для редагування інформації заявок із цього списку натисніть праву кнопку миші на назві необхідної заявки і у спливаючому списку оберіть пункт **Редагувати обране поле**. У результаті відкриється вікно заповнення електронного примірника заявки з даними введеними раніше.

Для видалення заявки зі списку натисніть праву кнопку миші на назві необхідної заявки і у спливаючому списку оберіть пункт **Видалити обране поле**.

У групі **Збереження заявки та документів для подачі** знаходиться поле для вводу **Директорії збереження файлів із заявками**. За допомогою кнопки "..." цю директорію або диск можна обрати у дереві каталогів. В обраній директорії буде створено нову директорію з назвою: **Claim <дата збереження> <час збереження>**. Після збереження заявок Ви зможете побачити повний шлях до директорії з файлами:

Для подачі заявки до Укрпатенту потрібно зберегти заявку на дискету або компакт-диск. Якщо ви бажаєте подати заявку на дискеті, можете у полі **Директорія збереження файлів із заявками** одразу ввести назву дисководу (наприклад: A:\). У разі, якщо ви бажаєте подати заявку на компакт-диск, необхідно зберегти

заявку на жорсткий диск, а потім записати її за допомогою спеціальної програми (наприклад: **Nero**).

Для збереження електронного примірника заявок на об'єкти промислової власності натисніть кнопку **Зберегти файл з заявками**.

Якщо ви одразу бажаєте роздрукувати заявку для подачі до Укрпатенту необхідно поставити позначку у поле **Друкувати файли для подачі при збереженні**. У цьому разі при збереженні електронного примірника заявок вам необхідно буде обрати принтер та підтвердити друк заявок.

Якщо ви не поставили позначку у поле **Друкувати файли для подачі при збереженні**, ви зможете роздрукувати їх пізніше. Для цього призначена група **Друк заявки та документів для подачі**.

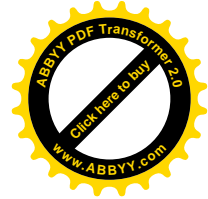
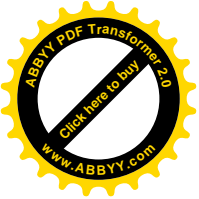
У цій групі знаходиться поле для вводу **Директорії з файлами заявки**. За допомогою кнопки "...” цю директорію можна обрати у дереві каталогів. Якщо ви не роздрукували заявку при збереженні, у поле Директорія з файлами заявки буде введено повний шлях до цієї заявки автоматично.

Для подачі заявки до Укрпатенту необхідно друкувати заявку та усі документи тільки за допомогою цієї програми.

Для друку заявки та документів цієї заявки необхідно натиснути кнопку **Друкувати файл з заявками та документи**.

4.6.1 Введення нової заявки на винахід (корисну модель)

У верхній частині можна обрати **вид охоронного документа** та ввести такі дані:

- [54] Назва винаходу (корисної моделі)
- [51] Індекс(и) МПК

Крім того, можна обрати такі ознаки заявки:

- Прискорити публікацію заявки
- Здійснити патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах

Завоєнення електронного примірника заявки на винахід (корисну модель)

Вид охоронного документа *
 патент України на винахід
 деклараційний патент України на винахід
 деклараційний патент України на КМ

[54] Назва винаходу (КМ) *
Папка для паперів

[51] Індекс(и) МПК

Прискорити публікацію заявки
 Здійснити патентування винаходу (КМ) в іноземних державах

Додати заявку на винахід (КМ)
Зберегти Завантажити
Друкувати Відіслати

[71] Заявник(и) * [72] Винахідник(и) * [98] Адреса для листування * Додаткова інформація Документи та проплати Файли

Найменування або прізвище, ім'я та по-батькові заявника *
 Юридична особа Фізична особа
Товариство з обмеженою відповідальністю "ДЕ

Прізвище Ім'я
По-батькові Код ЄДРПОУ *

Переклад українською
Переклад російською
Переклад англійською

Вид адреси
 Юридична
 Фактична
 Додаткова
 Для листування

Адреса *
м.Київ вул.Усенка оф.15

Поштовий індекс *
Телефон Факс
Електронна пошта

Країна походження
№ Назва країни
1 УКРАЇНА

Додати країну
Видалити

Додати нового заявника Редагувати обраного заявника Видалити обраного заявника

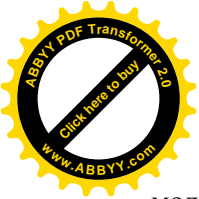
№	Список заявників, які були додані до заявки	Адреси заявників

Усі поля, позначені знаком *, обов'язково повинні бути заповненні заявником.

Праворуч від вводу даних розташовані кнопки:

- **Додати заявку на винахід (корисну модель)** – додає заявку на винахід (корисну модель) до електронного примірника заявок на об'єкти промислової власності.

Якщо не були введені дані в усі поля позначені знаком *, програма видасть вікно з попередженням та покаже поле, у якому саме не введені дані.

- **Зберегти** – зберігає дані заявки на винахід (корисну модель) в обраний файл. Цей файл має тип **clm** і може використовуватися тільки для завантаження даних заявки на винахід (корисну модель).
- **Завантажити** – завантажуються дані заявки на винахід (корисну модель), що були збережені у файли з типом **clm**.
- **Відмінити** – вихід з цього вікна без збереження введених даних.

Під верхньою частиною вікна розташований табулятор, переключаючи який потрібно вводити усі інші дані.

Розглянемо усі закладки табулятора детально.

Для того, щоб переглянути, як заявка буде виглядати на паперовому носії при друці натисніть кнопку **Переглянути**. В результаті відкриється документ **Word** з заявкою. Цей документ заборонено друкувати для подачі до Укрпатенту. Друкувати документи для подачі можна тільки при збереженні заявки та документів для подачі, або після збереження електронного примірника заявки.

Закладка **[71] Заявники**. На цій закладці необхідно ввести такі дані:

1) **Найменування або прізвище, ім'я та по-батькові заявника.**

Якщо вибрано **Юридична особа**, то обов'язковим є **Повне найменування**, та код **ЄДПРОУ**.

Зверніть увагу на те, що **Повне найменування** суб'єкта підприємницької діяльності містить зазначення організаційно-правової форми (повністю). Ця вимога є необхідною для подачі усіх типів заявки.

Якщо вибрано **Фізична особа**, то обов'язковими є **Прізвище, ім'я та по-батькові**.

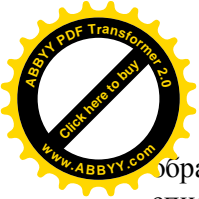
2) **Адресу та Поштовий індекс** заявника.

У поле **Адреса** необхідно ввести повну адресу заявника.

Якщо потрібно, введіть дані й в інші поля.

Для зміни назви країни походження, натисніть на назві країни лівою кнопкою миші і у спливаючому списку оберіть необхідну країну.

Якщо необхідно додати ще одну країну походження натисніть кнопку **Додати країну**. Кнопка **Видалити** видаляє

обрану країну зі списку, проте неможливо видалити усі країни зі списку. Одна країна походження обов'язково повинна залишатися у списку.

Для того, щоб додати ще одного заявника, натисніть кнопку **Додати нового заявника**.

У цьому випадку усі введені дані стосовно заявника будуть записані у заявку і цей заявник з'явиться у **списку заявників, які були додані до заявки**.

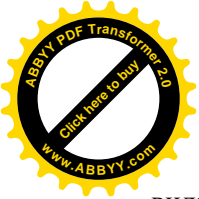
Поля з інформацією про заявника будуть підготовлені для вводу нових даних.

[71] Заявник(и) *	[72] Винахідник(и) *	[98] Адреса для листування *	Додаткова інформація	Документи та проплати	Файли
Найменування або прізвище, ім'я та по-батькові заявника *			Вид адреси	Адреса *	
☒ Юридична особа ☐ Фізична особа			☒ Юридична	м.Київ вул.Усенка буд.3 оф.15	
Повне найменування * <input type="text" value="Товариство з обмеженою відповідальністю " де"=""/>			☐ Фактична	Поштовий індекс *	
Прізвище <input type="text"/>			☐ Додаткова	<input type="text"/>	
Ім'я <input type="text"/>			☐ Для листування	<input type="text"/>	
По-батькові <input type="text"/>			Телефон <input type="text"/>	Факс <input type="text"/>	
Код ЄДРПОУ * <input type="text"/>			Електронна пошта <input type="text"/>		
Переклад українською <input type="text"/>			Країна походження		
Переклад російською <input type="text"/>			№ <input type="text"/>		
Переклад англійською <input type="text"/>			Назва країни		
			1 УКРАЇНА		
			<input type="button" value="Додати країну"/>		
			<input type="button" value="Видалити"/>		
<input type="button" value="Додати нового заявника"/>			<input type="button" value="Редагувати обраного заявника"/>		<input type="button" value="Видалити обраного заявника"/>
№			Список заявників, які були додані до заявки		
№			Адреси заявників		

Якщо ви бажаєте редагувати інформацію про заявника, який вже був доданий до заявки, натисніть кнопку **Редагувати обраного заявника** або зробіть подвійне натискання лівої кнопки миші на рядку з інформацією про заявника у **списку заявників, які були додані до заявки**.

Для того, щоб видалити заявника із заявки, натисніть кнопку **Видалити обраного заявника**.

Пам'ятайте, що дані у полях з інформацією про заявника завжди додаються до заявки, незалежно від того чи є цей заявник у **списку заявників, які були додані до заявки**, чи немає.

Для того щоб редагувати інформацію про заявника ...
видалити його з заявки можна натиснути правою кнопкою миші на
рядку з інформацією про заявника у **списку заявників, які були
додані до заявки** і у спливаючому списку обрати **Редагувати
обране поле** або **Видалити обране поле**.

Якщо ви ввели дані, але не натиснули кнопку **Додати
нового заявника**, то ці дані всеодно будуть додані до заявки.

Закладка [72] **Винахідники**. На цій закладці необхідно
вести такі дані:

[71] Заявник(и) *	[72] Винахідник(и) *	[98] Адреса для листування *	Додаткова інформація	Документи та проплати	Файли
☒ Згадувати при публікації ☐ Не згадувати при публікації					
Найменування або прізвище, ім'я та по-батькові винахідника *		Вид адреси			
Прізвище * Сидоров		☐ Юридична Адреса * м.Київ вул. Моторна вуд.14 кв.21			
Ім'я * Петро		☒ Фактична			
По-батькові * Іванович		☐ Додаткова Поштовий індекс * 03123			
		☐ Для листування			
Переклад українською		Телефон		Факс	
Переклад російською		Електронна пошта			
Переклад англійською		Країна походження			
		№ Назва країни		Додати країну	
		1 УКРАЇНА		Видалити	
Додати нового винахідника		Редагувати обраного винахідника		Видалити обраного винахідника	
№ Список винахідників, які були додані до заявки			Адреси заявників		

1) **Найменування або прізвище, ім'я та по-батькові винахідника.**

Усі поля у цій групі є необхідними.

2) **Адреса та Поштовий індекс** винахідника.

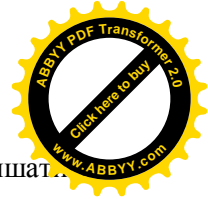
У поле **Адреса** необхідно ввести повну адресу винахідника.

Якщо потрібно, введіть дані й в інші поля.

Для зміни назви країни походження, натисніть на назві країни лівою кнопкою миші і у спливаючому списку оберіть необхідну країну.

Якщо необхідно додати ще одну країну походження натисніть кнопку **Додати країну**. Кнопка **Видалити** видаляє обрану країну зі списку, проте неможливо видалити усі країни зі

списку. Одна країна походження обов'язково повинна залишатися у списку.

Для того, щоб додати ще одного винахідника, натисніть кнопку **Додати нового винахідника**.

У цьому випадку усі введені дані стосовно винахідника будуть додані до заявки і цей винахідник з'явиться у **списку винахідників, які були додані до заявки**.

Поля з інформацією про винахідника будуть підготовлені для вводу нових даних.

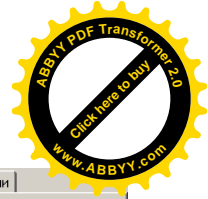
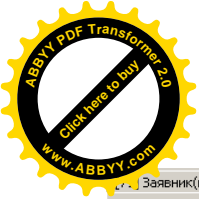
Якщо ви бажаєте редагувати інформацію про винахідника, який вже був доданий до заявки, натисніть кнопку **Редагувати обраного винахідника** або зробіть подвійне натискання лівої кнопки миші на рядку з інформацією про заявника у **списку заявників, які були додані до заявки**.

Для того, щоб видалити винахідника із заявки, натисніть кнопку **Видалити обраного винахідника**.

Пам'ятайте, що дані у полях з інформацією про винахідника завжди додаються до заявки, незалежно від того чи є цей винахідник у **списку винахідників, які були додані до заявки**, чи немає.

Для того щоб редагувати інформацію про винахідника або видалити його з заявки можна натиснути правою кнопкою миші на рядку з інформацією про винахідника у **списку винахідників, які були додані до заявки** і у спливаючому списку обрати **Редагувати обране поле** або **Видалити обране поле**.

Якщо ви ввели дані, але не натиснули кнопку **Додати нового винахідника**, то ці дані все одно будуть додані до заявки.

[71] Заявник(и) * [72] Винахідник(и) * [98] Адреса для листування * Додаткова інформація | Документи та проплати | Файли

Вид адреси
 Юридична
 Фактична
 Додаткова
 Для листування

Країна *
УКРАЇНА

Назва міста *
Київ

Найменування або прізвище, ім'я та по-батькові адресата *
 Юридична особа Фізична особа

Повне найменування *
Закрите акціонерне товариство "Інвестхолдінг"

Прізвище

Ім'я

По-батькові

Тип вулиці
вул.

Назва вулиці
Кучкина

Вид будинку
буд.

Номер будинку
22А

Вид квартири
кв.

Номер квартири
15

Район
Оболонь

Область
Мінська

Поштовий індекс *
23456

Телефон
563-12-34

Факс

Електронна пошта

Закладка [98] Адреса для листування. На цій закладці необхідно ввести такі дані:

1) **Найменування або прізвище, ім'я та по-батькові адресата.**

Якщо вибрано **Юридична особа**, то обов'язковим є **Повне найменування.**

[71] Заявник(и) * [72] Винахідник(и) * [98] Адреса для листування * Додаткова інформація | Документи та проплати | Файли

[86] Номер та дата подання міжнародної заявки

Номер подання

Дата подання 18.03.2005

[74] Довірена особа або представник у справах інтелектуальної власності

Юридична особа Фізична особа

Повне найменування
Закрите акціонерне товариство "Інвестхолдінг"

Прізвище

Ім'я

По-батькові

Реєстраційний номер

Дані щодо публікації міжнародної заявки

Номер публікації

Дата публікації 18.03.2005

Номер та дата подання до Укрпатенту попередньої заявки

[62] з якої виділено цю заявку [66] діповедство за якою припинено

Номер заявки

Дата подання 16.03.2005

Додати введені дані до заявки

№	Номер заявки	Дата подання
1	200302365	16.03.2005

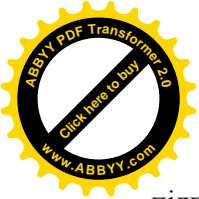
Дані стосовно попередньої заявки в державі – учасниці Паризької конвенції

[31] Номер заявки

[32] Дата подання 16.03.2005

[33] Держава

№	Номер заявки	Дата подання	Держава
1	200105689		
2		16.03.2005	
3			RU

Зверніть увагу на те, що **Повне найменування** суб'єкта підприємницької діяльності містить зазначення організаційно-правової форми (повністю). Ця вимога є необхідною для подачі усіх типів заявки.

Якщо вибрано **Фізична особа**, то обов'язковими є **Прізвище, ім'я та по-батькові**.

2) **Повна адреса** винахідника та інші контактні дані.

Для того, щоб змінити назву країни натисніть на назві країни лівою кнопкою миші і у спливаючому списку оберіть необхідну країну.

Тип вулиці, вид будинку та вид квартири можна обрати з відповідного спливаючого списку, або ввести новий тип.

Інші дані вводяться у текстові поля з відповідною назвою.

Закладка **Додаткова інформація**. На цій закладці можна ввести дані, які не є необхідними, проте є суттєвими для заявки:

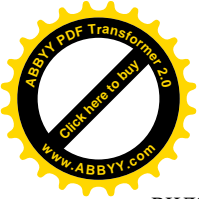
- [86] **Номер та дата подання міжнародної заявки**
- Дані щодо публікації міжнародної заявки**
- [74] **Довірена особа або представник у справах інтелектуальної власності**
- Номер та дата подання до Укрпатенту попередньої заявки**
- Дані попередньої заявки в державі – учасниці**

Паризької конвенції

Особа, **Прізвище, Ім'я та По-батькові** якої було введено у групі [74] **Довірена особа або представник у справах інтелектуальної власності** повинна поставити свій підпис в друкованому варіанті заявки на проти свого прізвища у полі **Підпис(и) заявника(ів)**.

Для того, щоб **Номер і дата подання до Укрпатенту попередньої заявки** були додані до заявки необхідно натиснути кнопку **Додати введені дані до заявки**. У іншому випадку ці дані не будуть додані до заявки.

Дані стосовно попередньої заявки в державі – учасниці Паризької конвенції, тобто поля [31] **Номер заявки**, [32] **Дата подання** та [33] **Держава подання** можна додавати до заявки як окремо (для цього необхідно натиснути кнопку ">" напроти необхідного поля), так і разом (натиснувши кнопку ">>>>").

Для того щоб редагувати дані додані до заявки ...
видалити їх з заявки натисніть правою кнопкою миші на рядку з даними у таблиці і у спливаючому списку оберіть **Редагувати обране** поле або **Видалити обране** поле.

Редагувати обране поле можна зробивши подвійне натискання на ньому лівою кнопкою миші.

Закладка **Документи та проплати**. На цій закладці можна ввести дані:

Документи що додаються

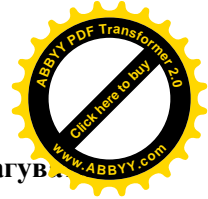
- **Платіжні документи**

[71] Заявник(и) *	[72] Винахідник(и) *	[98] Адреса для листування *	Додаткова інформація	Документи та проплати	Файли
Друковані документи, що додаються					
Назва документа				Інший документ	
<input type="text"/>				<input type="text"/>	
Кількість сторінок	Кількість примірників	Додати документ до заявки		Редагувати обраний	Видалити обраний
<input type="text"/>	<input type="text"/>				
№	Вид документа, що додається	Кількість сторінок	Кількість копій		
1	Реферат	1	3		
2	Опис винаходу	4	3		
Дані щодо платежу					
Вид платіжного документа	Дата сплати	Сума платежу	Валюта		
Квитанція	16.03.2005	17	UAH		
Номер документа	Номер заявки	Підстава платежу			
30004563					
Додати платіжний документ до заявки	№	Вид платіжного документа	Номер документу		
Редагувати обраний					
Видалити обраний					

Для того, щоб додати **Документ який додається** до заявки необхідно **обрати Назву документа**, ввести **Кількість сторінок і Кількість примірників** та натиснути кнопку **Додати документ**. У іншому випадку ці дані не будуть додані до заявки і пропадуть.

Для того, щоб додати **Платіжний документ** необхідно обрати **Вид платіжного документа**, ввести у поля інші дані та натиснути кнопку **Додати платіжний документ до заявки**. У іншому випадку ці дані не будуть додані до заявки.

Для того щоб редагувати дані додані до заявки або видалити їх з заявки натисніть правою кнопкою миші на рядку з

даними у таблиці і у спливаючому списку оберіть Редагувати обране поле або Видалити обране поле.

Редагувати обране поле можна зробивши подвійне натискання на ньому лівою кнопкою миші.

5. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ, ІННОВАЦІЇ І ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ

Можна розпочати цей розділ з посилання на лауреата Нобелівської премії з економіки Еріка С. Маскіна (Eric S. Maskin). Разом зі співавторами (Leonid Hurwicz та Roger B. Myerson) він отримав нагороду за теорію визначення умов успішного функціонування структурованих ринків без шкоди довкіллю. Але з точки зору предмету нашого розгляду, він цікавий не тільки цим, а й своєю знаковою роботою у співавторстві з Джеймсом Бессеном (James Bessen) про послідовні інновації, патенти та інвестиції в наукові розробки.

Це дослідження відіграло істотну роль у дебатах про патенти на програмне забезпечення та започаткувало низку досліджень про те, що патенти не завжди є стимулом до інновацій, а на динамічних ринках зменшують кількість інновацій і ефективність їх функціонування. Більш пізні дослідження описували діяльність домінуючих гравців на ринку, які діють за стратегією захисних інновацій. Такі інновації ускладнюють діяльність нових гравців на ринку (насамперед, малих і середніх компаній), грають на руку компаніям-лідерам, які отримують зиск від своїх "бестселерів", але не на користь користувачів, які хотіли б мати більші можливості вибору.

Якщо звузити цю дискусію до царини авторського права, то маємо схожу ситуацію. "Авторське право і суміжні права - це необхідні умови розвитку творчості, які стимулюють авторів шляхом визнання і справедливої матеріальної винагороди. Ця система охорони права надає авторам гарантію розповсюдження їхніх творів, виключаючи можливості несанкціонованого виготовлення копій чи піратства. А це, в свою чергу, забезпечує вільніший доступ населення країн світу до культурних цінностей,

до знань і розваг, а також гарантує їх вищу якість". Така система охорони права працювала більш-менш непогано у Гутенберговій галактиці друкованого слова, але її важко використовувати у світі електронному.

В електронному світі злочинцем стає інструктор для сліпих та слабкозорих, який трансформував друковану книжку в книжку, яку можна читати шрифтом Брайля; людина, яка скопіювала свій улюблений фільм на DVD, щоб подарувати його своїй бабусі; вчителька, яка зробила копії десяти книжок, щоб роздати на уроці школярам. І всі вони запитують: чому копіювання - це злочин, якщо оригінал не зникає? Чи можна назвати інформаційним суспільство, інформація в якому приватизована? Чому юридичні і технічні засоби захисту авторського права заважають обміну і використанню інформації? Чи інформаційне суспільство будують лише ті, хто може собі це дозволити?

Розвиток інтернету створив нові виклики для традиційних форм захисту інтелектуальної власності - авторського права і патентів. Інформацію в інтернеті можна легко, дешево і анонімно копіювати. І власники цієї інформації часто реагують на таку діяльність все агресивнішими і жорсткішими формами захисту інтелектуальної власності - збільшенням терміну захисту, поширенням такого захисту на інші засоби медіа, забороною доступу, тощо. Хоча інтернет і веб - це, фактично, інтерактивна і динамічна спільнота. Веб ґрунтується на вільному/відкритому програмному забезпеченні. Отже, повертаючись до Еріка Маскіна, для царини інтернету слід застосовувати інші бізнес-моделі, які принесуть і прибуток видавцям, і користь суспільству на основі слабших форм захисту інтелектуальної власності.

У традиційній моделі інтелектуальної власності винахідники та творці отримують грошову компенсацію - хай не для власної вигоди, а для відшкодування витрат на дослідження і розробку. Якщо винахід чи твір копіюють, то винахідник/автор може втратити потенційні продажі та прибутки, і більше не мати можливості творити нове. Отже, за цією моделлю, чим жорсткіший захист інтелектуальної власності, тим ліпше для інновацій. Так тривало більш, ніж двісті років.

Якщо подивитися на інновації з іншого боку, то досить часто вони мають не автора, а авторів. Творення нині - це

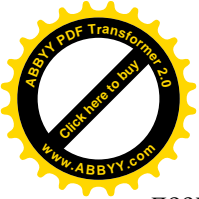
Інтерактивний процес за участю багатьох творців і винахідників. Інновації, як правило - послідовні. Тобто, кожен наступний розробник/творець покращує попередній винахід/твір. І тут йдеться не про копіювання, а про істотне доопрацювання, створення додаткової вартості. Час забути про митця у береті чи винахідника в гаражі. Тепер винахідники і творці - це здебільшого вже згадана тут веб-спільнота.

Ерік С. Маскін та Джеймс Бессен ілюструють свою теорію прикладами розробки програмного забезпечення - природним економічним експериментом 1980-х років. Публікація нового програмного забезпечення у вебі - одна із можливостей його швидкого поширення. З 1960-х років багато осіб та організацій творили програмне забезпечення на принципах послідовних інновацій за допомогою електронного видавництва, гіпертексту, мультимедій, штучного інтелекту тощо і не індивідуально, а колективно.

У середині 1980-х відбулася зміна статусу програмного забезпечення. Раніше програмне забезпечення захищав копірайт, що було перешкодою копіювання, але не імітації - розробки продуктів з однаковою функціональністю, але різних на вигляд. Патенти тоді майже не застосовувалися. У 1980-1990-х роках низка судових рішень поширила дію патентів на програмне забезпечення. І після цього майже 15% усіх зареєстрованих патентів становили патенти на програмне забезпечення. Якщо ґрунтуватися на традиційній моделі інновацій, то збільшення кількості патентів призвело б до більшої кількості інновацій, полегшило б вихід на ринок нових компаній, появу нових проектів, які раніше не запроваджували як ризиковані тощо. Але цього не сталося. Патенти реєстрували великі фірми-лідери. І більшість з цих компаній - виробники не лише програмного, а й апаратного забезпечення, які мали можливість застосовувати програмне забезпечення у своє "залізо" (скажімо, наприклад, у копіювальні апарати).

Щоб пояснити це, Ерік С. Маскін та Джеймс Бессен пропонують нові засади економічного аналізу:

- творча імітація відрізняється від копіювання, оскільки створює додану вартість;

- середовища поділяються на статичні та динамічні, послідовними вдосконаленнями. Інтелектуальна власність працює по-різному в різних середовищах;

- у творів буває один, кілька, багато послідовних авторів. Внесок нових авторів варто передбачити, але, як правило, це знання самого автора.

На підставі цього дослідники пропонують такі висновки:

- Імітації спонукають до творення нового. Найбільш творча діяльність, фактично, виявляється частковою імітацією.

- Жорсткі форми захисту інтелектуальної власності зменшують спектр можливостей для творення, оскільки доводиться відмовлятися від ліцензій і обміну інформацією.

- Загалом оптимальною є модель слабого захисту інтелектуальної власності. Вона має бути достатньо сильною, щоб заборонити пряме копіювання і підробку продуктів, і адекватною, щоб стимулювати крос-ліцензування та обмін інформацією між конкурентами.

Окрім створення вільного/відкритого програмного забезпечення, можна навести тридцятирічний приклад розробки напівпровідників як доречну ілюстрацію дієвості слабких форм захисту інтелектуальної власності (ліцензій) у динамічному середовищі. Деякі з цих ліцензій дають змогу використати їх лише за умови доопрацювання, іншими передбачено будь-яке використання та обмін, але всі вони стимулюють динамічні інновації. Якщо перерахувати відкриті ліцензії на вільне/відкрите програмне забезпечення, то їх близько 60 у списку Free Software Foundation та майже стільки ж у списку Open Source Initiative. Хоча проблемою і надалі залишається сумісність цих ліцензій.

Розглянемо адекватність захисту інтелектуальної власності не очима економістів, а очима міжнародних інституцій - наприклад, Європейської Комісії. У вересні другий найвищий суд ЄС підтвердив слушність рішення антимонопольного комітету Європейської Комісії (ухваленого в березні 2004-го року) про те, що Майкрософт таки зловживає домінантною позицією на ринку - витісняє конкурентів, приховуючи коди програмного забезпечення. При цьому інші компанії не можуть розробляти продукти, сумісні з продуктами Майкрософту.

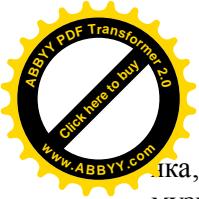
Називалися такі приклади нечесної конкуренції: що RealNetworks у виробництві цифрових плеєрів, щодо Sun Microsystems і виробництва Workgroup Exchange Servers. Майкрософт зобов'язали виплатити штраф у розмірі 689,4 млн. дол. США. А також залишати користувачам більше вибору щодо програмного забезпечення. Free Software Foundation Europe назвала це рішення перемогою маленьких компаній - розробників програмного забезпечення. Тепер у них більше можливостей конкурувати з великими виробниками.

Майкрософт погодився оприлюднити на умовах ліцензії код програмного забезпечення протоколів, що використовуються для обміну інформацією між серверами. Це сталося вперше за останні більш ніж 30 років. Загалом коментарі експертів позитивні, хоча деякі називають це гіркою перемогою і радять почекати умов ліцензії. Виглядає так, що таки можна буде без застережень публікувати ці коди на умовах ліцензій. Але вочевидь, йдеться не про Загальну публічну ліцензію GNU Версії 3, позиції якої можуть сильно похитнутися.

Інший приклад із царини медицини. Американський сенатор Сандерс вніс законопроект про заміщення ексклюзивних патентів на медичні дослідження нагородами. Передбачається, що витрати на дослідження відшкодуватимуться не шляхом ексклюзивного патентування, а через грошові відзнаки за нові медичні розробки (всі, а не лише найкращі). Патенти залишатимуться, але засвідчуватимуть авторство, а не монопольне право на виготовлення і продаж. Витрати на інновації не включатимуться до ціни продукту, а платники податків, виробники і споживачі ліків матимуть нижчі ціни на нові продукти.

Шукає нових підходів і Всесвітня організація інтелектуальної власності. Нею ухвалено Програму розвитку ВОІВ та створення Постійного комітету з розвитку інтелектуальної власності, який збиратиметься двічі на рік. Один із пунктів Програми розвитку - обмін досвідом щодо відкритих спільних проектів – таких як проект аналізу геному людини та відкриті моделі інтелектуальної власності.

Зараз в інтернеті більше, ніж 160 мільйонів творів циркулює під відкритими ліцензіями Creative Commons. Вони пропонують нову, гнучку і справедливую систему авторського права,

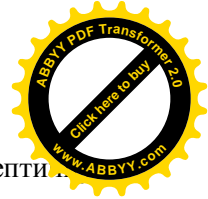
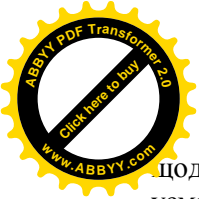

Іка, з одного боку, захищає авторів, режисерів, фотографів, музикантів, художників та інших творців, а з іншого - спонукає до вільного використання їхніх творів. Грунтуючись на концепціях спільного надбання та вільному програмному забезпеченні (Загальна публічна ліцензія GNU), творці Creative Commons віднайшли золоту середину між "Усі права захищені" та "Жодні права не захищені" - це "Деякі права захищені". Тобто, сам визначай, чим ти хочеш ділитися, а що охороняти.

Ці ліцензії з'явилися як реакція на зростання культури контролю, подовження строку захисту авторського права та Sony Bono Copyright Term Extension Act. Спершу їх творець - Лері Лесіг - пробував відновити втрачений баланс через судові позови. Але програв відому справу Еріка Елдрета. І запропонував альтернативну добровільну модель. Кожна з ліцензій Creative Commons існує у трьох формах: у вигляді графічного зображення (іконки) прав і застережень, тексту ліцензії, з яким можна апелювати до суду, та у вигляді цифрового коду - перекладу ліцензії для машинного зчитування, який дає змогу пошуковим системам та іншим прикладним програмам ідентифікувати твори за умовами використання.

Опікується ліцензіями неприбуткова організація Creative Commons, яка існує з 2001 р. і надає підтримку авторам, що прагнуть вільної комунікації і спільних проєктів. 2003 року ліцензії Creative Commons вийшли за межі США, після чого розпочалися міжнародні проєкти з адаптації цих ліцензій. Зараз вони вже діють у сорока країнах (Австралії, Азії, Америки, Африки, на Близькому Сході і в Європі). І готуються до впровадження ще в дев'яти, зокрема в Україні.

Серед успіхів Creative Commons називають привернення уваги громадськості до питань інтелектуальної власності, розвиток публічних доменів і переосмислення засад спільного користування в інформаційну добу. Критики Creative Commons усвідомлюють загрозу з боку цього впливового гравця, який фактично є публічним обличчям вільної культури. Вже лунають сумніви, що об'єкти комунальної чи громадської власності - у нашому випадку публічні домени - можна створювати на ґрунті приватної власності, як це робить Creative Commons. Хоча, звісно, вільна культура настільки різноманітна і має стільки творців, що всі застереження

щодо її одноосібної репрезентації викликають хіба що скептичну усмішку.

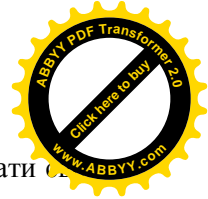
Шукати ліцензовані в такий спосіб аудіо, відео, візуальні, наукові, освітні і художні матеріали у публічних доменах можна як через веб-сайт Creative Commons, так і через пошукові системи. У процесі пошуку можна одразу задавати умови використання: комерційну чи некомерційну мету, бажання модифікувати чи адаптувати твір тощо. У всіх своїх проєктах ліцензії Creative Commons створюють легальне середовище для вільного обміну цифровими творами, для релізів, реміксів та інших експериментів з новими мистецькими формами та науково-освітніми матеріалами.

До найвпливовіших проєктів, у яких використовують ліцензії Creative Commons, належить, насамперед, MediaRights.org - неприбуткова міжнародна організація, яка опікується дистрибуцією і показом соціально важливих документальних фільмів та координує щорічний кінофестиваль Media That Matters. Ліцензії Creative Commons надають можливість поширювати фільми для ширшої аудиторії без порушення авторських прав творців фільмів.

Інший помітний проєкт - он-лайнний часопис із глобальних питань та актуальних дискусій про політику і культуру Open Democracy.net Більшість статей провідних авторів доступні за умовами ліцензії Creative Commons.

В Іспанії музиканти і дослідники створили проєкт Freesound - он-лайнну базу даних звуків. Існують також інші відкриті ліцензійні аудіосайти - для ді-джеїв, ві-джеїв і просто слухачів: CC Mixter, Dmusic, Opsound, OYEZ, SoundClick, CandyJar (проєкт ві-джеїв), SectionZ, Jamendo, тощо. Для шанувальників коміксів - проєкти Comixpedia з веб-коміксами під ліцензіями Creative Commons та UserFriendly. Художні та документальні фільми містяться у відкритих електронних архівах і колекціях Prelinger Archives, Open Source Movies та CandyJar. Ліцензійні фотографії можна знайти в OpenPhoto, Learning Photo, та, звісно, у Flickr.

Книжкова продукція - від романів одного з найпопулярніших письменників-фантастів Корі Доктороу до науково-популярних серій із фізики - The Light and Matter. Шукати такі вільні книжки можна, наприклад, у <http://wiki.creativecommons.org/Books>. Набув популярності ресурс

друку на замовлення Lulu, де можна за невелику плату видати свої книжки, музику, комікси, фотографії та фільми.

Навчальні матеріали - вільне програмне забезпечення для навчальних курсів MIT OpenCourseWare, яким в Україні користується інтернет-портал для управлінців Management.com.ua, Connexions, яким теж користуються українські освітяни, та Berklee Shares.

Існує навіть відкритий ресурс сучасного житла <http://livemodern.com/> для архітекторів, будівельників, дизайнерів, покупців і ріелтерів. А також <http://architectureforhumanity.org/> для креативних дизайнерів, які дбають про довкілля.

Для співпраці з науковцями у Creative Commons створили спеціальний підрозділ Наукові Громади (Science Commons). Ліцензії Creative Commons використовують провідний видавець біомедичних журналів з одним із найвищих імпаکت-факторів у своїй царині The Public Library of Science, майже тисяча університетських репозитаріїв відкритого доступу, тощо.

Успішним прикладом використання відкритих ліцензій у бізнес-процесах може слугувати Open Business - веб-сайт обміну бізнес-моделями. Він діє на засадах відкритості, надання частини послуг безплатно і безплатного доступу. Приклади бізнесів, які діють за цими засадами - Kublax Financial Technologies Ltd, що надає фінансові послуги, Buildersite для тих, хто будує, і хто хоче побудувати житло, Tablefinder AB для бронювання столів в ресторанах, free LEGO Digital Designer software, де можна створити свій варіант кубиків Лего, Artist Press Kit для просування молодих митців, OScar Project - open source car - створення автомобіля мрії, Nollywood - нігерійська кіноіндустрія, яка випускає найбільше у світі фільмів на рік. Всі ці компанії розвиваються на засадах розподілу прибутків, використання відкритого програмного забезпечення та відкритих бізнес-аплікацій.

Отже, мета інновацій у сучасному суспільстві - знайти нові, ефективні та справедливі способи менеджменту ресурсів знань. Для країн, що розвиваються, вони будуть схожими на бразильські інновації, оскільки у Міністерстві культури Бразилії існує чи не єдиний у світі департамент цифрових технологій. Як вважає Міністр культури Бразилії Жільберто Жіль: "Сьогодні цифрові технології пропонують фантастичні можливості демократизації

доступу до знань. Ми з'ясували, що використання цифрових технологій підвищує навички політичної самоорганізації та долученості до місцевого політичного життя. "За підтримки цього міністерства у сільських районах Бразилії створюється 650 "культурних точок доступу" з комп'ютерами і відкритим програмним забезпеченням, які допомагають культурному обмінові у цій величезній країні та стимулюють розвиток місцевого малого бізнесу. Твори, які створюються в цих "точках", поширюють на засадах ліберальної політики інтелектуальної власності та захисту суспільного надбання.

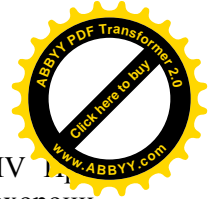
Для найрозвиненіших країн світу інновації схожі на Open Handset Alliance, яку кілька днів тому створив Google у співпраці з більш ніж тридцятьма компаніями для впровадження інноваційного відкритого мобільного телефону з багатою функціональністю і невисокою ціною. Для його розробки вже запущено першу завершену відкриту безплатну мобільну платформу Android™. Головне, щоб ми мали можливість вибору і самі визначали чим ділитися, а що охороняти.

6. ЗАКОНИ УКРАЇНИ ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ

Верховна Рада України; Закон від 17.12.2008 № 683-VI Про приєднання України до Страсбурзької угоди про Міжнародну патентну класифікацію.

Верховна Рада України; Закон від 10.04.2008 № 254-VI Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності в частині виконання вимог, пов'язаних з вступом України до СОТ .

Верховна Рада України; Закон від 16.11.2006 № 359-V Про внесення змін до Митного кодексу України (щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України).

Верховна Рада України; Закон від 03.02.2004 № 1407-IV Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони інтелектуальної власності :

- Закону України "Про інвестиційну діяльність" (1560-12) (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., N 47, ст. 646);
- Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" (2782-12) (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., N 1, ст. 1; 2004 р., N 7, ст. 51);
- Закону України "Про телебачення і радіомовлення" (3759-12) (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., N 10, ст. 43; 1996 р., N 5, ст. 18; 1997 р., N 15, ст. 115; 1999 р., N 41, ст. 373) - Стаття 36. Особисті немайнові та майнові права телерадіоорганізацій;
- Закону України "Про видавничу справу" (318/97-ВР) (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., N 32, ст. 206);
- Закону України "Про професійних творчих працівників та творчі спілки" (554/97-ВР) (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., N 52, ст. 312; 2001 р., N 41, ст. 199);
- Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12) (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., N 2-3, ст. 20);
- Закон України "Про архітектурну діяльність" (687-14) (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., N 31, ст. 246);
- Закон України "Про рекламу" (270/96-ВР) (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., N 8, ст. 62).

Верховна Рада України; Закон від 22.05.2003 № 850-IV Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності.

Верховна Рада України; Закон від 04.07.2002 № 34-IV Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності :

- Закону України "Про охорону прав на промислові зразки" (3688-12) (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., N 7, ст. 34);
- Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" (3689-12) (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., N 7, ст. 36; 1999 р., N 32, ст. 266; 2001 р., N 8, ст. 37);

Закону України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем" (621/97-ВР) (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., N 8, ст. 28);

- Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" (3687-12) (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., N 37, ст. 307).

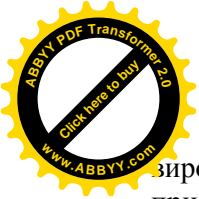
Верховна Рада України; Закон від 22.11.2002 № 245-IV Про приєднання України до Договору про патентне право.

Верховна Рада України; Закон від 20.09.2001 № 2733-III Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право.

Верховна Рада України; Закон від 20.09.2001 № 2732-III Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми.

Верховна Рада України; Закон від 21.09.2000 № 1972-III Про ратифікацію Угоди про співробітництво по припиненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

На сьогодні Україна приєдналася до багатьох міжнародних конвенцій та уклала двосторонні угоди з питань авторського та патентного права. Серед них найвідоміші та найдавніші: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 р., учасницею якої Україна є з 1995 р.; Всесвітня конвенція про авторське право 1952 р., що є обов'язковою для України як правонаступниці колишнього Союзу РСР, з 1973 р.; Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р., учасницею якої Україна стала у 1991 р.; Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р., чинна для України з 1991 р.; Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право та Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, які були прийняті Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р., а Україна приєдналася до них у 2001 р. Крім того, частиною національного законодавства України стали Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців,

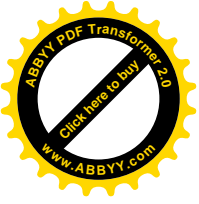

виробників фонограм і організацій мовлення 1961 р. (Україна приєдналась у 2001 р.); Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм 1971 р. (Україна приєдналась у 1999 р.); Гаазький Акт Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків від 28 листопада 1960 р. (Україна є учасницею з 2002 р.); Договір про патентну кооперацію від 19 червня 1970 р., чинний для України з 1991 р.

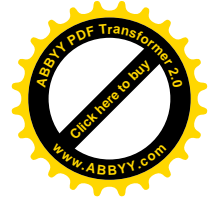
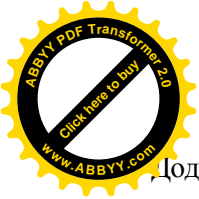
Література

1. Бромберг Г.В. Интеллектуальная собственность. Учебное пособие. М.: 2004. – 462 с.
2. Мэггс П.Б., А.П.Сергеев. Интеллектуальная собственность.- М.: Юрист, 2000. – С.394.
3. Наумов В.Б. Право и интернет: очерки теории и практики.- М.: Книжный дом "Университет", 2002. – 432 с.
4. Калятин В.О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права). Учебник для ВУЗов. – М.: НОРМА (Изд. группа НОРМА-ИНФРА.М), 2000.– 480 с.
5. Авторское и патентное право. Сборник документов. – М.: ПРИОР, 1999. – 304 с.
6. Белов В.В., Виталиев Г.В., Денисов Г.М. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика его применения: Учебное пособие. – М.: Юрист, 1999. – 288 с.
7. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
8. Цивільний кодекс України. Книга четверта "Право інтелектуальної власності".
9. Закон України "Про охорону прав на винаходи й корисні моделі".
10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.03.2002 № 197 "Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель".
11. И.И.Кичкин, Э.П.Скорняков. Патентные исследования при курсовом и дипломном проектировании в высших учебных заведениях. – М: Высшая школа, 1979, 112 с.

12. xmlclaim@ukrpatent.org.
13. Intellectual Property on the Internet: What's Wrong with Conventional Wisdom? by James Bessen and Eric Maskin. Revised 2004.
14. <http://www.researchoninnovation.org/iippap2.pdf>.
15. http://www.wipo.int/about-ip/ru/about_copyright.html.
16. http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_FSF_approved_software_licences.
17. http://en.wikipedia.org/wiki/Open-source_license.
18. Sequential Innovation, Patents, and Imitation. By James Bessen and Eric Maskin. November 1999, Revised March 2006: <http://www.sss.ias.edu/publications/papers/econpaper25.pdf>.
19. Creative Commons: <http://creativecommons.org/>.

Додаток А

СОЮЗ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ ПО ИЗОБРЕТЕНИЯМ И ОТКРЫТИЯМ
ПРИ ГОСУДАРСТВЕННОМ КОМИТЕТЕ СССР ПО НАУКЕ И ТЕХНИКЕ
(ГОСКОМИЗОБРЕТЕНИЙ)

АВТОРСКОЕ СВИДЕТЕЛЬСТВО
№ 1716267

На основании полномочий, предоставленных Правительством СССР, Госкомизобретений выдал настоящее авторское свидетельство на изобретение:
"Способ воспроизведения цифрового сигнала с носителя магнитной записи"

Автор (авторы): Розоринов Георгий Николаевич и Рыбальский Олег Владимирович

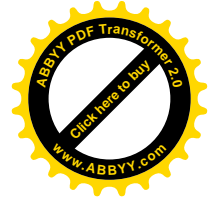
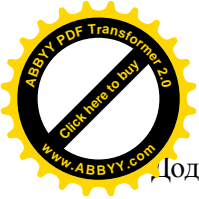
КИЕВСКИЙ ЗАВОД "МАЯК"

Заявитель: "

Заявка № **4836082** Приоритет изобретения **24 апреля 1990г.**
Зарегистрировано в Государственном реестре изобретений СССР
6 ноября 1991г.
Действие авторского свидетельства распространяется на всю территорию Союза ССР.

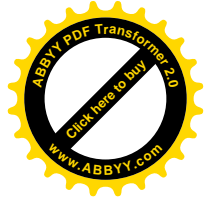
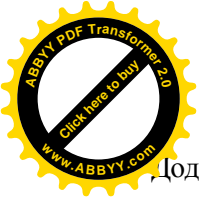
Председатель Комитета *Ю. Ю. Ю.*
Начальник отдела *Землю*

Додаток Б

Додаток В

РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ

ПАТЕНТ

НА ИЗОБРЕТЕНИЕ
№ 2298238

**УСТРОЙСТВО ДЛЯ КОНТРОЛЯ КАЧЕСТВА
МАГНИТНЫХ НОСИТЕЛЕЙ**

Патентообладатель(и): **Розоринов Георгий Николаевич (UA),
Верескун Станислав Игоревич (UA)**

Автор(ы): **Розоринов Георгий Николаевич (UA), Верескун
Станислав Игоревич (UA)**

Заявка № 2004134367
Приоритет изобретения: **25 ноября 2004 г.**
Зарегистрировано в Государственном реестре
изобретений Российской Федерации **27 апреля 2007 г.**
Срок действия патента истекает **25 ноября 2024 г.**

Руководитель Федеральной службы по интеллектуальной
собственности, патентам и товарным знакам

Б.Н. Симонов